

AZ ÚJ NEMZEDÉK LELKISÉGE

ÍRTA

TRIKÁL JÓZSEF

BUDAPEST

KIADJA A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT

1936

Nihil obstat.

Dr. Nicolaus Töttössy
censor dioecesanus.

Nr. 422/1936.

Imprimatur.

Strigonii, die 7. Februarii 1936.

Dr. Julius Machovich
vicarius generalis.

STEPHANEUM NYOMDA ES KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. — A nyomdáért felelős:
ifj. Kohl Ferenc.

TARTALOM.

<i>A mi korunk</i>	Oldal 5
--------------------------	------------

I. FEJEZET.

<i>Régi és új bölcelet</i>	9
A régi bölcelet halála	9
A teljesség bölcelete	15
A bölcelet és élet	18

II. FEJEZET.

<i>Test, lélek és szellem az új bölceletben</i>	24
A test	25
Az ember teste	32
A nemzet teste	36
A lélek «öskép»	40
Az öskép erői	45
Az emberi lélek.....	47
Lélek és a szellem	51

III. FEJEZET.

<i>Test, lélek és szellem művelése</i>	54
A test művelése.....	54
A test kultúrája.....	57
Az új lelkeség kivirágzása.....	65
A lelki képességek szerepe	66
a) Megézés	71
b) ösztön	75
c) A vér lelke	80
A szellem	83
A szellem «a lélek ellenlábasa?»	84

IV. FEJEZET.

<i>A szellemi élet körei</i>	91
A bölcselet	92
A tudomány	98
Erkölcs	105
Vallás	111
Művészet	118
Kultúra	126

V. FEJEZET.

<i>Új magyar nemzedék</i>	<i>íjj</i>
Magyar jövő	<i>íjj</i>
Vallás	138
Erkölcs	145
Művészet	152
Kultúra	155

A MI KORUNK.

CASTOR: Érted te a mai kort?

POLLUX: Mindenki azt hiszi, hogy érti. Az idős, mert előtte bontakozott ki. A meglett férfi, mert a háború viharai között nőtt fel és a háború szomorú következményeit átszenvedte. Az ifjú, mert ő, bár a múltat nem ismeri, de minden ízében korunk szellemének a gyermeke.

CASTOR: Mégis melyik ismeri közülük az idők szellemét a legjobban?

POLLUX: Ezt a dicsőséget bizonynal mindegyik magáénak vallja. Pedig ki tudná megmondani, melyiknek van igaza?

CASTOR: Bizony ki tudná?

POLLUX: AZ idős azt mondhatja: a jelen a múltból születik. Ő pedig a múltat a legjobban ismeri. Tehát a jelent is. A háborús nemzedék méltán vallja: az új kor teljesen szakított a múlttal. A kettő között nincs semmi összefüggés. A jelent pedig a nagy összeomlás szörnyű viharai és katasztrófái között mi alkottuk, tehát a jelent mi ismerjük. Az ifjú már a kialakult nézeteket tanulta és szilárdan harrogja: a jövő a miénk! Mi tudjuk, mit akarunk?

CASTOR: Es most kié a jövő?

POLLUX: Ki tudja! Ki tudja, mit hoz a holnap? Európa helyzete, állapota és élete roppant bonyosult. Napról napra változik. Seholy semmi kikristályosodás. Minden cseppfolyós állapotban poshad.

CASTOR: De nem is lehet ez másképp. Európa sok népének ágya szöges, mint a fakíré. Ebben az ágyban véres testtel és vérző lélekkel hanykolódunk, de meg nem nyugszunk, meg nem pihenünk. Ki ennek a lehetetlen sorsnak az oka?

CASTOR: A jövő a miénk! A jövő a miénk! A jövő a miénk!

béke. Amíg az igazság nem győz, amíg a népek maguk nem egyeznek meg, nem várhatunk más sorsot.

CASTOR: Hát mit csinálunk akkor a jövőben?

POLLUX: Tengődünk, jajgatunk és gyűlölködünk. Ma az egész világ gyűlölködik. A győzők haragusznak, mert a nyomorba döntöttek folyton siránkoznak. A legyőzöttek ízznak a bosszútól és gyűlölettől, mert hajdan a rabszolgák sorsa is jobb volt, mint ma az övéké,

CASTOR: És mégis mutatkozik-e valami új élet» csira? Új élethajnal?

POLLUX: Csodálatos! Mutatkozik a legyőzötteknél. A győzők ugyan már nem hisznek a múltban, de ők úgy élnek, mintha hinnének. Náluk a demokrácia ma is uralkodik. A szabadkőművesség is egyre keveri a kártyát. A szocializmus is oly erővel kiabál, mint régen, bár tekintélye folyton fogy.

CASTOR: Kik a legyőzöttek?

POLLUX: Nézd a hatalmasan felfejlődő Német országot. Egy új világ tárul előtted. Tudom, sok benne a gáncsolni való. De nézd a hatalmas egységet! Nézd az osztályharc és a szocializmus halálát!

Nézd a nagy újjászületést katonai, gazdasági, társadalmi és szellemi téren! Csak náluk látsz elszánt, friss és dinamikus életet.

CASTOR: És a győző Olaszország?

POLLUX: Olaszország győző és legyőzött! Győző, mert a győzőkkel tartott. De legyőzött is, mert becsapták az osztozkodásnál. Ezért tört ki a háború Abesszíniával. Ő mindent feláldozott és semmit sem kapott. Azért jutott a csőd, a kommunizmus szélére. De a Duce felismerte a helyzetet és az olasznépet visszarántotta a pusztulás örvényéből. Győzött náluk is az egység. Elpusztult az osztályharc. Fellángolt a császári Róma öntudata és ma húsz millió ember áll fegyverben.

CASTOR: Kik most már a mai Európa vezetői? A győzők vagy a legyőzöttek?

POLLUX: A legyőzöttek.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Mert az új Európának ők a szellemi megteremtői, a szülői és megtestesítői. Igaz, sok különös eszme lángol föl közöttük, de eszméik tisztetlekre méltók. Ha durvák és nyersekek is, alapjuk mindig szilárd és fejlődésképesek.

CASTOR: Érdekes volna megismerni ezeket az eszméket mélységükben és szélességükben.

POLLUX: Bizony érdekes! És érdekes volna eU mélkedni az új eszmék értéke fölött is. Elmélkedés közben lelkünkben az igazság felfényesednék és a kor lelkébe mélyen belepillanthatnánk.

CASTOR: Elmélkedjünk tehát! Hátha arra is majd fény derül, mennyiben hatnak ezek az eszmék a mi szegény legyőzött országunk ifjúságának lelkére!

POLLUX: EZ is ki fog tűnni. És látni fogjuk, mily értékeket vesztett és miket nyert az emberiség? Hogyan hat a múlt a jelenre; és hogyan alakulhat ki a jelen a jövőbe?

CASTOR: Mit vesztettünk? Hát pl. eszembe jut mindjárt a kiszólás: a bölcelet meghalt. A bölcelet! Minden szellemi mozgalom rugója!

POLLUX: Kezddhetjük akár itt az elmélkedést. Mert ha a bölcelet valóban meghalt, akkor az ember elmélkedő szelleme is lassan kihál és az emberiség csak a pusztá tények kínos rabságába kerül. Az ember nem uralkodik többé a világon, hanem a világ az emberen.

CASTOR: Rajta tehát! Hangoljuk föl lelkünket. Húzzuk föl lelkünk minden húrját, hogy a gondolat az eszmék szárnyain a magasba röpüljön. Mint a sasok a felhőtlen égből nézzük az életet és lelkünk jó kedvében értsük meg a mi vágyainkat és korunk törekvéseit. Értsük meg, melyek a mai ember lelki világának összetevői, rugói, kilátásai és céljai?

POLLUX: Mert bármily nehéz viszonyok között él is az ember, ősi természete annál jobban felforr,

mennél inkább elakarja nyomni a sors, a végzet, a körülmények. *Sub pondere crescit palma!* Mennél nehezebb súly nyomja a pálmát, annál vidámabban tenyész. Ilyen az ember is! Először jajgat! Azután a körülményekhez alkalmazkodik! Végül pedig dalolva győzi le a legnagyobb nehézségeket.

I. FEJEZET. A RÉGI ÉS ÚJ BÖLCSELET.

A régi bölcelet halála.

CASTOR: A bölcelet meghalt. A reformkorban a bölcelet fölösleges. Az utolsó században annyi bajt csinált, hogy kár rája gondolni is.

POLLUX: A bölcelet nem halt meg. A bölcelet él és élni fog, amíg emberi szellem él és gondolkodik. A bölcelet sok bajt okozott, de sok hasznot is hajtott. Minden elavul. Az elavult autó époly veszélyes, mint az elavult gondolat. Mennél kopottabb a repülőgép, annál biztosabban lezuhan. Mennél inkább idejét múlja a gondolat, annál ésbontóbb és létrontóbb.

CASTOR: Hát csirájában minden gondolat egészséges?

POLLUX: Talán igen! De idővel gyilkol. Kezdetben a kultúrát szolgálja, de később a gyöngé elmékben pusztító miazmákat terem.

CASTOR: A materializmusra, az ateizmusra, a bolsevizmusra gondolsz?

POLLUX: Csak lassan! Nem szabad a fogalmakat felcserélni. Nem szabad egy mértékre helyezni. A materializmus szerepe óriási. A materializmus haszna kiszámíthatatlan.

CASTOR: Akkor minek ellene harcolni?

POLLUX: A túlzásai miatt. A beteges hajtások és gonosz sarjak miatt, amelyek mint oldalhajtások létbe szöktek. Megmondom mit csinál a materializmus, mint termékeny gondolat.

CASTOR: Mi?

POLLUX: A materializmus elemzés alá veszi a világot és egy kizárólagos szempontból vizsgálja. Azt mondja: minden anyag. Persze ez túlzás! De nézzük, milyen az eredménye ennek a túlzásnak.

Mivel az ember minden új gondolatot és eszmét lángoló lelkesedéssel szolgál, az anyag megismeréséhez is a legnagyobb buzgalommal látott hozzá. És az eredmény? Az anyag megismerése. A mechanika, a fizika, a kémia roppant sokat köszön a materiálistának. Sőt a bölcselelő is. Hiszen ma már tudjuk, hogy nincs holt anyag. A holt anyag csak látszat. A holt anyag az energia stabil formája. A holt anyagon túl táruul föl az eleven anyag, az elektronok széüdületes világa. Ma már tudjuk, hogy a mikrofizika más törvényeknek hódolt, mint a holt anyag fizikaja. De azt is tudjuk, hogy a kettő nem ellensége egymásnak. Sőt egymásból erednek.

CASTOR: De hát akkor miért foglalunk állást az anyagelvűség ellen.

POLLUX: A túlzásai miatt. A világnézete miatt, amelyet belőle egyoldalúan leszűrnék.

CASTOR: A túlzásai miatt?

POLLUX: Úgy van. Mert az anyagelvű szemlélet egyoldalú szemlélet. A másik szemléletnek is van jogosultsága. Annak a másik szemléletnek, amely vallja, hogy nincs is anyag. Az anyag is szellem.

CASTOR: No ez megint lehetetlen.

POLLUX: Nem lehetetlen, hanem szintén túlzás.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Valóban nehéz ezt megmagyarázni. Azt mondjuk: anyag! Mit jelent ez? Van-e anyag önmagában? Van-e anyag a különféle anyagi dolgokon kívül? Van-e anyag, amely szemem, fülem, orrom érzéklése alá esik? Ily anyag nincs. Vannak azonban tárgyak, amelyek bennem bizonyos hatásokat idéznek föl. Van ilyen száz és ezer is. És mindazokat, amelyek ezeket a tulajdonságokat felidéznek anyagnak nevezem.

Anyag tehát bár kívülem létezik, nélkülem azonban mégsem létezik. Kívülem létezik: pl. mint az arany, ezüst, platina, ólom, vas stb. De én szemlélem, én hallom, én ízelem, én figyelem meg mind azokat a tulajdonságokat, amelyek után azt mondom: ezek

és ezek a dolgok ilyen és ilyen tulajdonságúak és azért ezek: ilyen és ilyen anyagok.

Az arany, ezüst, platina stb. nem tudják: hogy léteznek; hogy hatásokat ébresztenek. Én élem meg az anyag tulajdonságait és az anyag fogalma, sőt az arany, ezüst, platina fogalma bennem szövődik össze. Sőt az egész kiterjedt súlyos és osztható világnak is én vagyok a megismerője, a megszólaltatója, a felmérője, a felbecslője. Az én élményemben születik meg az anyagi világ!

CASTOR: De azért talán azt még sem lehet mondani: hogy nincs anyag és minden szellem.

POLLUX: A túlzók erre az eredményre jutnak, de mi nem követjük őket. Az egyik túlzás époly veszélyes, mint a másik.

CASTOR: Miért veszélyes?

POLLUX: A reformnemzedék elfordult az anyag« elvüségétől és pedig helyesen. Az anyagelvűség túlzása a világnézet terén a marxista szocializmus és a bolsevizmus. A túlzó anyagelvűség nem ismer szellemet; nem ismer Istent; nem ismer tekintélyt. Csak világforradalmat.

CASTOR: No ebből épp elég volt már!

POLLUX: Valóban. És az anyagelvűség forradalmi lelkülete összeütközik a reformnemzedék lelkületévei. De a túlzó spiritualizmus is káros. A túlzó lelki« ség ugyanis megveti az anyagot, és megveti mindazt, ami anyagból készült. Még a gépet is.

CASTOR: Szörnyű szó, a gép!

POLLUX: A gépet is átkozzák, akik az anyagelvűséget kárhozzatják. De tévesen. A gép nem az anyag kivirágása, hanem a szellem hatalmának az anyagon való eluralkodása. Mennél nagyszerűbb a gép, annál fönségesebb szellem ragyog benne. Nem az anyag teljesedik ki a gépben, hanem a szellem. A gépet szeretni kell. A gép az emberiség dicsősége. De ha visszaélnék vele, a legnagyobb bűne.

CASTOR: Ez világos. A természetben és az emberi életben a fény és az árnyék együtt jelentkeznek, sőt

egymás lényegiségét emelik. Az erény fényében a bűn nagyon sötét. És megfordítva. Mennél megrendítőbb a bűn, a sötétség, annál inkább epedünk az erény, a fény után!

POLLUX: Helyesen gondolkodói. És most már talán rájövünk arra, hogy a bölcelet nem halt meg.

CASTOR: Nyilvánvaló. Hiszen most mi is bölcselkedünk.

POLLUX: Úgy van! A világháború szellemi okai között szerepel a materializmus. Ez a név azonban sok mindenféle rendszert takar. Beszéltek szubjektivizmusról, relativizmusról, pragmatizmusról, pozitívizmusról, álkantianizmusról. Mindezek a rendszerek lényük mélyén anyagelvűek. Ezek a rendszerek rontották meg a háborúelőtti emberek lelkét. És ezeket a rendszereket utálja ma a reformnemzedék. Ezen jelszavak hatása alatt rothadt meg az emberiség; fonyadtak el a nagy hősi^ erények; vesztették el a népek saját lelküket, saját Énjüket, saját természetükből fakadó hivatásukat.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Okoskodásaikkal ugyanis metsző éllel kimarták a népek lelkéből a nemzeti jellemet, a testből a lelket, a természetből az Istent, az erkölcsstanból a szabadságot, az államból a törvény és a jog fönségének tiszteletét; a társadalom szemléletéből a magántulajdon igazságát. Szétmorzsolták az egységes társadalmat és lángragyújtották az osztálygyűlöletet. Sőt a gépet is az ember ellen fordították. Mert a géppel letiporták az embert és kivették szájából a kenyeret.

CASTOR: A gép, amely az ember segitőtársa, így vált emberölővé.

POLLUX: ÉS a bölcelet, amely a lélek nemesítője, így torzult kútmérgezővé, lélekrombolóvá!

CASTOR: AZ ész elvesztette hitét.

POLLUX: ÉS a hit visszanyerte fényét.

CASTOR: Az ész rombolásba taszította az embert.

POLLUX: A hit meg visszaadta az embernek ősi bizalmát és erejét.

CASTOR: De a gondolkodó ember nem szűnik meg gondolkodni.

POLLUX: A bölcselkedő lélek nem szűnik meg bölcselkedni.

CASTOR: A rendszerek meghalnak,

POLLUX: A bölcselő szellem azonban soha nem hal meg.

CASTOR: A reformkornak is feltámad a bölcselete?

POLLUX: A bölcselő lélek a reformkorszakban is arra fog törekedni, hogy a bölcseleti gondolkodás erőivel a kor hitét, reményét és vágyódását táplálja és az új kultúra eleven tényezője maradjon.

CASTOR: A bölcselő lélek tehát új eszményekért fog küzdeni.

POLLUX: A bölcselő lélek újból felhangolja magát s mint belülről világító fény, hozza öntudatra az új kor igényeit és a jövő roppant síkban feltáruló lehetőségeit, eszményeit és elérhető céljait. A bölcselő lélek a jövőben is, mint a mozgó létnek ütőere és lendítő ereje, viszi előbbre az életben szunnyadó s talán még ismeretlen titkokat, a bimbóban szunnyadó ígéreteket, a még meg nem álmodott álmokat. Az ismeretlen jövőt!

A «teljesség- bölcselete.

CASTOR: Mi a reformmozgalom fő jelszava?

POLLUX: A reformbölcselet fő jelszava a teljesség, a totalitás, a teljhatalmúság.

CASTOR: Mit jelent ez a szó, totalitás? Teljesség? Teljhatalmúság?

POLLUX: Mást jelent a politikában és mást a bölcseleiben. Helyesebben: a bölcseleti totalitás ép ellentéte a politikainak.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A politikai totalitás annyit jelent, hogy fő az állameszme. Sőt az állameszme az egyedüli iészme. Az állameszmén kívül semmi más eszme nem jogosult. Ez az állameszme más Olaszországban, más Németországban és más Oroszországban. Egyben

mégis megegyeznek, hogy ez az állameszme az államfőben testesül meg. Hitler nyíltan kimondja: Én vagyok a német nép megszemélyesítője! Mussolini és Stalin szintén népeik lelkének megtestesítői.

CASTOR: De hát ez a legnagyobb szellemi rabszolgaság.

POLLUX: Az állami totalitás új rabszolgaság. Az állami totalitás nem tűr más tekintélyt, más hatalmat.

Annyira egyeduralkodó, hogy minden más egyesülési szellemet, még a vallásos közösséget is megszünteti.

CASTOR: Hiszen ez ellenkezik az emberi természettel.

POLLUX: Úgy van! Az ember természete bár nagyon összetett, nagyon bonyolult, mégis lelke a szabadság. Az ember pl. vallásos lény; az ember szeret irodalommal, tudománnyal és művészetekkel foglalkozni. Az ember nem elvont, általános lény. Nem vagyunk egy kaptafa szerint alkotva. Amint a természetben nincs két egyforma virág, vagy levél, vagy bármily más lény; épúgy az emberek is felfogásukra, erkölcsükre, hitükre, hivatásaikra nézve nagyon különböznek. A totalitás kiöli a sokféleséget és egy szintre merevíti az emberi természet gazdagságait. A totalitás állameszme álma Spárta. A katonai berendezés, a katonai fegyelem, a katonai leegyszerűsítés. A totalitás hatalmába akarja hajtani a teremtő szellemi erőket. De ezek nem igen hódolnak meg. Ha pedig meghódolnak, nem természeti lendületük vonalában virágoznak ki.

CASTOR: De hát a vallás is le akarja foglalni az egész embert. Ez nem kártékony?

POLLUX: A vallás azt mondja: legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes. Ez a totalitás nem zárja ki az erős állami életet. Sőt a vallás segíti az állam életét. Az állami totalitás ellenben emberi elemekkel, gyarló eszmékkel igyekszik sekélyessé tenni a vallást is. Szolgájává aljasítja le Isten örök gondolatait, mert ő maga akar Isten lenni.

CASTOR: No de ez már túlzás!

POLLUX: Nem túlzás. A bolsevizmus a vallástalanság vallásává aljasult. A hitleristák a gondolatészvés népi irányában új népvallást hirdetnek. A keresztény Isten-eszme helyébe primitív őskoruk vallásos megsejtéseit és megérzéseit illesztik. Ennek a vallásnak akár Hitler is lehet a feje.

CASTOR: Gondolatészvésed, úgylátszik, logikus.

POLLUX: Teljesen az! Ha az ősi népvallás a helyes vallás és ha a népszellemnek ma Hitler a megszemélyesítője, akkor Hitler a német népszellem istenvilágának jelenlegi képviselője.

CASTOR: Szóval a Hitler totalizmusának végső kicsengése a hitlervallás.

POLLUX: Úgy van!

CASTOR: De nem bolondság-e ez?

POLLUX: Egy eszme értékét igazán akkor látjuk, ha az eszme kiéli magát. A totalizmus végső kicsengése: Wotan nem halt meg; Wotan él; él pedig a német nép megtestesítőjében, Hitlerben.

CASTOR: De Hitlert még senki nem kiáltotta ki istennek.

POLLUX: Ez az ő józanságának az érdeme! A fenégest csak egy lépés választja el a nevéstégestől. Ha Hitlert imádói egy szép napon istennek kiáltanak ki, akkor Hitlert abban a pillanatban a nevéstégestégné ölné meg.

CASTOR: És Mussolini?

POLLUX: Mussolinit is józansága menti meg. Ő folyton a római császárok dicsőségét hirdeti. A római császárok pedig istenek is voltak. Hát Mussolini fanatikus hívei között nem akadna akár ezer és ezer is, akik őt akár divinusnak is kikiáltanák?

CASTOR: A totalitás tehát egyik oldalon rab-szolgaság, a másikon pedig istenimádás.

POLLUX: A politikai totalitás valóban ide szögellik. Tehát nem helyes.

CASTOR: De — mint mondod — más a bölcseleti totalitás.

POLLUX: A reformbölcseletben a totalitás józanul érvényesül.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Századok bölcseletének nagy hiánya volt, hogy a bölcseleti kérdéseket és nehézségeket nem a maguk egészében, totalitásában vizsgálták, hanem csak részlegesen. Mindig csak egy oldalról, egy nézőpontból szemlélték a kérdést és nem átfogólag minden oldalról. Megelégedtek, ha a kérdést egy-szempontról látják és nem törekedtek arra, hogy azt minden szempontból igazolják.

CASTOR: Mi volt ennek az oka?

POLLUX: Azt hiszem, a tudományos megismerés nehézkes természete.

CASTOR: Most még kevésbé fogom föl, mit akarsz mondani.

POLLUX: A megismerés abban áll, hogy az ismeretlent kapcsolatba hozzuk egy ismert igazsággal, vagy dologgal. Már az is nagy dolog ugyanis, ha az ismeretlen ilyen világításba helyezhető, mert akkor az ismeretnek a lényegét, természetét és tulajdonságait átvihetem az ismeretlenre. De ez nem minden! Az ismeretlennek esetleg sok egyéb jellemvonása lehet, - amelyek azt az ismerttől megkülönböztetik. És ha ezeket mellőzöm, akkor óriási tévedéseknek lehetek áldozata.

CASTOR: Most már kezdem érteni.

POLLUX: Még világosabb leszek. Az úgynevezett természettudomány és természettudományos világszemlélet elkövette azt a nagy hibát, hogy mindent a mechanikára, a legáltalánosabb és legpontosabb tudományra vezetett vissza. Így okoskodott. A mechanika törvényei a legbiztosabbak. A fizika azonban nem más, mint mechanika; a kémia pedig nem más, mint fizika; az élettan sem más, mint kémia; a lélektan sem más, mint élettan. Tehát a lélektantól kezdve a mechanikáig, minden mechanika.

CASTOR: Hol az igazság kulcsa?

POLLUX: AZ igazság kulcsa: hogy a fizika több,

mint a mechanika; a kémia több, mint a fizika; az élettan több, mint a kémia; s a lélektan és a szellem élete több, mint az élettan.

CASTOR: A végső következtetés pedig mi?

POLLUX: A végső következtetés, hogy a természet-tudós egyoldalú és vak. Egyoldalú, mert csak a saját tudományát ismeri. Vak, mert a lét totálisából, teljességéből ép azt nem látja, ami új és teremtő érték. Pl. a kémiában nem látja a kristályosodás törvényeit; az élettanban nem észleli az élet egészen sajátos autonómiáját és berendezkedését; a lélektanban pedig rá sem gondol az alkotók lelkének szabad és magasba szárnyaló műveire, amelyek oly magasan tornyosulnak föl a lét síkjából, mint az örök hóval borított hegyek.

CASTOR: ES mi a végső következtetés?

POLLUX: AZ, hogy a vakság, főleg, ha az szándékos, nagyon veszélyes. Ezek az egyszeműek és fél ésszel gondolkodók rontották meg a XIX. és XX. század emberének lelkét. Ok lopták ki a nagy törnemek lelkéből a szellemi lét fönséges hitét, ők lopták ki a testből a lelket; a lélekből a szellemség szép igazságait és állattá zsugorították össze az embert.

CASTOR: Hát az ember nem állat is?

POLLUX: AZ ember sohasem volt állat; az ember, mióta él, mindig ember. Nem igaz, hogy az emberi lélek valaha is valamiféle majom testébe költözött és megszületett az ember.

CASTOR: Hát azt a véleményt is el kell vetnünk, amelyet pedig a hittudósok is vallottak?

POLLUX: Föltétlenül. Spiritizta nyelven beszélek. Ha ma egy emberi lélek a majom testébe költözne, majom aggyal; az agynak majom szerkezetével a lélek semmire sem menne. Boton nem lehet játszani, még ha hegedű is annak az alakja. Egészen más minőségű az emberi és egészen más minőségű az állati agy. Mikor az ember megfogamzik, az emberi lélek megkezdí teste anyagának a kialakítását. Először az anyaméhben és azután a szabad természetben.

A lélek maga formálja az anyatest anyagából a neki való emberi testet.

CASTOR: EZ a totalitás bölcselete?

POLLUX: Igen ez a totalitás bölcselete. A bölcseletnek totálisnak kell lennie. Semmit nem szabad figyelmen kívül hagynia, mert rendszerint ép azok a kis eltérések, amelyeket mellőzhetőknek tekintünk, az új valóságok csirái.

CASTOR: És a reformnemzedék rájött erre?

POLLUX: Igen! Rájött arra, hogy őt az ész névében becsapták. Hogy az ész az ő egyoldalú okoskodás sával ép az élet legnagyobb és legelevenebb valóságait sikkasztotta el. Hogy az ész a korszellem hatása alatt kénytelen volt a világnézetek megtévesztő tanait védeni.

CASTOR: És most?

POLLUX: És most a reformbölcseletők már nem egyedül az észből, nem is a szívből, nem is az érzelmekből indulnak ki, hanem az életből magából, amelyet megélek én, megélsz te és megélünk mindannyian. Ez a totalitás.

CASTOR: ES ez egyúttal a lélek felhangolása.

POLLUX: Ez a lélek felhangolása. A lélek felszabadulása a mechanika jármából és élete örvendetes éneklés és dalolás a saját maga birodalmában és légkörében.

A bölcselet és élet.

CASTOR: Az élet bölcseletéről sokat beszélünk. De mi az az élet? Hol fogjam meg? Hol van a forrása? A mechanikus azt mondja, az élet mozgás. De mi a mozgás? Tán azt is vallhatom: a mozgás élet. És akkor megint az a kérdés: mi az élet?

POLLUX: A fogalmak értéke bámulatos. Tényleg: az élet mozgás és a mozgás élet. De azért sem azt nem tudom lényegében meghatározni: mi az élet? Sem azt: mi a mozgás? A szótár szerint mind a kettő csak absztrakció, elvont fogalom, amelyet az ész bizonyos elemekből alkot. Az életet igazán csak

úgy ismerem meg, ha megélem. A mozgást is úgy fogom föl, ha mozgásomat megélem. Tagadni egyiket sem lehet, mert hiszen az életet élem; a sétámat is megélem. Az élet époly valóság, mint a mozgás.

CASTOR: Csodálatos, hogy a reformbölcselet is ilyen élményekből indul ki.

POLLUX: Miért csodálatos? Hiszen az élet és mozgás tapasztalati tények.

CASTOR: De hogyan élem meg, mint bölcslő, ezt az elvont életet és elvont mozgást?

POLLUX: Kétfélekép. Látom, hallom, ízlelem, szagolom és tapintom a körülöttem levő életet. Az életnek sokféle alakját. A játéktól kezdve a szellem legmagasabb életéig. Ebbe az életbe, életformába, munkásságba, életszemlébe, világnézetbe, közszellembe, vagy tudom is én, minek nevezzem a kívülem lezajló nyüzsgést, beleszületünk. Ez az élet valóság, tényállás és hatóerő. Ez a korszemlé tükröződik apám, és anyám lelkén, a természettudós gondolatain, a bölcslő eszméin. Ez az a szellemi képkeret, amelybe életünk formája beleilleszkedik. Ezt az életet megélem, megszenvedem, vérembe fogadom.

CASTOR: ES az élet másik formája?

POLLUX: Kinek-kinek a maga kis élete. Kicsi ez az élet, de végtelenül fontos. Az élet élni akar. A virág, az állat és az ember élni, kifejlődni, a maguk egész teljességét kivirágozni igyekeznek. Senki sem élhet a közösség élete nélkül; de igazi értéke és élménye mégis csak az egyéni életnek van. Légy az, ami vagy! Valósulj meg} Teljesedjél ki! Ezek az életbölcslők axiómái. És ha megvalósulunk, akkor a közéletet is gazdagítjuk, szépítjük és nemesítjük.

CASTOR: A bölcseletnek nem volt mindig ez a célja?

POLLUX: Nem! A kételkedők mindentől elvették a kedvünket. Az anyagelvűek az élet helyett az anyagot gyúrták és taposták. Az alanyi gondolkodók saját énjüket tették a lét központjává. Mások a hasznot keresték. És bölcseleteik a nagy világégésben mind összeomlottak.

CASTOR: És hogy támadt föl a halálból az élet bölcselése?

POLLUX: Az Élet elpusztíthatatlan. Az Élet az egyedüli valóság.

CASTOR: S a népek élni akartak a halál hullamezői fölött is.

POLLUX: Úgy van! És minden más kérdés elé az Élet kérdését helyezték. Élni akarunk. Teljes életet. Nemcsak az ész, nemcsak a szív életét, hanem az ember egész életét. Nem kell csonka élet. Teljes életet akarunk. Nem óhajtunk csak a tudományos elvont világában élni; nem kívánjuk a hasznok hajhászását sem. Életünket akarjuk élni. Belülről, legs belsőbb természetünkől kívánunk élni.

CASTOR: És mindenki éli a *maga* életét?

POLLUX: SZÓ sincs róla. Csak az éli a maga életét, aki saját lelkének erőtartályát és kincseit éli ki.

CASTOR: De hát megengedheti ezt az állam, hogy így éljünk?

POLLUX: Miért ne? Az ember olyan, mint Földünk. A Föld is így egyrészt a nap körül forog, másrészt pedig önmaga körül. Az embernek is így kell élnie a közösségben, hogy önmagát ne veszítse el. Földi értelemben használom a Szentírás isteni szavait: Mit használ az embernek, ha az egész világot elnyeri, de lelkének kárát vallja. Aki nem éli a maga életét, az nem éli ki lelkének rejtett képességeit sem.

CASTOR: Hogy kell tehát legalább nagyjában élnünk, hogy saját életünket éljük?

POLLUX: Ismernünk kell magunkat! Lelkünket. Erőinket. Képességeinket. Azokat a csirákat és rügyeket, amelyek bennünk kisarjadni és felpattanni vágnak. Ezek a csirák talán tudományos, talán művészi, talán erkölcsi értékek kikezdései. Ezek az ember legnagyobb kincsei. Ezek adnak életének célt, eszménységet, tartalmat és boldogságot.

CASTOR: De hogyan eszmélünk rájuk.

POLLUX: A tehetség eleven erő. A születésre váró eszmék, felfedezések vagy erkölcsi, vallási és társas

dalmi gondolatok úgy pihennek a lélekben, mint a tojás a madárban. Azoknak, ha eljön az idejük, napfényre kell jönniök. Természetesen a lélek előbb rájuk eszmél, mert rájuk kell eszmélnie. Ez az alkotás rendje. Ami egy ideig homályban él bennünk, annak fénye egy szép napon kigyúl a lélekben és a lélek örömmel ragadja azt meg, mint saját gyermekét. Átadja magát a fellángoló erők játékainak és közreműködik annak az életnek megvalósításában, amely felé az erők őt húzzák.

CASTOR: A Népiesség kiteljesedése is ilyen körünkben?

POLLUX: Azé is. A néplélek a néphez tartozó egyedek lelki életének egyetemes kifejezése. Néplélek nincs egyedek lelke nélkül, de egyedek sincsenek a néplélek hatása nélkül. A kettő összetartozik. A néplélek a nép nagy lelki értékeinek összefoglalója; az egyed az egyed értékeinek képviselője. A néplélek örök. Az egyed mulandó. A népi lélek fölfogja az értékes egyedek jelességeit és megőrzi az utókor számára. Az egyed pedig a néplélektől tanulja meg fajának erényeit és bűneit; hivatását és kötelességeit.

CASTOR: Tehát a lelkiség valóban kétféle és kétfélekép kell azt ápolni.

POLLUX: Helyes! A néplélek, vagy a faj lelke biztosítja a nép értékét és életének feladatait. Azt rontani nem szabad. Boldog az a nép, amely erre képes. Boldog az a faj, amely más fajok között sem veszti el eredetiségét, önállóságát és egyéni jellemvonását. Csak az a nép értékes, amely értékeit óvja. Hitlert értem és Hitlert dicsérem, ha elmélete túlzásokba megy is. A hitleri gondolat nem máról-holnapra született. A nagy német népnek előbb el kellett szenvednie egy nemzetközi és fajtalan szellemnek, amely az egész világot átjárja, minden gúnyját, rugdosását és gyalázását, míg végre feltámadt és fellázadt. A nemzetközi szellem gyűlöli a faji szellemet, mert ha a faj, mint alvó oroszlán fölébred, lerázza magáról a csenevész és gúnyolódó nemzetközi szellemet.

CASTOR: Úgy látszik, ennek ideje elérkezett?

POLLUX: Elérkezett és mindenhol el fog érkezni. Az egyedek rá fognak ébredni a faji és egyedi értékekre és azokat fognak ápolni. És akkor jaj a nemzetköziségnek!

CASTOR: EZ a reformnemzedék gondolata?

POLLUX: Igenis ez!

CASTOR: AZ új nemzedék felismerte azokat a mérgező eszméket, amelyek a népek egészségét, benső összetartó erejét, faji életét halálra sebzik, sőt megsemmisítik. A megismeréssel kezdődik a népek föltámadása és új életre ébredése. A német és az olasz faj hatalmas fellángolásai mint dicső példák világítanak! Világosan látjuk, hogy egy nép vagy végleg elveszti nemzeti jellemét, vagy védelmi állásba helyezkedik. Halál vagy élet, csak ez a kettő lehetséges! Halál, ha a népiesség és a faj szeretete kihal belőlünk. Élet, ha élni akarjuk nemzeti szellemünk életét.

CASTOR: ÉS mi a szegény magyar ember sorsa?

POLLUX: Szegény ember sorsát boldog Isten bírja.

CASTOR: Van-e reményünk az életre, vagy nincs?

POLLUX: Vörösmarty mondotta már jóslélekkel: nincsen remény! Rettenetes gondolat volna . . .

CASTOR: Tehát elpusztulunk.

POLLUX: Ahol a halál settenkedik, ott fakad gyakran élet. A mi haldoklásunkból is sarjadzhat élet. Csak az a baj, hogy nincsenek nagy szellemeink és akik vannak, azok is kiirtják egymást. Azután a faji eszmét is olyanok veszik kezükbe, akikbe nincs egy csöpp magyar vér sem!

CASTOR: De talán ezen segíthet az új magyar nemzedék! Ki tudja, mennyi teremtő erő szunnyad benne!

POLLUX: Talán segíthet, de a politikusok féltik a bőrüket és csak maguk között kutatnak alkotó erők után.

CASTOR: Van-e még nagyobb baj?

POLLUX: A legnagyobb baj a sokféle vallás. Ez tényállás. Ezen segíteni nem lehet. Sajnos, a különböző vallás különböző életszemlélet is és nagy akadálya a lelkek összetalálkozásának. A katolikus, a református, a lutheránus és az unitárius magyar fél-szemmel nézi a másikat és mindegyik jobban szereti a zsidót, mint egymást. Ezért kell elpusztulnia a magyarnak, mert mint homokszemek élünk egymás mellett, a homok pedig nem tapad össze.

CASTOR: Tehát kétségbe kell esnünk sorsunkon.

POLLUX: Isten ments! Az ősi bajnak fölismerése a gyógyulás kezdete. A reformnemzedék hivatása a vallási ízetlenséget kiküszöbölni és új szellemet teremteni. Mert nem a vallások a gyűlölet forrásai, hanem a gyűlölettel megtelt egyének. Ha a szeretetet tudjuk uralomra juttatni, felhangolódik ismét a lelkünk és a nemzeti és a faji összetartozás szent lángjában kiégnek a gúnyok, a szemrehányások és a neheztelések és a faji szellem elindul magyar kultúrát termelő útjára.

II. FEJEZET.

TEST, LÉLEK ÉS SZELLEM AZ ÚJ BÖLCSELETBEN.

CASTOR: Honnan ered a reformnemzedék bölcseleti eszménye? Az anyagelvűség letűnt; a pantheizmus kisiklik a valóságokért rajongók elméjéből. Nem kell sem nyers életfelfogás, sem abstrakcióvá finomult elmefuttatás. Ma a gyakorlati élet talaján állunk s a gyakorlati életből származik minden eszménk. Milyen forrásból szökik tehát föl bölcseiétünk?

POLLUX: A ma bölcselete a lélekből fakad s ott keresi, sőt megtalálja a lélekhez vezető utat. Nem új ez a bölcselet; de a beállítása új! Hiszen már a bölcs Salamon is megmondotta, hogy nincs semmi új a nap alatt. De nemzedékek jönnek és nemzedékek mennek s ők is átélik az emberiség nagy problémáit s ez az átélés örökké új formáiban. Az emberi természet: emberi természet. Sem több, sem kevesebb. Lényisége mélyén egy csomó fogaskérdést rejteget. Majd látja őket, majd szeme előtt veszti; hol itt, hol ott bukkannak föl s a más és más életformák között élő ember más és más színben, fényben és súlyban látja azokat s más és más árnyalatú feleletet ad rájuk. A bölcselet problémái örökök és az ember amíg él foglalkozik velük. De nem hiába! Mert a kérdésekre adott feleletek az élet folyását is befolyásolják.

CASTOR: Tehát ma a test és a lélek kérdése áll előtérben.

POLLUX: Úgy van! E kérdéseket előbb mechanikus, anyagelvűen lélektelenül magyarázták. Ma a mechanizmus fölé a szabadság, az anyagelvűség fölé a spiritualizmus kerekedett. Ma a szellem ismét a régi dicsőségében fénylik.

Castor: De most testről és nem anyagról van szó!

POLLUX: Igen a testről beszélünk és a lélekkel társítjuk.

CASTOR: Mint a görögök, vagy mint a kereszténye bölcselet.

POLLUX: Majdnem úgy.

CASTOR: Vagy mint Descartes?

POLLUX: Teljesen ellenkezőleg.

CASTOR: Miért nem jöhet szóba Descartes?

POLLUX: Mert Descartes a mindenséget két végre szakitotta: anyagra és szellemre; kiterjedésre és gondolatra. Ezek szerinte soha egymással nem kapcsolhatók. A kiterjedés tökéletes mechanizmus. A gondolat tökéletes szabadság. Tűz és víz a gépiesség és a szabadság.

CASTOR: Es a görög-keresztény gondolat mit tanít?

POLLUX: Más szavakkal ugyanazt, mint a mi bölcseleink.

CASTOR: Szóval a gondolkodás főtárgya ma a test, a lélek és a szellem.

POLLUX: Úgy van! A német bölcselek egyesülete 1935 szeptember 2-4. tartó 13. nagygyűlésükön szintén ezzel a kérdéssel foglalkoztak. Dr. Edmond Spranger vezette be a vitát: -A lélek és a szellemc. előadásávé].

CASTOR: És a test?

POLLUX: EZ a három: Test, lélek és a szellem ma összetartoznak.

CASTOR: Együtt is kell ápolni őket?

POLLUX: Igen! Egészséges test és egészséges lélek nélkül nincs egészséges szellemi élet sem.

CASTOR: Beszéljünk róluk külön-külön.

POLLUX: Helyes! Ha a kérdéseket egymás mellett világosan feltesszük és látjuk, akkor feleletünk és következtetéseink is pontosak lesznek.

A test.

CASTOR: Hogyan került a test ismét a gondolkodás előterébe?

POLLUX: A gépiesség és a gép bámulata fordította a testre a figyelmet. Soha az ember annyit nem foglalkozott a géppel, mint napjainkban. Soha annyira be nem hatolt a gép műhelyébe, mint kosrunkban. Ma a gépkorszakban élünk. A gép nagyszerű ismerete azonban rávezetett arra is, hogy a gép csak gép. Nem él! Az élet semmi jelenségét nem mutatja. A legnagyobb vigyázat mellett is szerfölött törekeny. Egy csavar, egy lazulás összetöri a legbonyolultabb, a legfinomabb gépet is. A gépben nincs megújító (regeneráló) erő. Se nem fiatal, se nem öreg. Hanem egyszerűen jó, vagy rossz.

CASTOR: ÉS a gépet talán a testtel hasonlíthatók össze?

POLLUX: Úgy van! Hiszen a régi atomisták és napjaink atomistái, továbbá az anyagelvűek, sőt Descartes is (mint láttuk!) azt tanították, hogy az élő teste pusztán a parányok szerencsés összege és összetétele. Az élő is csak gép; véletlenül keletkezett gép. Az élő minden működése a parányok játéka.

CASTOR: ÉS ezt a tudósok tanították?

POLLUX: A tudósok. A szakmájukba csoportosodott tudósok. Akik csak azt látják, amit ők tudnak, de nem látják azt, amit ők nem tudnak.

CASTOR: Tehát a tudósok kártékony lények?

POLLUX: Roppant kártékonyak és gőgösek. Mily sok lélek hitét, nyugalmát és eszményét rombolták le a XIX. és XX. század anyagelvűi. A fejlődés élharcosai; az anyagelvű biológia, a származástan kitűnőségei. Pedig maholnap már a gyermek is nevet Darwin és Spencer elgondolásain és Haeckel istentelen világnézetén.

CASTOR: Szóval ép a gép ismerete rávilágít arra, hogy az élők nem gépek.

POLLUX: Rávilágít arra is, hogy a kristály sem gép.

CASTOR: A kristály sem?

POLLUX: Az is több, mint valami mechanikus művelet eredménye. A gép, bármilyen legyen is az,

nem javítja ki magát. A kristály ellenben, főleg a folyékony kristályok, véletlenül kapott sérüléseiket maguk is kijavítják.

CASTOR: Szóval a kristály is él?

POLLUX: Nem él! Az élet több, mint amit a kristály felmutat, de mindenesetre az életfelé haladó szerveződés első alakja. Így tartotta ezt már Arisztotelesz is.

CASTOR: Az élő tehát nem gép. De az élet roppant gazdag. A legegyszerűbbtől a legmagasabb formát mutatja. Nincs-e igazuk a pantheistáknak, hogy az élet maga az Isten. És minden élő Isten megnyilvánulása.

POLLUX: Sokan gondolkodtak így. Az élet azonban sok rosszat is mutat. Ha az élő Isten volna, akkor tökéletesebbnek kellene lennie. Azután Isten egy és oszthatatlan. Szét nem forgácsolódik. Jóságos lénye aljas lényekben el nem torzulhat. Ha továbbá Isten a világ, akkor Ő az élőknek is az ősalapja; de Isten nem a világ és a világ njem Isten. A világ bár Istentől ered, azért mégis saját életműködése is van. Isten a világban is működik, de ő a világtól függetlenül is működik a maga örök birodalmában.

CASTOR: Mi tehát az élet eredete.

POLLUX: Ha Isten nem volna élet, élők sem léteznének. Ez tény. De Isten létezik és az élöket is ő hívta életbe. Isterv továbbá az élőknek olyan törvényt adott, hogy természetük határain és körén belül önállóan is működhetnek.

CASTOR: Tehát az élők nem játékszerei Istennek?

POLLUX: SZÓ sincs róla. Az élet Istentől ered. Az élő az életet kapja. Az életforma azonban, amely az élőt belülről irányítja, számtalan külső és belső erő hatása alatt áll. Működése ilyenkor tehát nem Isten közvetlen hatása, hanem az élő az erők hatása alatt hol így, hol úgy felel a hatásokra; hol így, hol úgy cselekszik. Az élő soha sincs egy cselekvési módhoz kötve. A körülményekhez alkalmazkodik, amikor cselekszik.

CASTOR: EZ bizonyítja, hogy Isten az előre nem szab merev törvényt, amely szerint cselekszik.

POLLUX: Úgy van! A jeges vidékek moszatjaitól az egyenlítőn sanyargó életvilágig minden bizonyos életformát mutat, de ez az életforma hol így, hol úgy módosul az élő ösztöne szerint a szüntelen változó körülmények között.

CASTOR: De mi hát az élet, amely testet formál magának és mint élőtest jelenik meg?

POLLUX: A felelet roppant nehéz és nagyon könnyű.

CASTOR: Miért nehéz és miért könnyű?

POLLUX: Ha nem volna nehéz, akkor már rég megoldották volna. De mert mindig találnak újabb megoldást, talán mégis könnyű.

CASTOR: Mi az ön véleménye?

POLLUX: AZ én véleményem Plató, Aristoteles, Szent Ágoston, Szent Tamás, Goethe, Planck és Driesch nézete és azoké, akik az életnek a természetben elsősleges jelentőséget tulajdonítanak.

CASTOR: Hogy hangzik ez a nézet?

POLLUX: Mielőtt nézetemet előadnám, kijelentem, hogy nekem az anyagról is más a nézetem!

CASTOR: Mi köze az anyagnak az élethez?

POLLUX: Nagyon is sok. Hiszen a gépiesen és anyagelvűen gondolkodók azt tanítják, hogy az élet az anyag felfénylése. Nincs élet anyagon kívül.

CASTOR: ÉS Ön mit tanít?

POLLUX: AZ én nézetem, hogy az élet és az anyag ebben a fizikai rendben összetartoznak. Az élet az anyag ruhájában jelenik meg, az anyag pedig mint az élet jelensége léphet elénk.

CASTOR: Mi következik ebből?

POLLUX: Ebből az következik, hogy az anyag az élethez hasonló, az élet pedig az anyaghoz, mint látni fogjuk.

CASTOR: De az élet lélek!

POLLUX: Tehát az anyag a lélekhez simul, a lélek pedig az anyagon át lép elénk.

CASTOR: De nem találnak-e kivetni valót ebből a nézetből a hittudósok?

POLLUX: A hittudósok is ugyanazt tanítják, amit mi. Szerintük is az anyag: subjectum determinabile; a forma, az élet pedig a subjectum determinans. Ha az anyag teljesen ellentétese volna a léleknek, hogyan irányítaná az élet az anyagot. Ha az élet teljesen más volna, mint az anyag, hogyan jelenhetnék meg az anyag köntösében?

CASTOR: Helyes. Ép a napokban olvastam Boutrouxnak egy kis művében ezt a gondolatot: nincs is nyersanyag. És az, ami az anyag lényegét talán alkotja, összefügg azzal, ami a szellem mivoltát teszi-.

POLLUX: Majdnem ugyanezt mondom. Csak én közelebb állok a keresztény bölcselelőkhöz. Mi is tanítjuk, hogy anyag és élet egymásért vannak és egymást kiteljesítik. Azért mondták a keresztény bölcselelők: az anyag önmagában tökéletlen állag; tökéletesse a forma, az alak, az alakító élet teszi.

CASTOR: És azt is mondták, hogy a forma is önmagában tökéletlen állag, ez az anyagban tökéletesedik ki.

POLLUX: Sőt azt is hangsúlyozták, hogy az anyag a forma-világ szépségei után vágyódik.

CASTOR: És azt is, hogy a forma az anyagban vágyik szemléletessé szépülni.

POLLUX: Még többet is mondtak. A félreértés miatt szinte félek kimondani.

CASTOR: Mit?

POLLUX: Azt, hogy a tökéletlen forma az anyag képességeiből születik és szökik létbe. Nascitur in potentiis materiae.

CASTOR: Hogyan értsem ezt?

POLLUX: Nagyon kényes kérdés. A forma, mint mondtuk, tökéletlen állag. Magában nem létezik. Az anyag erőiben születik és az anyag erői tartják fenn a létben. Az anyag maga az anyatest, amely a formát kihordozza és megtestesíti. És az anyag az a

szilárd alap, amely a formát megtestesülése után továbbra is föntartja. *Materia* latin szó. Közel áll a másik latin szóhoz *Mater*, Anya.

CASTOR: Mily csodás titok tárul föl lelkünk előtt. Az anya méhében a gyermek megfogamzik és az anya közreműködése nélkül érik, fejlődik a magzat és születik meg a gyermek. Az anyagban fogamzik meg a forma és a magába tökéletlen forma mint testetlen élet, az anyag erőibe ölt testet és az anyag tartja fönn azt egész életén keresztül. De honnan ered az anyag és az élet? Az anyag és a forma?

POLLUX: Isten teremtette mind a kettőt. Mivel mind a kettő Isten teremtménye, Isten erejébe hasonlók egymáshoz. A művész alkotásai is hasonlóak egymáshoz.

CASTOR: Milyen lehetett ez az ősi anyag és ez az ősi élet? Milyen?

POLLUX: Szállj föl a sztratoszférába, a magasság világába; a fagyos hideg hónába. Szemeiddel nem látsz semmit, pedig a világűr sugarai át- és áthatják azt. Ebből a láthatatlan sugaras világból születnek az elektronok; az elektronokból az atomok; az atomokból pedig az anyag s az anyagból a csillagok. A csillagok még ismeretlen birodalom számunkra és mégis ott sarjadzik föl az élet, ha az alkalmas az életre.

CASTOR: Am élet csak élőből eredhet.

POLLUX: Helyes. De Isten maga az Élet, s ahol Isten, ott az élet. Sőt anyag is csak ott lehet, ahol Isten lelke lebeg.

CASTOR: Tehát Istentől erednek az ősi princípiumok: anyag és élet!

POLLUX: S ezen princípiumok egyesüléséből lán-gol föl az egész gazdag élet.

CASTOR: Megértjük ezt, vagy inkább érezzük?

POLLUX: Inkább érezzük. De érzéseink egyre inkább ismerettké keményednek.

CASTOR: Ugyalátszik a test kérdését már emberileg megértjük?

POLLUX: Tehát hogyan érted?

CASTOR: Test és lélek elválaszthatatlanok. Ahol a test, ott a lélek is. S ahol a lélek ott a test is. Test nincs lélek nélkül s lélek sincsen, legalább a mi világunkban, test nélkül. A lélek a test alakítója. S a lélek szintén csak testen keresztül látható. A két elv láthatatlan, de ha egyesülnek, láthatókká válnak.

POLLUX: Hogy képzeled el most már az egész világ megjelenését?

CASTOR: Isten gazdag! Véghetetlenül gazdag. Belőle erednek a mindenség alakító formái, a lelkek világa és Ő az anyagnak is a teremtője.

POLLUX: Te a szerves világ formáit is azonosítod a szerves világgal?

CASTOR: Nem azonosítom! A forma tágabb fogalom a leieknél. De az atom, a kristály formája is Istentől erednek. Az elektronok mechanikája az intelligencia époly fenségét ragyogtatja, mint a csodálatos szépségű folyékony kristály, vagy a tengerben élő mindenféle geometriai alakú élő lény. Forma az atom alakító elve és forma a növény, az állat és az ember lelke. A lelket még azért is nevezem formának és a formát léleknek, mert mind a kettő a jelenség belső elve. Élet elve. Működési elve.

POLLUX: Más okod már nincs?

CASTOR: Azért is, mert a világ a haladás és a fejlődés magas létráját mutatja és a felsőbb az alacsonyabb formákon emelkedik. De a lényegbe vágó különbségeket magasabb és alacsonyabb között csak az látja igazán, aki azokat alkotta.

POLLUX: Szóval tanítod, hogy a formák között rangbéli különbségek is vannak.

CASTOR: Föltétlenül.

POLLUX: És melyik a legkiválóbb?

CASTOR: A formák formája, minden formák csúcsa a mi világunkban az emberi lélek.

POLLUX: És mi következik ebből?

CASTOR: Hogy a legszebb és legértékesebb test az emberi test. Az emberi test minden más testet erőre, hatalomra és fejlődésre felülmúl.

POLLUX: A reformnemzedék is már elfordul a darvinista majomelmélettől. Elfordul az anyagelvűség minden nagyképszerűségétől. A reformnemzedék büszke saját teste méltóságára és arra törekszik, hogy ezt a testet a legmagasabb fokig kiművelje, kipallérozza, kifinomítsa. A test igen sok lehetőséget hordoz magában; igen sok erőnek a forrása. A test nem gép, amelyet javítani nem lehet. A test szervezet, amelyet tökéletesíteni kötelességünk.

CASTOR: Ez az ifjúság dala! Az ifjúság minden erővel hajlítani, alakítani, rugalmassá tenni törekszik testét. Munkával, sporttal és egészséges életmóddal. A lélek is ezt sugallja neki. A lélek felhangolja az észet, a szívet, testet s vidáman, derűsen nézünk a mindennapi élet gondjai elé.

Az ember teste.

CASTOR: Szeretném az emberi test értékét még világosabban látni.

POLLUX: Mily szempontból?

CASTOR: Igen mélyen bevették eszünkbe a gondolatot, hogy az emberi test gép. S ha nézem a testet, tényleg úgy tűnik föl, mintha testem számtalan gép összetétele volna.

POLLUX: Mennél több gépből áll testünk, annál nyilvánvalóbb, hogy mi még sem vagyunk gépek.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A természetben minden gép önálló. A maga dolgát végzi. Más gép nem hat rá, sem ő másra. Minden gép benső egység s benső eszméjének és egységének megfelelően végzi feladatát. Az emberi test a gépek halmaza. S ezek a gépek nemcsak a maguk munkáját végzik, hanem pontosan beilleszkednek a többiek működésébe is. Egymást segítik, egymás munkáját kiegészítik.

CASTOR: Valóban bámulatos az az összhang, ami testünket áthatja.

POLLUX: És ez az összhang a jó közérzet.

CASTOR: S ha nincs meg a *közérzet*?

POLLUX: Akkor testünk gépezetének összműködésében zavar mutatkozik s betegek vagyunk.

CASTOR: Mi hozza létre bennünk ezt az összhangot?

POLLUX: AZ összhangot a lélek hozza létre.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A lélek az egész testet és minden porcikáját élteni. A test lelkes test. A tűz a vasat, a lélek a testet hevíti. A lelkes test más, mint a nyers test. A lelkes test érez és a lelkes test lát, hall, szagol, ízlel és tapint. Tehát nemcsak a testben működő lélek érez, hanem a lelkes test, ép azért, mert lélekkel tetsjes természetének megfelelőleg érez. A lelkes szem lát; a lelkes fül hall. Érzéseink lelkes szervekből fakadnak. Lelkes szemből, fülből stb. Mert a lélek a testben mindenütt jelen van és a testet minden ízében áthatja.

CASTOR: Nem csoda ez?

POLLUX: Nem. Hiszen a lélek, mint forma, alakítja testünket már az anyaméhben. A lélek, mint forma, növeli, gyarapítja, fejleszti és tökéletesíti egész életünk folyamán testünket.

CASTOR: Akkor miért van oly sok tökéletlen testű ember?

POLLUX: Sok oka lehet ennek. Talán a test, az anyag, amely a lélek hatása alá kerül, gyatra. Talán külső körülmények teszik durvává az anyagot és a lélek számára nehézkessé.

CASTOR: A lélek talán úgy van a testtel, mint a szobrász a fával, a márvánnyal, amelyből alkot?

POLLUX: Helyesen mondd. A legnagyobb ajándék, amelyet a szülők gyermekeiknek adhatnak, az egészséges testanyag.

CASTOR: Azért hálálkodik a jó Istennek már a bölcs Salamon is,- hogy makulátlan testet nyert osztályrészül.

POLLUX: Szeplőtelen testből a jó lélek értékes testet alakít.

CASTOR: Tehát azt is mondhatjuk: amilyen a lélek, olyan a test és amilyen a test, olyan a lélek.

POLLUX: Elvben ezt kimondhatjuk, bár a gyakorlatban sok az eltérés. Mondhatjuk, hogy a test jelkép. A lélek jelképe. Mondhatjuk, hogy az ember megtestesült lélek.

CASTOR: Hát eddig ezt nem tartották?

POLLUX: Nem! Az anyagelvűség kimondotta: a test gép. A test minden működése gépies és nem lelkes.

CASTOR: De hiszen, ha nem volna lélek, akkor gép sem volna. A lélek készítette a gépet és nem a gép a lelket. Nem volna nevetséges, ha az ágy, az asztal azt mondanák: mi alkottuk az asztalost és nem az asztalos minket. Soha gép önmagára nem eszmél; csak a szellem eszmél magára és alkotására.

POLLUX: Teljesen helyes. Ebből láthatod, mit ér az emberi tudás? Milyen egyoldalú, elfogult és mennyi előítélettel teljes. Ha a háború előtti idők anyagelvu, világhíres tudósai feltámadnának, a szégyenpír borítaná el arcukat és a lelkiismeretfurdalás megőrjítené őket, hiszen mennyi ezer, százezer és millió ember szívét, lelkét mérgezték meg.

CASTOR: Miféle szellem irányította hát akkor a tudósokat?

POLLUX: A nemzetközi, istentelen szellem. A gazdasági világnézet csak a fény, a vagyon után bolondult. Elhanyagolta a lélek nemes erőit és a nemzetek ősi szellemének követeléseit. Faj, nemzet, nép idegen fogalmak. Nem csoda. Hisz a pénz is nemzetközi és nemzetközivé alakít minden más erőt és értéket. A világháború végén azonban győzők és legyőzöttek a fajtság, a népiesség, a nemzetiség öntudatára ébredtek. Ma Hitler époly nacionalista, mint Stalin, De főleg a legyőzöttek belátták, hogy önmagukban lelhetik meg a föltámadás zálogát. És pedig nem az anyagban, hanem a lélekben. Az egyéni és a faji lélekben.

CASTOR: Es ez a fellángolás volt a lelkiesség feltámadása, a gépiesség legyőzője is?

POLLUX: Úgy van! A test nem gép! A munkások nem gépek. Az osztályok sem gépek.

CASTOR: A test lelkes test. A munkások szabad, lelkes lények. Az osztályok pedig egy nagy közületnek, a népnek, a fajnak, a nemzet testének nemes alkatrészei.

POLLUX: A lélek megszenteli a testet. S a néplélek szent egységbe illeszti a kitzasztott tömegeket. Nincs többé proletárság és polgárság. Egy nemzet testének vagyunk szerves alkatrészei, összhangban élő egységes szervei.

CASTOR: Most már értem a hitleri és a mussolinii tömegek örömujjongását, boldogságát és halálba rohanó lelkesedését.

POLLUX: Csak a lélek, nem az anyag képes ily nagy fellángolásokra. Csak a felhangolt lélek és a belőle lángoló fiatalság a szebb jövő biztosítóka.

CASTOR: Úgylátszik, nagyon eltértünk tárgyunktól. Hiszen nekünk az emberi test erényeiről kellene beszélnünk.

POLLUX: Valóban. De a testnek ép az a legnagyobb dicsősége, hogy átsugározza a lélek. Az emberi test, mondtuk, lelkes test. Az emberi test a lélek jelképe! Az emberi test a lélek kifejező hangja szere. Ilyen test nincs több a természetben. Ha a test nemességéről, szépségéről beszélek, akkor a lelket is dicsérem. Ha pedig a lélek fenséges erőiről és erényeiről mondok dicsőítő éneket, akkor meg a testet magasztalom, amelyen keresztül a lélek megjelenik. Az emberi test legszebb értéke, hogy a lélek rajta zendül meg és hogy a test a lélek harsonása.

CASTOR: Akkor ezt a testet életünk folyamán jól kell őriznünk, jobban, mint akár egy Stradivarius-hegedűt.

POLLUX: Úgy van! A test érzékeny hangszer. Sok gondot, figyelmet érdemel! Lehet erőt letompítani és lehet felhangolni. Ismét a bölcs Salamon mondja: A romlandó test teher a léleknek, s a földi sátor lenyomja a sokat tünődő elmét.

CASTOR: A romlandó test?

POLLUX: Igen, a beteges, a nyavalyás test. Az a test, amely minden figyelmet önmagára irányít és magának követel. Az a test, amely a lelket nem támogatja, sőt a maga számára lefoglalja. A testnek szolgálnia kell a lelket és nem megfordítva.

CASTOR: De ha a test is ápolásra szorul?

POLLUX: Igen, ápolni kell az egészséges testet. Úgy kell vele bánni, hogy erői a lélek számára egyre tökéletesebben kifinomodjanak. De nem úgy, hogy betegsége minden gondunkat lefoglalja. Az ilyen test már nem hangszere a léleknek.

CASTOR: A reformnemzedék is erre törekszik?

POLLUX: A reformnemzedéknek ez a legfőbb gondja. Túlzásba is megy, mikor a beteg gyermeket spártai módra a halálnak is odadobná.

CASTOR: EZ valóban embertelenség!

POLLUX: De a túlzás mögött ott van a nagy eszme: a test földi életünkben egyik legfőbb kincsünk és azt a lélekkel együtt ápolunk, erősítünk, fejlesztésünk kell.

CASTOR: Ez a hang a felhangolt lélek dala.

A nemzet teste.

CASTOR: Beszélünk nemzeti vonásokról, szokásokról, arckifejezésekről; beszélhetünk-e ugyanígy fajról, faji jellegű testről, tiszta fajról, tiszta vérről?

POLLUX: Valaha erről nem beszéltek és mégis kiváló népek léptek az élet színpadára. Ma ködös elmés lettek, homályos absztrakciók vakítanak el bennünket. A népek életét jelszavakkal zavarják meg s a földi együttélésünket csak még nehezebbé teszik. Nems csak gyilkos gázokat, bombavető repülőgépeket és egyéb pusztító hadiszereket gyártunk, hanem már olyan jelszavakat, robbanó jelmondatokat is, amelyek épügy a világ romlására vezetnek, mint a harci gépek.

CASTOR: Honnan ered az új jelszó?

POLLUX: Csak Németországból. Ez a nép örökös

forrongásban emészti önmagát és más népeket is. Ők találták ki a legnyersebb anyagelvűséget, a marxizmust, illetőleg a bolsevizmust. Ők (Stirner) a szélső individualizmust, ők voltak legelőször világpolgárok és most ők a fajtisztaság, a néptisztaság, a tiszta nemzetiség kikiáltói!

CASTOR: Hol lehet ma tiszta fajt találni?

POLLUX: Sehol. A német Nyugaton a francia néppel rokon. Délen sok szláv vér kering benne. Poroszország nagyrészen elnémetesedett orosz. Bizonytalán legkevesebb benne a zsidó elem és ez a kevés az új harci zaj oka. Ez a kevés nyugtalanítja a többi népeket is.

CASTOR: Miért ne küzdjünk a tiszta fajért?

POLLUX: Mert már elkéstünk!

CASTOR: S ha lehetne, tanácsos és áldásos volna ez a kiválasztás?

POLLUX: Semmi esetre!

CASTOR: S a franciák nem törekeshetnek-e valami ilyenre?

POLLUX: A franciáknak eszükbe sem jutna ilyen nyers elmélet.

CASTOR: Talán mert tiszta faj?

POLLUX: Sőt nagyon is kevert.

CASTOR: Miből van összetéve?

POLLUX: Délen sok benne a görög és a római, később mór, szaracén és föníciai. Nyugaton a normand és a breton. Keleten rokon a németekkel. És ezek a keleti elemek a dominálok. Franciaország nagyságának titka, hogy ily kitűnő elemek keveredtek el benne. Minden európai nemzet vegyülék és pedig annyira az, hogy egyikben sem beszélnek csak egy nyelvet. De etnikai és nyelvi szempontból leggazdagabb a francia. Franciaország egyénisége ebből a sokrétű kicserélésből ered.

CASTOR: Ki mondja ezt?

POLLUX: Paul Valéry, a jeles író. A francia nemzet — mondja — a különböző ellentétes vérkeveredés folytán néhány század alatt egy olyan tiszta és

teljes európai személyiséget termelt ki, olyan jelentős szellemet és kultúrát létesített, amely hasonlót teszti őt egy sokszor beoltott fához, melynek gyümölcsei a minőségük és ízük folytán egyesítve magában a különböző nedvek és nedük szerencsés keverékét, egy egységes és szétválaszthatatlan létezési formát alkotnak.

CASTOR: Valóban szellemes!

POLLUX Ebben a jellemzésben minden benne van. Az öntvény mindig erősebb és keményebb, mint a tiszta fém! Az ipar, főleg a műipar sorra alkotja az öntvényeket, mert kényes céljainak jobban megfelelnek. A francia nép is, mint a sokféleség kemény egysége, egyrészt ezerszínű és ezerféle akarat; másrészt a nagy történelmi pillanatokban, mint a világháborúban, egységesebb, mint minden más nép.

CASTOR: A kultúrája is azért oly változatos, oly gazdag!

POLLUX: Bizony, Franciaországban egy és ugyanazon időben a legkülönfélébb élettípust, művészeti formákat, hitbeli árnyalatokat és hitetlenséget találsz. Egyrészt konzervatív, másrészt haladó. Szereti a hagyományokat és a forradalmi újításokat. Olyan test, amelynek erői kifogyhatatlanok és ellenlábások, de sohasem irtják ki egymást.

CASTOR: Bizony ezzel a tényállással szöges ellentétben van a németek fajelmélete.

POLLUX: Úgy van! ők szeretnék a német népet valami rengeteg nagy szűrőbe tenni. Szeretnék először eltávolítani a más fajtájúakat. Azután szeretnék a németek vérének megcsapolni és belőle kiszűrni a nem német vérelemeket.

CASTOR: Mintha ez lehetséges volna!

POLLUX: A német minden időben az elméletek nagymestere, a veszedelmes tanok szülője és fanatikus híve a gondolatnak, hogy amit kieszelek, az meg is valósítható!

CASTOR: De a francia példa mutatja, hogy nincs igazuk.

POLLUX: A francia példa mutatja, hogy a német nép az a része a legzseniálisabb, amely Nyugaton lakik. A rajnai vidék, a bajor alpok németsége, amely leginkább kevert lakosság, leginkább európai is. Legközelebb is esik a francia és az angol szellemhez!

CASTOR: De Rosenbergnek más a véleménye.

POLLUX: Rosenberg gondolatai előítéletből erednek. Főleg a zsidóságot utálja, gyűlöli és megveti. A zsidóság kiszűrése kedvéért írta meg faj- és vérelméletét. Tehát a politika irányítja minden sorát. Tagadhatatlan, hogy túloz. De tagadhatatlan az is, hogy ütései csak visszaütések a zsidó szellem hencései miatt. De erről most ne beszéljünk.

CASTOR: De hiszen az új nemzedéknek ép ez a legfőbb gondolata. A zsidó kérdés ma nemcsak vallási, hanem szociológiai kérdés is. Nemcsak gazdasági, hanem erkölcsi probléma is. Nemcsak tudományos, hanem világnézeti elmélyedés is.

POLLUX: Helyes! Arról van ugyanis szó, hogy a nemzetközi, fölületes, erkölcstelen, léha szellem hassa-e át a *kultúrát*, vagy a népiességből lángoljon-e föl az? De most mégsem ez a fő!

CASTOR: Hanem?

POLLUX: Most a nemzetek vérenek megtisztításáról van szó. Helyes-e ez a tisztítás, vagy sem?

CASTOR: ES mi a véleményed?

POLLUX: A francia példa mutatja, hogy a népek annál kiválóbbak, mennél nemesebb öntvényt képeznek. És ez a folyamat sohasem fejeződik be. Legföljebb oly erőszakos időkben, mint ma. A dolgok természetes rendje szerint a népek, a fajok az egymás után következő leperdülő korokon keresztül állandóan rendeződnek és újra formálódnak.

CASTOR: Bizony a világháború után ez a rendeződés még időszerűbb. Hatalmas kisebbségek kerültek gyűlölködő többségek alá. Kisebbségek, amelyek élni akarják a maguk faji és kulturális életét. Többségek, amelyek a nemzetközi törvények dacára, erőszakoskodnak.

POLLUX: Bizony, a szakadatlan felszívódás a jövőben már nem oly természetes és ha nem természetes, akkor a népek faji élete nem is lesz oly egyensúlyos zott és egy formára öntött.

CASTOR: Es az új nemzedék mire gondol?

POLLUX: AZ új nemzedék elfogult. A politika vakká teszi. Egyrészt Hitler hatása alatt áll és szeretné átszűrni a fajt, másrészt éhes és más fajokat kíván lenyelni. Lehet-e ennek jó vége?

CASTOR A jelen sivár!

POLLUX: A jövő is, mert a jövő a jelenből ered.

CASTOR: A lelkiségnek kell megváltoznia!

POLLUX: AZ észnek be kell látnia, hogy a történelem okosabb, a természet bölcsebben alkotó művész, mint a legdivatosabb államférfiú.

CASTOR: Tehát a természet és a történelem oldja meg a faji kérdést?

POLLUX: Úgy van! De az embernek is jól kell lelkesednie és a gyűlöletből a szeretetre kell áthangolnia minden érzelmét. A szeretet egyedül oldja meg a faji, a nemzeti kérdéseket. A szeretetben a fajok kiegyenlítődnek és egybekeményednek; a gyűlölet ellenben a legszilárdabb egységeket is felbontja.

A lélek öskép.

CASTOR: Sokat beszéltünk a lélekről is, amíg a testtel foglalkoztunk. De milyen a lélek? Ki látja a lelket? Ki írja le annak arcvonásait?

POLLUX: A lelket csak a lélek látja. De mi nem vagyunk tiszta lélek. Mi testbe öltözött lélek vagyunk. A mi testünk pedig nem a láthatatlan, hanem a látható dolgok észlelésére van berendezve. Szemünk, fülünk, orrunk, nyelvünk és tapintószerveink azok a műszerek, amelyekkel mi a természetet megismerjük.

CASTOR: AZ anyagtalan dolgok megpillantására nincs módunk?

POLLUX: Sajnos, nincs. Érzékszerveinket ugyan

finomíthatjuk és tökéletesíthetjük, de mindig csak az anyagi dolgok észlelésére. A messzelátóval a csillagok birodalmába nézünk. A mikroszkóppal a végtelén kis dolgokat emeljük ki a láthatatlanság homályából. A telefon a távolságokat és az időt szünteti meg. A rádió a teret és az időt még jobban legyőzi. A televízió pedig végleg megszünteti közöttünk a téri és az idői űrt.

CASTOR: A lelkek meglátására azonban nincsenek műszerek?

POLLUX: A lelkeket testtel és testi eszközökkel nem szemlélhetjük.

CASTOR: Nines is remény rá?

POLLUX: Nézetünk szerint nincs!

CASTOR: Hát a spiritiszták nem érintkeznek a lelkekkel?

POLLUX: Hagyjuk a spiritisztákat, ők sem a lelkeket látják, hanem csak a lelki jelenségeket. A lelki jelenségeket pedig spiritizmus nélkül is észlelhetjük. A tudomány ép eleget foglalkozik a lelki jelenségekkel.

CASTOR: Sőt a mindennapi élet is.

POLLUX: Azt nem mondhatnám. Tagadhatatlan azonban, hogy sokan közülünk oly érzékeny műszerek, hogy megérik szomszédjaik lelki villanásait is. Mondhatom, ha mindnyájan iparkodnánk magunkban ezt az érzékenységet fejleszteni, nem érdekelne, látható-e a lélek vagy sem, hanem igyekeznénk a lelki áramok jó felfogóivá fejlődni. De most másról van szó.

CASTOR: Igen, arról szeretnék valamit tudni, mi a modern nemzedék véleménye a lélekről?

POLLUX: A modern ember levonta a következtetéseket. Részben már erről is beszéltünk.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Már elmondottuk, hogy a XIX. század tudósa a lelket, az életet mint önálló és magában gyökeredző valóságot nem ismerte el. Mindenáron azt szerette volna bebizonyítani, hogy az élet és lélek

jelenségei csak az anyag jelenségeinek a folytatása és meghosszabbítása. De pórul járt. Mennél inkább igyekezett ezt bebizonyítani, annál inkább győződött meg az ellenkezőről.

CASTOR: Lehetséges ez?

POLLUX: Olyan nagy tudós és olyan nagy anyag-
elví, mint Claude Bemard, rájött arra, hogy a
fejlődés és az átöröklés minden mechanizmust meg-
csúfol.

CASTOR: És elismerte végül a lelket?

POLLUX: SZÓ sincs róla. De kitalált egy új szót,
a lélek, az élet helyett. Ez az új szó: – irányító eszme.
Vagyis az irányító eszme az, amely egyedül teremt
és irányít és nem a lélek.

CASTOR: Vagyis egy új szimbólumot fődözött föl.
Az ismeretlen helyébe más ismeretlent illesztett.

POLLUX: Úgy van! Az irányító eszme az -idée,
qui seule crée et dirige-, az élet, a lélek eszméjét
pótolja. Mert hiába, az anyagelvű világba csak egy-
formaság, egyféle ritmus, egyféle vonal lehetséges.
Az élet ellenben kiszámíthatatlan sokféleség, ezer-
féle ritmus, a végtelenbe vezető vonal. Fejlődés?
Átöröklés? Mennyi új kezdet! Mennyi új lehetőség!
Mennyi új célszerűség! Egyik sem gépiesség! Mind
célszerűség!

CASTOR: A célszerűséget nem is említettük eddig!

POLLUX: Pedig a célszerűség csodálatra méltó. Az
anyagban is lehet célszerűség, de az egyirányú és
egyvonalú! önmagából új útra ki nem léphet. De
az élet célszerűsége a folytonos újság. A folyton be-
következő új körülményekhez való alkalmazkodás.
A létért való küzdelemben a győzelmes akarat, sőt
győzelem.

CASTOR: Ha tehát a lelket nem láthatjuk, melyek
mégis a természetben észlelhető legáltalánosabb meg-
nyilvánulásai?

POLLUX: A legáltalánosabbak, amelyek minden
élőt egyetemesen jellemeznek? Hát halljad:

A lélek a nagy szervező, mert ő a sejtek életét

egy közös és egységes célba rendezi; az egész testet szervekkel fölfegyverzi.

A lélek a nagy alkalmazkodó, mert az élet mindenkori föltételébe ügyesen beleilleszkedik. Sőt (mikri) magára ölti a külső körülmények természetét, előnyeit és védelmét.

A lélek megszerzi magának a létfenntartás eszközeit. Benső készségeket, szerveket fejleszt ki magasból, hogy önmagát az adott életkörülmények között fenntartsa és ezeket a készségeket és szerveket utós daira is átöröklí.

A lélek a fejlődés és haladás maga; a fejlődés és a haladás belülről gördülő kereke. Lépésről lépésre emelkedik a kedvező föltételek mellett. Maga készíti el lépcsőit és hágcsóit; egyre jobban tökéletesíti, bővíti, gazdagítja és fokról-fokra teremti önmagát.

A lélek örök céljai felé törekszik, amelyeket, mi nem látunk, de amelyeket ő önmagában belülről, belső fényességében lát és feléjük tör.

CASTOR: Csodálatos a lélek. Ha a föld történetesnek szemszögéből nézzük, akkor jövünk rá, hogy amit mi most tudós módra elgondolunk, az egykor történelem volt, a lélek fejlődéstörténete.

POLLUX: Úgy van! A lélek önmagában mindig ugyanaz. De mihelyt a történelem és fejlődés kerekei alá kerül, akkor már más képet mutat. Akkor bontás koznak ki erői és lépnek az élet színterére. Megkezdődik az élet történelme, amely egyúttal a lélek története is.

CASTOR: Melyik életé? Melyik léleké?

POLLUX: Minden életé. Minden léleké. Az egész életé a legegyszerűbb moszattól, fel az emberig. Az élet gazdagsága egyszerre nem jelenhetett meg. Nem voltak meg az élet előfeltételei. Lépcsőkre és hágcsókra volt szüksége, hogy a föld és az éghajlati viszonyok kialakulása útján maga is kibontakozzék.

CASTOR: Szóval az élet vékony ere, mint a nagy folyók eredete, alig észrevehető. Aki csak a forrást

látja, nem hinné, hogy abból a Duna, vagy a Nílus fog kiteljesedni. Pedig az a vékony erezet egyre dagad, szélesedik és mélyül és egyre értékesebb.

POLLUX: Azon erecske nélkül nem létezhetnék a nagy folyam sem. Az az ősanja és ősképe a folyamnak.

CASTOR: Őskép. Nagyszerű szó. A biológusok is ma a lelket ősképnek mondják. Miért?

POLLUX: Egy régibb fogalmat akarnak új szóval szemléltetni. A lélek forma; a lélek entelecheia, a lélek ratio seminalis, a lélek idée directrice, a lélek domináns, a lélek végül őskép. Ne gáncsoljuk ezeket a jelképeket. Mindegyikben van valami új szín, amely a lelket jellemzi.

CASTOR: És mit jelent az őskép?

POLLUX: AZ anyagelvűekkel szemben azt fejezi ki, hogy a lélek már az anyagbaöltözése előtt kész kép. Kész alak. Kész lehetőség. Ha az anyagba kerül, úgy valósul meg, mint ahogyan mint testetlen kép létezett. A lélek megjelenésének és kifejlődésének csirája is önmagában, saját ősképeiben rejlik. Nem külső erők tákolják össze az anyaggá testesült képet, hanem az őskép a maga erőivel és erőiből gördül ki a láthatatlanságból a látható világba; a homályból a fénybe, a testetlen étheriségből az anyagba. Működő okok e kialakulásban nem szerepelnek. Az élőlény oka saját lelkének ősképe.

CASTOR: Csodálatos, mikép erőlködik az ember, hogy észleleteit, élményeit, gondolatait szavakba foglalja.

POLLUX: Es a szavak mégis csak szavak! Semmis féle szó ki nem fejezi tisztán és szűziesen, mi a lélek? De szavak nélkül még kevesebbet tudnánk az életről, lélekről és egyéb rejtélyekről. A szavakat, a jelképesket meg kell becsülnünk, mert mégis csak ezek vezetnek el bennünket a megoldatlan kérdések kapujáig, amelyeket felnyitni minden bölcselő álma és minden idők reménysége.

CASTOR: És ez a vágy mindig lelkesít. Ez a vágy

folytonos éberségben és tüzes hangulatban tartja lelkünket.

POLLUX: Ez a vágy szakadatlanul felhangolja a lelket, hogy saját mélységeinek küszöbéig hatoljon és egyszer mégis csak a lélek szentélyébe lépjen.

Az 'őskép' erői.

CASTOR: A lélek tehát őskép. A lélek az élet, a fejlődés, a szaporodás és a teljes kivirágzás ősoka. A lélek belülről egész és belülről gördül ki és robántja ki működését. A külső körülmények csak körülmények, esetleges feltételek. Akadályozzák vagy gátolják a lélek kiteljesedését, de belülről nem irányítják. Mindez remek tudás. De korántsem meríti ki a lélek egész belső terjedelmét. Nem tükrözi sem szélességét, sem hosszúságát. Hiszen annyi a lélek és oly sok színű, fényű és gazdagságú, amilyen az élet. Ebből az következik, hogy a lelkek, az ősképek kimeríthetetlenek.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Továbbá az következik, hogy az össképek térben és időben egymás mellett működnek és egymásból le nem vezethetők.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: De mit csináljunk akkor a leszarmazás elméletével?

POLLUX: A leszarmazás elmélete a régi alakjában a múlté. A természet évmilliók működését hiába lessük, le nem leplezzük. Nem győződünk meg arról, hogy az egyik őskép a természet hatása alatt mássá változott. Ez az elmélet csak föltevés. A gyakorlatban pedig ép eleget igyekeztek a tenyésztők lényegesen új alakokat, ősképet kitenyészteni. Az nem sikerült. A tenyésztés csak az őskép keretein belül sikerült. A kereteket átütni és új típust létesíteni nem sikerült. A galambok, nyulak, tulipánok, rózsák minden messzterkedés mellett ugyanazok maradtak. A természet és a tenyésztés művészete legfeljebb azt bizonyítják,

hogy a szemre szép ősalak rengeteg termékeny erőt hordoz még méhében és roppant engedelmes a jóindulatú behatásokkal szemben. Dehát sündisznóból sohasem lesz kecske.

CASTOR: Azt hallom, hogy a lélek, az őskép belükről igen sokféle és termékeny újításokra alkalmas és a jóindulatú erőkkkel szemben engedelmes.

POLLUX: Úgy van! És a lelkek, az ősképek különbözősége többnyire csak ezen nyugszik.

CASTOR: Mit akarsz ezzel mondani?

POLLUX: Magad is tudod, amit mondani fogok és hosszan fölösleges is róla beszélni. Más a növény és más az állat lelke, ősképe. Más a működésük, tehát más a berendezésük, más a szervezetük. De a növényék és az állatok lelki élete a növény, illetőleg az állatvilág keretein belül is roppant változatos. Bizony én nem tudom, hogy hány százezer növény- és mennyiféle állatfajta népesíti be földünket és íme azok, mint ősképek, bizonyos általános kereteken belül is roppant különbözők. Mindannyian növények, vagy állatok; de mint növények és állatok roppant változatosak, roppant eltérők, pedig lényegük mélyén mégis csak növények vagy állatok.

CASTOR: A növény- és az állatlélektan ép eleget foglalkozik életükkel és változatos küzdelmeikkel.

POLLUX: Ép ezért e helyen sem a növények, sem az állatok ősképeit bővebben nem tárgyaljuk.

CASTOR: És a Maeterlinck-féle szép lelkek is eleget kihangsúlyozzák, hogy mily szép, gazdag, fejlődésre képes, állhatatos és bátor lélek pl. a növények lelke. Nem okfejtők és nem nyitott szemmel számítgatok, sőt olyanok, mint az alvajárók, de mégis bölcsen eligazodók. Öntudatlanságuk dacára is okosan céljukhoz jutók.

POLLUX: AZ állatok barátai pedig túlzásaikban az állat lelkét annyira kidicsérik, hogy még az ember fölé is emelik. Sajnos, ezek nem ismerik az ember lelkét, talán legkevésbé önmagukat.

CASTOR: Tagadhatatlan azonban, hogy az állat-

világban az állatiság általános keretein belül óriási fejlődés, tökéletesedés jelentkezik. És ez azt bizonyítja . . .

POLLUX: . . . hogy az állati lélek ősképe egységes szerkezete mellett is roppant gazdag, változatos, felfelé haladó célokkal és erőkkel teljes. Az állat mindig állat, de mily különbség feszül az állatok ősképei között.

CASTOR: Ezeket az ősképeket a növényekből levezetni ugyancsak lehetetlen.

POLLUX: Bizony a XIX. és a XX. század anyagelevű tudósai hiába iparkodtak az ősképek kereteit szétbontani és egymásba illeszteni.

CASTOR: Ebből az következik, hogy az ősképek merevek és csak falaikon belül hajlékonyak.

POLLUX: S az is következik, hogy egy ősképből az élők világát nem lehet levezetni.

CASTOR: Tehát a természet lényege a többféleség (a pluralizmus) és nem az egyféleség (a monizmus).

POLLUX: úgy van! S azért fölösleges téves elméi e-tekkel az embereket rontani. Feltevésekkel, vagy véleményekkel a helyes gondolkodást megfertőzni. Az emberek ugyanis a be nem bizonyított tételekből mérgező világnézeteket termelnek ki.

CASTOR: És örülünk a természet sokféleségének, a gazdagságának, amely mégis egységbe és összhangba illeszkedik. Örülünk, hogy a típusok, az ősképek is sokfélék és azokon belül végtelen sugárzó a színszerűségük.

POLLUX: A természet gazdagsága ugyanis főU emeli a lelket, ihlettel és belső fényvel tölti el. Míg ha minden egy volna, unalom terpeszkednék el fölöttünk.

CASTOR De az emberi lélekről még nem beszélünk.

Az emberi lélek.

CASTOR: Csodálatos, hogy az egész emberiségnek azon egy az ősképe és ez mindnyájunk lényege.

POLLUX: Bizony az emberek között nincsen olyan nagy különbség, mint a növények és az állatok között.

CASTOR: AZ is csodálatos, hogy minden fejlődési elmélet az emberen csődöt mond.

POLLUX: Bizony a legprimitívember és az európai között nem az a különbség, hogy a primitív ember csak valami magzatember, az európai pedig már kifejlődött. A legegyszerűbb néptörzsek gyermekeit Európában beírathatjuk az elemi iskolába, sőt a közép- és a felsőbb iskolákba is.

CASTOR: És szégyenszemre megtörténhetik, hogy az a pápuagyerek, akit elválasztunk a szüleitől és nálunk nevelünk, többre megy majd a tanulásban, mint sok honi gyerek.

POLLUX: EZ sincs kizárva! Az Egyház is bennszülött gyerekekkel igyekszik a vallást terjeszteni és népszerűsíteni.

CASTOR: És napjainkban az amerikai négerk zenei kultúrája száguld végig az egész világon.

POLLUX: Tehát az emberiségnek, éljen bárhol, egy az ősképe, egy a lelki berendezése, egy az általános képessége, ép azért a fejlődés, úgy, amint a természettudományos felfogás nyomán elképzelik, nevetséges.

CASTOR: Ha egy az őskép, egy volt akkor az első emberpár is.

POLLUX: Világos. Kétféle, háromféle emberi ősképnek sehol nyoma.

CASTOR: Azért egyforma a testünk is.

POLLUX: Nyilvánvaló. Mert a sárga és a fekete színek az éghajlat és egyéb mellékkörülmények eredményei.

CASTOR: És a sárga kínai és japán megköszönnék, ha őket alsóbbrangú embereknek képzelnök.

POLLUX: Sőt ők és még más régi színesek, pl. a malájok, évezredes kultúrájukra hivatkoznak és az európaiakat s a ma gyermekeit, lenézik.

CASTOR: Ha pedig a lelkünk egy, miért dicsekszünk a vérrel?

POLLUX: Mert elfogultak vagyunk. Testünk és vérünk is az egy lélek külső kifejezése, tehát lényegükben egy.

CASTOR: Lehetne-e egy zsidó vérét az áriába eredménnyel átömlesztteni.

POLLUX: Nyilvánvaló.

CASTOR: Akkor minek a vérkultusz?

POLLUX: Hogy a gyűlöletet a földön terjesszük.

CASTOR: De lehet-e, hogy a vérimádók elfogultságukban oly roppantul tévedjenek?

POLLUX: Miért ne? A gyűlölet elvakít. És mert részben igazuk van, gyűlöletüket az összes más vérűekre- átvisszik.

CASTOR: Mit *mondasz*: részben *talán igazuk* van?

POLLUX: igazuk van abban, hogy a nem áriái sokat vétett az áriái hit, kultúra és gazdasági élet ellen. De ez nem a más lélek és a más vér gyümölcse, ez a más nevelés, és más eszmények eredménye.

CASTOR: Tehát nem igaz, hogy a zsidó lelke és vére más.

POLLUX: EZ nem igaz.

CASTOR: De igaz, hogy lelkiségük és vérhajlamuk más.

POLLUX: EZ igaz. De ez most minket nem érdekel. A fődolog, hogy minden ember ösképe, teste és vére egy.

CASTOR: Miben különbözik ez a lélek a növény és az állat lelkétől?

POLLUX: Egy világ választja el a kettőt.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A növény és az állat lelke korlátolt, az emberé ellenben korlátlan. Azoké földhöz tapad, az emberé a végtelenbe szárnyal. Azoké kiszámítható, az emberé felmérhetetlen. Azoké a testbe zárt, az emberé a test fölé szárnyaló.

CASTOR: Óriási távlatok.

POLLUX: Óriási fejlődési lehetőségek.

CASTOR: A növénynek, állatnak nincs jövője.

POLLUX: Jövője csak az embernek van.

CASTOR: Azoknak nincs történelmük sem.

POLLUX: Történelme csak az embernek van.

CASTOR: Miért mondja akkor Baumler professor: hogy a német nép a szellem helyébe a vért és a földet akarja állítani? Miért mondja, hogy az új kultúra nem az értelem, hanem az érzések és az indulatok kultúrája lesz?

POLLUX: Ezek a Rosenberg-féle túlzások. Hogyan pótolhatja a szellemet a vér és a föld, mikor a vér a szellemet olajozza, a szellem pedig a vért és a földet nemesíti. Vagy lehet-e érzésekből és indulatokból kultúrát létesíteni? Az érzések a lélek nemes vagy nemtelen kifejezései. Az indulatok pedig a túlfűtött lélek kirobbanásai. Mind a kettő csak az ész jármában jár helyes úton.

CASTOR: Azután más az értelem és más az érzések és indulatok hatása és eredménye. Érzéssel nem lehet repülőgépet, mérges gázokat és újfajta romboló eszközöket elővarázsolni. Az ész eszeli ki ezeket! Indulatokkal sem lehet gazdasági életet teremteni. Mindez az ész munkája.

POLLUX: Olyan beszéd ez, mintha valaki azt mondaná, hogy fejünkkel járunk és öklünkkel gondolkodunk.

CASTOR: Úgy látszik ez a beszéd csak az élharcosok szájába való. Ropogós, vakító és semmitmondó!

POLLUX: Nap helyett villannyal akarnak világitani és kápráztatni!

CASTOR: A mi napunk a lélek; a lélek eszköze pedig az ész. Az ember minden dicsősége az ő eszessége.

POLLUX: És az ember csak addig ér valamit, amíg eszes.

CASTOR: Föl kell tehát hangolnunk lelkünket, hogy önmagunkat; lelkes és eszes természetünket megismerjük és a lélek kincseit szemeink elé tárjuk.

POLLUX: Csak így ismerjük meg: mi a lélek és

mi a szellem, amiről most a világ filozófusai is tárgyalnak.

CASTOR: Beszéljünk most már mi is erről.

Lélek és a szellem.

CASTOR: Miért választják el a szellemisséget a lélektől?

POLLUX: Hogy a szellemisség fénye annál vakítóbban ragyogjon.

CASTOR: Hát nem minden lélek szellem?

POLLUX: Valóban nem minden lélek szellem. De minden szellem lélek.

CASTOR: A szellemisség több mint a lélek?

POLLUX: A szellemisség a lélek betetőzése.

CASTOR: Tehát a szellemisség emeli az emberi lelket a növény és az állat lelke fölé?

POLLUX: Sőt a szellemisség a lelket nemcsak a növény és az állat fölé emeli, hanem egyúttal a halhatatlan lények birodalmába illeszti.

CASTOR: A növény és az állat lelke nem halhatatlanok?

POLLUX: Mind a kettő élete és működése addig tart, amíg testük él.

CASTOR: Vagy megfordítva a növény és az állat addig élnek, amíg lelkük él.

POLLUX: így is mondhatod.

CASTOR: Miért hal meg a lelkük a testükkel?

POLLUX: Mert lelkük működése a testükével össze van kapcsolva.

CASTOR: es az ember lelke többet munkál?

POLLUX: AZ ember lelke függetlenül a testtől, oly magasan szárnyal, hogy a test azt oda nem kösvetheti. Az emberlelke bár a testben él, működését nemcsak a szervezetével végzi, hanem önmagában, test nélkül oda emelkedik, ahová ő való, a szellemi lét birodalmába.

CASTOR: Csodálatos, hogy már a primitív népek is a szellemekkel társalognak!

POLLUX: A primitív népek a maguk szűzies természetességükben talán még közelebb vannak a szellemek hónához, mint mi! Lelkük démoni erővel rendelkezik, amelyeket már a modern lélek levetkőzött. A földet ők még nem ismerik, de az istenség ereje már őket is megdelejezte és maga felé fordította.

CASTOR: Hatásos szó: megdelejezte. Az ember szellemét, mint a delej a vasat, húzza a szellemvilág és ezt a vonzást a lélek folyton érzi. Antennák vagyunk és a szellemek hónából érintéseket kapunk. Talán tudunk is róla; talán sejtelmünk sincs róla. De a szellemek villanásai az antennahordozók lelkében mint érzések és gondolatok fénylenek föl.

POLLUX: Évezerek múltak el és mi a lelket, a lélek rejtett életét nem ismerjük. A tudósok, az anyagelvű technikusok, semmi érzéssel nem bírnak az ismeretlen, a rejtett iránt. Csak azok tartják ébren a lélek titkos erőinek hitét, akik maguk is átéltek azt. A szentágostonok nem hitetlenek a rejtett szellemi erővel és hatásokkal szemben, mert lelkük folytonosan hatásokat vesz föl és küld a szellemvilág területén.

CASTOR: De a médiumok lelki képességei nem betörés-e a szellemi világba. Vagy talán a szellemeknek a médiumokon végbevitt működései nem betörés-e a földi, a mi anyagi világunkba?

POLLUX: Bizonytalan! Mert a médiumokkal tudományosan és több megértéssel kellene foglalkozni.

CASTOR: De a parapszichológusok foglalkoznak is.

POLLUX: Foglalkoznak, de működésüket kétely és tagadás kíséri.

CASTOR: Pedig a híres Richet, a Sorbonne jeles tanára és a biológia híres művelője is minden kételkedéssel szemben vallja a rejtett erők létezését. -Minden megtörténik már, amiről tagadtam, hogy megs történhetik. (Omnia iam fient, fieri quae posse negabam.)

POLLUX: Valóban a lehetetlen is már lehetséges. S a lélek mint szellem, szinte a szemeink elé varázsolja magát.

CASTOR: Innen indultunk ki: A lélek szellem. Több mint a növény és az állat lélek. Társa a szellemvilágnak.

POLLUX: Kezde te annak a szellemvilágnak, amelynek fokozatait mi nem ismerjük. Mi a lépcső legalsó fokát foglaljuk el. De rajta állunk a lépcsőn! Azért nem vagyunk mi teljesen a test rabjai. Sőt érezzük, hogy testünk elnyomja szellemiségünk föllángolását. Érzi ezt minden lángész! Minden szellemből élő! Érzi, hogy a test legkisebb betegségei is eltompítják a lelket. Szegény lélek, mily gyenge vagy a test nehézségeivel szemben és anélkül mily szörnyű erős!

CASTOR: Fenséges látások. De hát akkor a német professzor miért támadja szellemiségünket. És Klages miért mondja, hogy a szellem a lélek ellenlábasa.

POLLUX: Hagyjuk e kérdéseket későbbre. Örüljön a lelkünk már most is, hogy több vagyunk az anyagnál, a növénynél és az állatnál. Hangoljuk föl a lelkünket, hogy majd mély és igaz pillantással ragadjuk meg lényiségünk három fő alkatrészét: a testet, a lelket és a szellemet. És világosan lássuk, mit ad a test, a lélek és a szellem a haladásnak, a kultúrának, az új nemzedéknek. Eddigi vizsgálódásaink inkább csak bevezető szempontok az új kor bölcseletéhez és a bölcselet hivatásához.

III. FEJEZET.

TEST, LÉLEK ÉS SZELLEM MŰVELÉSE.

A test művelése.

CASTOR: Az idők, a szemléletek és a tudományos felfogások változnak, bővülnek, tisztulnak. Másképp gondoljuk el ma a test mivoltát, működését és hivatását is, mint régen.

POLLUX: Bizony az elmúlt századok gépies és anyagelvű nézeteit ma már nem tanítjuk. Az emberi test eredetét, lényegét és működését másképp látjuk ma, mint régen.

CASTOR: Mi ennek az oka?

POLLUX: A túlzás. Sajnos, az ember nem tud a középúton haladni. Vagy jobbra vagy balra, vagy lefelé vagy fölfelé túloz. Gondolatában mindig van igazság is, de ezt az igazságot a túlzás eltorzítja. Hiszen erről már beszéltünk.

CASTOR: Beszéltünk, de nem eleget! A testet nagyobb gonddal kell vizsgálnunk és több időt kell neki szentelnünk. És azért kérdem: a gépies és az anyagelvű fölfogásnak minden túlzásai dacára is mennyiben volt igazuk?

POLLUX: A Szentírás szerint is Isten az embert utoljára teremtette. Mikor minden készen volt! Mikor a világerők között meggyökeredzhetett, fejlődhetett és kivirágozhatott.

CASTOR: Miféle világerők között?

POLLUX: A természetben hatalmas erők dolgoznak. A mechanikai, fizikai, kémiai és a fiziológiai erők. Ámde ezen erők az emberben is működnek. Sőt ezen erők nélkül az ember nem létezhetnék. Azért mondták: -az ember mikrokozmos-. Az ember a világerők összefoglalója kicsiben. -Az ember

CASTOR: Most látom csak, mily nagy ez az igazság. Hiszen érzékszerveim, szívem, tüdőm, májam stb. mind gépiesen és pontosan működnek. Másrészt az orr, a nyelv, a táplálkozás és az emésztés stb. a kémiát veszik igénybe. A test gyarapodása, fejlődése megint a fiziológia törvényei szerint megy végbe.

POLLUX: AZ ember úgy tűnik föl, mint egy pontos és fönséges gép. Azért túloztak oly könnyen a gépies és anyagelvű gondolkodók. Más oldalról azonban ez a gép több, mint gép. Mert nemcsak gép, hanem lelkes gép is!

CASTOR: Bárcsak a gépek is mind lelkesek lehetnének!

POLLUX: Lehetetlen! Akkor a röpülés, a távolbalátás és sok más kérdés nemcsak meg volna oldva, hanem ezek a gépek mind működésük közben önmagukat is figyelnék, javítanák és saját hibáikat kiküszöbölnék.

CASTOR: Talán ez mégis túlzás!

POLLUX: Igen, túlzás! Sőt lehetetlenség! Azt akarom csak mondani, hogy látás, hallás, szaglás, ízlés és tapintás közben érzékszerveink a benyomás sokat nemcsak gépiesen fölfogják, hanem, ha kell, azokhoz alkalmazkodnak, hozzáilleszkednek, hogy lehetőleg pontosan működjenek. A gépek maguk ezt nem teszik. Legföljebb mi magunk állítjuk be jobban a gépeket, ha már rosszul működnek.

CASTOR: Azután az érzékszervek másképp dolgoznak, mint pl. a szemüveg, a hallócső stb.

POLLUX: A szemüveg, a hangfogó, a távolbalátó nem maguk látnak és hallanak, hanem mi látunk és hallunk velük. Ellenben azt helyesen mondjuk, hogy a szem lát, a fül hall, a nyelv ízlel stb.

CASTOR: Mi a különbség a kettő között?

POLLUX: A szemüveg egyszerű gép, a szem lelkes gép. A rádió gép, a fül lelkes gép.

CASTOR: Tehát nemcsak a lélek lát, a lélek hall, a lélek ízlel stb.?

POLLUX: SZÓ sincs róla. A lelkes szem lát, a lelkes fül hall, a lelkes orr szagol stb.

CASTOR: Mi nem lelkes bennünk?

POLLUX: Minden lelkes bennünk! Az agy, az idegrendszer, a szív, a tüdő, az összes szervek mind lelkesek és lelkesen működnek.

CASTOR: ES ez a lelkesség főleg miben nyilvánul meg a szervekben?

POLLUX: Hogy úgy a külső világhoz, mint a belső világunkhoz alkalmazkodnak. Új körülmények között sem jönnek zavarba, hanem a hasznos körülményeket még saját javukra is fordítják, az ártalmak ellen pedig védekeznek

CASTOR: De hát hasonlót az állatoknál is tapasztalunk?

POLLUX: Természetesen. Hiszen az állatok sem tiszta gépek, mint Descartes és a gépies gondolkodók vélték. Az állatok is lelkes lények és a saját életkörülményeik között az érzékszervek és más szerveik működése az emberéhez hasonló.

CASTOR: Nem kisebbítjük-e le ezzel az embert?

POLLUX: Szó sincs róla. Az ember lelkét mi nem azonosítjuk az állatéval, csak azt mondjuk, hogy az emberben is vannak az állatokkal közös lelkes működések. Az ember kiválósága és fönsége az ő szellemé. Az állat ezt utóli nem éri.

CASTOR: Örülnünk kell, hogy testünk szerkezete ily kiváló.

POLLUX: Arra kell gondolnunk mindig, hogy testünk láthatatlan lelkünknek látható ellenképe. Nem szabad elfelednünk, hogy a lélek két világhoz tartozik: az anyagság és a szellemvilághoz. Mind a két világban nagy az ő hivatása.

CASTOR: Erre nem is gondoltam!

POLLUX: Pedig ez fontos. A testetlen szellem a testi világot közvetlenül nem ragadja meg, tehát testté válik és érzékszerveket alakít ki magának a testben. Ezek az ő fogantyúi. Viszont a szellemi világban sem lánghat föl e testi ruhájában és ezért

a testtől függetlenül, mint tiszta ész és tiszta szellem emelkedik oda.

CASTOR: És ez a szellemiség ráfénylik-e a testre is? Megszépíti-e, megdicsőíti-e a testet?

POLLUX: Minden szépítőszernél hatásosabb a szellem bája és kelleme, amelyet a testre áraszt. De mégis arra is kell törekednünk, hogy fizikai eszközökkel is szépítsük a testet és erőit fokozzuk.

CASTOR: No, ez a gondolat mindenkit fellelkesít. Mert van-e valaki, aki ne iparkodnék szép, egészséges, fejlett és tökéletes testű lenni?

POLLUX: Hát beszéljünk akkor erről.

A test kultúrája.

CASTOR: A test a lélek hangszere!

POLLUX: És mennél finomabb a hangszer, annál tökéletesebbet alkot a lélek.

CASTOR: A hangszert tehát finomítani kell.

POLLUX: A hangszert a lélek tökéletes eszközévé kell kiteljesíteni.

CASTOR: Milyen módszerekkel?

POLLUX: Vigyáznunk kell egészségünkre. Főleg belső szerveink egészségére. A szív az élettevékenység rugója. De a többi szervek is mind az élet örömeinek és jóságának kellékei.

CASTOR: Hányszor fordul elő, hogy kellemetlenek, izgágák, gyanakvók, rosszmájúak vagyunk. Magunk sem tudjuk, miért? Magunk sem tudjuk, hogy azok vagyunk és egy betegség végén pattan ki, hogy tényleg a máj, az epe vagy a vese betegsége jellemünkre is rányomta már a bélyegét. A szenvedések, a hirtelen föllobbanások, a szeszélyek is hányszor a szív fizikai megbetegedésének lelki ellenképei.

POLLUX: És mégis főleg az érzékszervekre kell ügyelnünk. Szemünk, fülünk egészsége nemcsak a fizikai látás és hallás föltétele, hanem a lelki éleslátás és a lelki éleshallásé is. Minden megismerés

forrása és kezdete, mondták a régi bölcsék, az érzékek. Ha az érzékek betegek, megismerő képességünk is gyöngé. Viszont gondolkodásunk éles és erős, ha érzékszerveink kifogástalanok.

CASTOR: Nyilvánvaló tehát, hogy egész testünket ápolnunk, gondoznunk és tökéletesítenünk kell.

POLLUX: Teljesen helyes. A testi ápolás első föltétele pedig az egészséges élet. Nem szabad készakarva testi egészségünk ellen véteni. A véletlen, az időjárás viszontagságai, az infekció úgylis folyton veszélyeztetik épségünket és egészségünket. Legalább mi ne tegyük tehát ki magunkat veszélyeknek.

CASTOR: Levegő, fény és víz az egészség föltételei.

POLLUX: Ezekből soha sem elég. Ezek a mi életkedvünknek és életlángolásunknak föltételei.

CASTOR: ES a testgyakorlás?

POLLUX: Jól mondtad. Testgyakorlás! Mondhattad volna: sport! De a testgyakorlás áll az első helyen és azután jön a sport.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Mert a módszeres testgyakorlás az egész test erőinek, rugalmasságának, hajlékonyságának, kiteljesedésének az eszköze.

CASTOR: ÉS a sport?

POLLUX: A sport csak egyes testi ügyességeknek a művészetig való kifejlesztése.

CASTOR: Mind a kettő szép, jó és nemes.

POLLUX: Mind a kettő korunk bálványja.

CASTOR: Főleg az új nemzedék!

POLLUX: Főleg a reformnemzedék!

CASTOR: Ma a test ápolása új eszmény!

POLLUX: Ma az erős test az új remény!

CASTOR: Új nemzedék új vért, új csontokat, új erőt, új férfiaságot követel.

POLLUX: Ugyanazt hajszolja az új nő is!

CASTOR: Örölnünk kell tehát a torna diadalának.

POLLUX: De örölnünk kell a sportszenvedély elterjedésének is.

CASTOR: Mi haszna van általában a test kultúrájának?

POLLUX: EZ nemes és fontos beszéd tárgy!

CASTOR: Részletezzük tehát!

POLLUX: Beszélünk vallásos, hazafias, erkölcsös és tudományos öntudatról. A háború után egy új öntudat, egy új önérzet alakult ki: a testi öntudat, a testi önérzet. A test új értéké nőtt. A test új szépséggé virágzott. Az apollói és a vénuszi ideál a tudat alatt izgat. Nemcsak azt mondjuk egészséges lélek egészséges testben. Hanem szép és erős lélek szép és erős testben. Meg kell a testet szépíteni! Erővel, rugalmassággal, hajlékonysággal kell kiteljesíteni. A testgyakorlásnak csak ez a célja. Akár csak magamban tornászok, akár társaságban, fő a test kifejlesztése.

CASTOR: Van-e még más haszna is a testkultúrának?

POLLUX: Mindenesetre a pedagógiai haszna is nagyon jelentős. Kiegyenlíti és levezeti a test fölösleges energiáit és egészséges irányba tereli az energia működését.

CASTOR: EZ az önfegyelmzés.

POLLUX: A tornászok szabályok szerint történik. Akár magamban tornászok, akár társaságban, a szabályokat be kell tartanom. Engedelmeskednem kell egy személytelen hatalomnak, a törvénynek.

CASTOR: A mai neuraszténias és hisztériás világban, mikor a nevelés a neveltlenségig kényeztet, vajmi fontos a szabályok, a törvények tisztelete. Az engedelmeség kiművelése!

POLLUX: De gondoljunk mindjárt a sportra is. Hiszen a sport szinte folytatása a tornának. A gyerek megnő és sportol. Torna és sport azonban továbbra is összetartoznak.

CASTOR: AZ engedelmeségen kívül mi a másik haszna a test művelésének?

POLLUX: A tréning. A türelmes gyakorlás. A tréning aszkétikus lelket kíván. A tréning is tudomány,

de vidám tudomány. A tréning sok áldozatot kívánó gyakorlás, de boldogító begyakorlás. Más a katonai drill, a katonai kiképzés és más a testgyakorlás. Amaz szenvedés, ez gyönyörűség. Ott az őrmester parancsol, itt maga a sportszellem. Ott a hatalmi kényszer, itt a sportban és minden nemes tornaszásban arisztokratikus szellem uralkodik. Főcél, hogy az ember folyton maga fölé kerekedjék és győzzön.

CASTOR: Arisztokratikus vonás! Hogy értsem ezt?

POLLUX: Minden testi kultúránál vezetőeszmény: a lovagiasság, a nagylelkűség és a bajtársi szellem. És minden sportoló lelki alkatában fő az önfegyelmelés és az erős akarat. Az ilyen kultúra teremtő, alakító, átformáló hatású. És ez a szellem minden rangú és rendű sportolóra érvényes. Aki helyesen küzd, az kimagaslik még a tömegeből is. Aki nem jól küzd, az, ha arisztokrata rendben van is, lezuhan.

CASTOR: Milyen hatása lesz ennek a szellemnek az emberiségre?

POLLUX: Már most is látjuk, hogy a sport a népeket egymáshoz közelebb hozza. Barátság, egymás megbecsülése és nemes verseny fakad a sportból. De még más is. Talán túlzás nélkül állíthatom, hogy új embertípus is alakul ki a sport nyomában. A hősi emberé. A világ ma nagy versenytér! Minden nép igyekszik irodalomban, tudományban, művészetekben, gazdasági életben, fölfedezésekben a másikat fölülmúlni. Csak hősök nyomán haladhat a világ előre. És hősök ma ezrével születnek. Hősök, akik szívesen áldozzák föl életüket a föld fölött és a föld alatt. A levegőben és a levegőtlen rétegekben; a tengereken és a tenger alatt; laboratóriumokban és a versenytereken.

CASTOR: Küzdőké a világ?

POLLUX: A küzdőké a győzelem és a küzdőké a boldogság. A küzdelem maga a teljes élet és a teljes boldogság. Küzdő hősök száma pedig ma már légió.

Ők az új embertípus! ők az emberi szellem arisz -
tokratái!

CASTOR: ők az igazi új nemzedék!

POLLUX: Ők a világ eszményei!

CASTOR: ÉS méltán!

POLLUX: Mert ők a nép minden rétegére, ízére és
porcikájára felemelőleg hatnak. Akiben csak eleven
erő szunnyad, az mind föllángol és halálba rohan a
— győzelemért.

CASTOR: Szép példa erre a fasiszta Olaszország
napjainkban.

POLLUX: Helyes. Az olasz fellángolás páratlan s
része van ebben a nagy nemzeti önérzetnek, de egy-
úttal annak a győzni akaró szellemnek is, amely az
ifjú Olaszországban feltámadt.

CASTOR: Új lélek mindenütt! A lélek a nagy
bűvész; a nagy megújító; a fenséges fényszóró.

POLLUX: A lélek, amely a testtel együtt, egy szent
akarásban tud érvényesülni.

CASTOR: Lelkiismeretesség es kötelességérzet
minden olasz jelszava!

POLLUX: Credere, obedire, combattare. Hinni,
engedelmeskedni és küzdeni a Duce vezérmondata!

CASTOR: Hinni?

POLLUX: Hinni az új olasz jövőben és az új
olasz eszmények erejében!

CASTOR: Engedelmeskedni?

POLLUX: AZ engedelmesség az olasz egység alapja.
Engedelmesség nélkül csak széthúzás az élet.

CASTOR: Küzdeni?

POLLUX: Örökké és megállás nélkül küzdeni. Ez
serkenti, fokozza és a legmagasabb hatványra emeli
az erőket. Az élet küzdés. A győzelem a küzdőké!
A jövő a küzdőké. Küzdés nélkül összeomlik a test
is, a lélek is. Akár komoly a küzdés, akár játék-, a tes-
tet és a lelket gyakorolni kell. Nem szabad engedni,
elmaradjon ez a testgyakorlás, a katonai gya-
korlatok, a sport mind a test és a lélek éltetői.

CASTOR: Hogy állunk mi, magyarok?

POLLUX: Felelj te reá. Van-e nekünk nagy eszményünk? Nagy eszménybe vetett nagy hitünk? A hitért való küzdelmünk és lelkesedésünk? Tudjuk-e mi komolyan és tudja-e minden magyar, mit akarnak a vezetőink?

CASTOR: Ha tudnák, megmondanák.

POLLUX: Helyes! Megmondanák. De ők még maguk sem tudják, vagy félnek megmondani. Az olasz és a német ifjú tudja, mi az eszménye, miben kell hinnie és miért kell küzdenie. De mi nem tudjuk.

CASTOR: Bizony, mi nem tudjuk. A nemzetnek sincsenek nagy céljai s az ifjúság sem keres magának nagy történelmi eszményt és célt, legfeljebb a megélhetést; a mindennapi kenyeret.

POLLUX: EZ a mi nagy bajunk. És ez a vezetők hibája. De erről ne beszéljünk!

CASTOR: Ne beszéljünk, de a hallgatással nem visszük előbbre sorsunkat és a fiatalság sem készül föl a jövőért való nagy küzdelemre és mindig csak állás után fog epedni. Magasabbra nem tör.

POLLUX: Pedig mennyi energia, mennyi készség gyülemlik föl nálunk az új nemzedékben. A legújabb főiskolai versenyek is bizonyítják az ifjúság életrevalóságát. Hála Istennek, hogy annyi sikert ért el, mert siker újabb sikerekre buzdít. Buzdítja a győzőket és buzdítja a követőket. Az új nemzedék teste, lelke kiállja a versenyt sok nemzetek fiatal-ságával.

CASTOR: De a mi nemzedékünk a testgyakorláson és a sporton kívül máshoz is igyekszik testét, lelkét fejleszteni.

POLLUX: Mire gondolsz?

CASTOR: A természet szeretetére, megismerés sere és egészséges erőinek megérezésére.

POLLUX: Nagyon helyes. Ma gépkorszakban élünk. Ma ritkán érintkezünk közvetlenül a természettel. Szemüveggel, nagyítókkal nézünk; rádióval hallunk; az ízeket is mesterségesen fokozzuk. Azután

a kézi munka helyét is a gépmunka váltotta föl. Gépek között élünk. Gépek szelleme nyomja el természetünk érzésünket.

CASTOR: Azért jó a turistáskodás és azért oly nevelő a cserkészkedés.

POLLUX: Mind a kettő varázsereje, hogy az ember mintegy a természet ölébe hull és a természet őselemtörvényei övedzik körül testünket. A legszebb leírás sem pótolja a természetlátást. A leghasznosabb utasítás sem ér föl a természet közvetlen tanításával. Szemünk, fülünk, orrunk, nyelvünk, sőt tapintó érzékünk is megtelik szűzies, nyers és eredeti benyomásokkal, érzésekkel és lelkesedéssel. Felfrissül minden érzékünk; megújhódik vérünk; kitágul tudónk, új lény támad föl bennünk.

CASTOR: Ez az igazi testápolás!

POLLUX: És a napfény, a víz, milyen üde, friss ingereket visznek be a testbe!

CASTOR: Ez az igazi felfrissülés!

POLLUX: A test ápolása az új nemzedék nagy szerelme! Hála Istennek! Az egészséges test nyomán fakad az örömmel és boldogsággal teli szív, lélek és hangulat. Ha a testet ápoljuk, a lelket is fölhangoljuk és magunk is új életre ébredünk.

Az új lelkiség kivirágzása.

CASTOR: Az új bölcsélet és az új nemzedék a lélek kincsét másképp értékeli, mint a régi. A háború előtt a lélek értelmi tevékenységét becsültük. A háború után az értelem és az ész háttérbe szorult.

POLLUX: Az új nemzedék vezérei Hitler és Mussolini tényleg lekicsinylik az észet. Azt hiszik, hogy a világháború és az azt előkészítő szerencsétlen bölcséleti világnézet és tudományos fölfogás az ész munkája. A világháborúban az ész csődöt mondott; semmi okunk tehát az észet nagyra értékelni.

CASTOR: De hát akkor, hogyan gondolkodunk? A füllel nem látok és a szemmel nem hallok, hát mi-

vel lássak és mivel halljak, ha nem a szemmel és a füllel, és mivel gondolkodjak, ha nem az ésszel?

POLLUX: Ők a gondolkodást kiküszöbölik! A gondolkodás — mondják — a tett akadálya. Cselekedni és nem gondolkodni kell!

CASTOR: De hogyan cselekedjen gondolkodás nélkül?

POLLUX: Cselekedjél természeted lényegéből. A gondolkodás terén is vissza a természethez. Az ősforráshoz. Az érhez, amiből az ész és az akarat is fakad.

CASTOR: Nehéz ezt megérteni!

POLLUX: Pedig az ő elmékedésük látszólag, logikus. A régi nemzedék és a régi ész a világ rendjét és boldogságát tönkre tették. A régi nemzedék a világháborúban tönkre ment. Száma megfogyott; eszmenyei csődöt mondtak; esze megállt. Az új sarjak ezt világosan látták és rájöttek arra, hogy a jövő csak a nemzet őstalajából, a népből fakadhat. Arisztokrácia, arisztokratikus ész, és arisztokratikus társadalom és politikai berendezés már végére jár. De az ősi néperő töretlen. Az új jövőnek tehát a népből kell fellángolnia. Alulról fölfelé kell ismét haladnia, így született meg a régi politikai, társadalmi, gazdasági, sőt bölcséleti fölfogás is. A nép a szikla, amelyre az új jövő épül.

CASTOR: S bizony sem Hitler, sem Mussolini sem csalatkoztak a népben és megteremtették azt a nemzeti és népi egységet, amelyet sem Bismarck, sem Garibaldi nem tudtak megteremteni. A népi politika, a népi gazdasági és társadalmi eszme; a népi irodalom és művészet roppant győzelmet aratott. A rettenetes Németország és a hőskorát élő Olaszország ennek tanúi.

POLLUX: Csak a népi tudomány és a népi bölcsélet maradtak még alul.

CASTOR: Ez igaz. És mi ennek az oka?

POLLUX: A tudomány ma is tudomány! De a tudomány már nem öncél. A tudomány nem független

és elefántcsonttoronyban lakozó hatalom. A tudomány és a népi politika és eszmény eszköze. A tudós is álljon — mondják — az élet szolgálatában. A tudós is egy célt szolgáljon: a nép jólétét, hasznát és boldogságát!

CASTOR: Hisz ez nagyszerű!

POLLUX: AZ első tekintetbe. De tudd meg, hogy a tudomány nem mindig a hasznost keresi, hanem az igazságot. Az igazság önmagában is szép lelki alkotás. De ezentúl az igazság háttérbe szorul és nagyon sok 'száraz', 'elvont' és 'terméketlen' gondolat és gondolkodás végleg lekerül az élet színpadáról.

CASTOR: Erre nem gondoltam. Pedig most már fülembé cseng vezérszavuk: hagyjátok az elvont tudományokat! Mire jó az?

POLLUX: De még rosszabbul járt a bölcelet.

CASTOR: Miért?

POLLUX: A bölcelet eddig is sokak szemében csak az ész játéka! Luxuscikk. Az ész eltévelyedése. Meg az eltévelyedett ész gyümölcse.

CASTOR: De hát honnan nyerjük akkor a világa nézetűnek; Az ember oly lény, aki világnézetre szorul.

POLLUX: A lélek sajátos megnyilvánulásai: az ösztön, az érzés, az indulat s végül ŐZ ész. De az ész megfosztották trónjától, tehát marad a többi.

CASTOR: EZ az eljárás teljesen beleillik a népies felfogásba. Megszűnt az arisztokrácia, megszűnt az ész hatalma is és visszatértünk a tömeghez. A tudomány és a bölcelet terén leromboltuk az észet, tehát maradnak az ösztön, az érzés, az indulat mint minden gondolat, minden bölcelet és minden politikai, társadalmi és gazdasági elgondolás útmutatói.

POLLUX: Úgy van! Ezt mondják Hitler, ezt Mussolini és legutóbb ezt kiáltotta a világba (mint már egyszer mondtam) Rosenberg hú követője, Bäumler professzor. A német nép — mondta — a szellem helyébe a vért és a földet tette. Az új kultúra pedig csak az érzések az indulatok kultúrája lehet.

CASTOR: Súlyos szavak.

POLLUX: Annál is inkább, mert az intellektualizmust ma már csak gúnyolódva emlegetik.

CASTOR: EZ az ész drámája]

POLLUX: EZ a jelszavak drámája!

CASTOR: Miért?

POLLUX: Nem minden nagy helyről jövő mondas aranyigazság. Főleg, ha a német népet tekintem. Tagadhatatlan, hogy a francia és az olasz népben sok az ösztönösség, az ősi megérzés, de a német nép vérében és velejében intellektualista. A német nép mindig okoskodó és okoskodás útján előrehaladó nép marad, mert ez a természete. A francia és az olasz ösztönösen megérző és meglátó nép.

CASTOR: De ha ilyen különbséget teszünk népek között, akkor érdemes a lélek elemi erőivel behatóbban foglalkozni. Azokkal az erőkkel, amelyeket az új nemzedék és új professzorok oly nagyra becsülnék. Meg kell értenünk azt a rendkívüli csodát, hogy az ember okoskodás nélkül is tud, sőt jobban tud, mint az ész okoskodásával.

POLLUX: De mi ezeket az őselemi lelki erőket nemcsak az új nemzedék szemével, hanem a mi elfogulatlan régi szemünkkel is fogjuk nézni.

CASTOR: Máris fölhangolódik a lelkem, mikor ezeket a rendkívüli jelenségeket tanulmányozni akarjuk.

A lelki képességek szerepe.

CASTOR: Nekem csak az nem megy a fejembe, hogy az új nemzedék ismét lelki erőkkel és képességekkel foglalkozik.

POLLUX: EZ igaz. A letűnt bölcselők valósággal irtóztak a lelki képességektől.

CASTOR: Miért?

POLLUX: NO, mert nyíltan vagy alattomban irtóztak a lélektől is, mint valóságtól. A lelken csak valami lelki jelenségeket értettek.

CASTOR: Ha nincs lélek, nincsenek lelki képességek sem.

POLLUX: Ez az. De ők lélekről mégcsak beszéltek, de a lelki képességektől féltek.

CASTOR: Miért?

POLLUX: Azt hitték, hogy ezek valami okkult, azaz rejtett erők és minőségek, amelyek inkább a babona, mint a tudomány körébe tartoznak.

CASTOR: De ha van víz, annak csak van valami vízi tulajdonsága és képessége. És ha van lélek, akkor az is csak valami alakban, minőségben és képességben megjelenik.

POLLUX: AZ előbbit elfogadták, az utóbbit nem.

CASTOR: EZ igazán csodálatos.

POLLUX: Annál csodálatosabb, mert teljesen érthető. Minden élőnek vagy élettelennek van lényege. Kutya, macska, oroszlán; kristály, só, fém lényegükben különböznek s azért kifelé lényegesen másképp hatnak. Hatnak! Mondom. Ezt a hatást, mivel állandó s mivel a lényegből folyó, nevezem képességnek. A kutya úgy cselekszik, mint a kutya, mert arra van képessége és ereje. Ez nyilvánvaló. De a régi bölcselők alattomban a lélekről úgy okoskodtak: hogyan volna a léleknek képessége, mikor nincs is lélek? A lelki képességek tanát ily rejtett okból vetették el. Ez az anyagelvűségnek volt a következménye.

CASTOR: ÉS ma?

POLLUX: Ma nincs anyagelvűség és ma ismét elfogadják, hogy a léleknek vannak képességei.

CASTOR: Igaz, hiszen ma már laboratóriumokat is állítanak föl, amelyekben a gyerekek lelki képességeit tapasztalati alapon kutatják és nekik a pályaválasztásnál jó tanácsot adnak.

POLLUX: így fordul a világ. A lelki képességektől ma már nemcsak nem félnek, sőt azok nagy hatását az életre vizsgálják. Olyan valóságnak ismerik el azokat, mint az aranyat vagy az ezüstöt.

CASTOR: ÉS az új nemzedék és az új bölcselők helyes úton járnak?

POLLUX: Teljesen helyes úton! Hiszen a lélek

kézzel nem fogható, de képességei kézzelfoghatók. Tehát abból indul ki, ami a tapasztalat alá esik és azt kutatja.

CASTOR: A tapasztalat pedig megtanítja ...

POLLUX: Hogy a léleknek mik az erői.

CASTOR: Hogyan hatnak ezek az erők?

POLLUX: Ösztönösen. Természetüknek megfelelőleg. Akár gondolkodás nélkül! Sőt a gondolkodás híján, teljesen anélkül. Nézd a gyereket, aki nem gondolkodik. Úgy cselekszik, mint a gyermekek szoktak. Gyermek, tehát gyerekesen éli ki természetét. Ma a gyereket korán viszik iskolába és rászoktatják az okoskodásra. De a puritán népek, akiknek nincsenek iskoláik, talán a logika szerint sohasem okoskodnak, hanem mindig természetük, lelkük tiszta képességeinek vonalában élnek és élik ki magukat.

CASTOR: Az igaz, hogy az ily népeken lehet elsősorban tanulmányozni, hogyan lehet élni okoskodás nélkül. Mondhatnám ész nélkül!

POLLUX: Viszont így érted meg az új nemzedék bölcselőit, mikor azt akarják, hogy mi is intellektualizmus nélkül, pusztán tehetségeink benső útmutatása szerint éljünk.

CASTOR: De ez visszatérés az ősi állapothoz, a primitív szellemi élethez.

POLLUX: Visszatérés lenne, ha így élni a mai világban is lehetséges volna. De nem lehet. Hiszen az új nemzedék tudósai is minden erővel és tehetségük megfeszítésével azon dolgoznak, hogy a tudományban, a felfedezésekben elül haladjanak. Már pedig pusztán tehetséggel, az ész közreműködése nélkül ez lehetetlen!

CASTOR: Teljesen világos!

POLLUX: A propaganda azonban éljelszavakat keres és ilyen éljelszó: a vér megmutatja, mit kell tenni? Vagy érzéseken és indulatokon épül majd föl az új kultúra. Nem mondom, ezeknek a jeliszavaknak is van némi értékük. Pl. ha azt akarják

kifejezni: a művészetekben forduljunk természetünk ősi erőihez! Forduljunk a népi elemekhez! Keresünk a fajunkban levő erőket és értékeket.

CASTOR: Tényleg ennek van értelme. De ez a törekvés nem új, sőt nagyon is régi. Csak gondoljunk Rousseaura és a XIX. század naturalistáira.

POLLUX: Helyes! Akkor azonban azok az eszmék más környezetből nőttek ki. És ma is más élet-körülményekből robbantak ki.

CASTOR: A bölcselő pedig leszögezi, hogy a lelki képességek tana ma nagyon is előtérbe került.

POLLUX: A keresztény bölcsélet azonban mosolyog és valamit még hozzá tesz.

CASTOR: Mi az?

POLLUX: Az új bölcselők úgy bánnak ezekkel a képességekkel, mintha azok messze-messze elesnének az észről. Mintha az észről független erők lennének!

CASTOR: Pedig?

POLLUX: Pedig a képességek mögött ott pislog az ész. Az emberi képességek ép azért, mert emberek, eszesek. Hiszen az ész a bölcsőtől kezdve működik az ember lelkében és minden cselekedetében. Még a gyerekében is. A gyerek cselekedetei is különböznek az állatokétól, ép azért, mert az ember eszes lény, az állat pedig nem az! De ez az ész az élet hajnalán csak mint a felkelő nap gyöngye sugarai világítanak a képességek útmutatásai és ösztönzései elé. Hiszen ha az ész fénye legalább nem pislogna a képességek mélyén, hogyan jutnánk képességeink tudatára és hivatására? Hogyan ébrednénk küldetésünk tudatára? Az öntudat, a magunkra ébredés nélkül mi csak alvajárók volnánk földi életünkben és semmit sem tudnánk céltudatosan cselekedni.

CASTOR: Az ész elől tehát épúgy nem menekülhetünk, mint ahogyan bőrünkől nem bújhatunk ki. Most azonban szeretném tudni, mit értünk képességeken? Mit értenek az új nemzedék bölcselői a képességeken?

POLLUX: Azt tudom, hogy mi mit értünk. De azt már csak sejtem, mit értenek ők.

CASTOR: Tehát fejtsd meg ezt a kérdést!

POLLUX: Öntudatunk tanúsítja, milyenek a képességeink? Ugyebár gondolkodom. Ez a legfőbb képességem. Ebből folynak a többiek. Tudok fogalmakat és ítéleteket alkotni; tudok következtetni. Még értékesebbeket is tudok a szellemi élet mezején létrehozni. Meghatározok; fölosztok és bizonyítok. Módszeresen összefoglalom ismereteimet, szóval tudományt alkotok és művelek.

CASTOR: Ezek valóban mind az ember képességei!

POLLUX: Tovább megyek. Tapasztalás alá veszem a külvilágot, de a külső tapasztalattal nem elégszem meg, hanem az okokat, a rugókat és a léterekeket is kutatom. Ez a szenvedélyes kutatási vágy ébresztette föl a tapasztalati világnak és a mögötte levő törvényeknek szeretetét és fürkészését. A törvények azok a változhatatlan, testetlen lényiségek, amelyek a világban minden jelenséget matematikai pontossággal irányítanak. A törvények, mint örök, változhatatlan, szükségszerű lényiségek vezetnek el Ahhoz, aki a törvények fölött áll, mint örök, változhatatlan és feltétlen lényiség, t. i. Isten.

CASTOR: Fenséges képességek!

POLLUX: Isten egyúttal az erkölcsi élet és az erkölcsi világrend ura. Hozzá részint ösztönösen, részint ésszel közeledünk. Az eszes közeledés a szabad akarat műve. A szabad akarat pedig a gondolkodás után az ember legnemesebb képessége.

CASTOR: De mintha az új nemzedék ép ezeket az alapvető képességeket nem is sejtené.

POLLUX: Természetesen ők más mellékajásokra gondolnak. Az általános képességeken belül látunk matematikai, nyelvészeti, irodalmi, természettudományos, művészeti tehetségeket. De ezek sem fontosak az új nemzedék szemében. Fontosak ezek: Az egyik ötletes, a másik elmélyedő. Az egyik föl-

fedező, a másik kidolgozó, tehetséggel rendelkezik. Az egyik mindig talpra esik, a másik fejére zuhan. Az új nemzedék szóval az életrevaló tehetségekre gondol elsősorban és rögtön kész az ítélettel: a tehetség a fő és nem az ész.

CASTOR: Pedig a tehetség is az ész elsarjadzása.

POLLUX: Természetes. Ha természetünk nem volna eszes, ilyen nagyrabecsült képességeink sem volnának.

CASTOR: Látják a virágot, de nem látják a gyökeret.

POLLUX: Pedig a gyökér hordozza a virágot és nem megfordítva.

CASTOR: A gyökérből táplálkozik a növény és nem a levegőből.

POLLUX: A természet mélységeiből és nem a felülettől.

CASTOR: Vájjon a képességek az intellektualizmust nem döntik-e le? Nem teszik-e fölöslegessé?

POLLUX: Sőt mennél termékenyebb a gyökér, annál életrevalóbbak a képességei is.

CASTOR: AZ észet tehát ledönteni nem lehet?

POLLUX: AZ észet még magasabb állványra kell helyezni!

CASTOR: Az észből soha sincs elég!

POLLUX: Csak a túlzás, az ésszel való visszaélés, a játszás, a fondorkodás és a becsapás bűn.

CASTOR: Mindennel lehet visszaélni.

POLLUX: Úgy van! Tehát zengjük a képességek dalát, mert ugyanakkor az észet is dicsőítjük. Mikor pedig lelkünket fölhangoljuk, akkor az ész húrjait feszítjük ki, a tehetségek az ész mélységeiből énekelnek.

a) *Megérzés.*

CASTOR: Nagyon divatos szó ma a megérzés is.

POLLUX: AZ új nemzedék szótárában azonban ez a szó mást jelent, mint a mienkben.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: AZ ember ezt az erőt ősidőktől hasz-

nálja. Mennél fejletlenebb volt az ész, annál inkább bírta magát megérezéseire. Az ember *megérezte* a veszedelmet! A természeti katasztrófákat! A gonosz emberek bűnös terveit!

CASTOR: Nem rendkívüli ez?

POLLUX: Sőt tudományosan is igazolható. Hiszen az ember a természet összes erőinek az összefoglalója. Kicsinybe minden erő az emberben szunynyad. És vájjon az állatok nem érzik-e meg a veszedelmeket?

CASTOR: Azt mondják: az ösztönük működik.

POLLUX: Hagyjuk most az ösztönt más alkalomra. Nagyon helyesen mondjuk: az állat megéri a veszedelmet. Az ember megéri a veszedelmeket. De az ember mást is megérez.

CASTOR: Ugyan mit?

POLLUX: Megéri, mit kell csinálnia? De tudom, hogy homályosan fejezem ki magamat. Példát kell felhoznom. A rádióban egyszer Zboray előadását hallottam a rizs megműveléséről. Zboray elmondja, mennyi művészettel, matematikával élnek azok az egyszerű rizstermelők, bár se nem művészek, se nem matematikusok! A vérükben, az érzésükben él, hogy kell a palántákat elhelyezni? Miképp kell a vízcsatornákat hozzájuk vezetni? Miként kell a vizet úgy lemérni, hogy egy csöpp se vesszen kárba. És ezek az emberek ezt mind mint az alvajárók, nem eszük, hanem érzéseik szerint végzik.

CASTOR: Talán a primitív művészet is ezen a megérezésen nyugszik.

POLLUX: Helyes! Az östehetségek megérik, mit hogyan kell tenni, és kifejezni. És érzéseik vezetik őket.

CASTOR: És Homéroszt, a népballadák és a népies hősmondák íróit szintén a megérezés vezette?

POLLUX: Úgy van! Olvastam azonban egy érdekes megjegyzést a japánokról és a lélekről. — Ha valamilyen különböznek tőlünk — írja Mécs — és felsőbbrendűek, mint mi: ez a lelki szenzibilitásuk.

Megérik, kitalálják a mások gondolatát. A gondolatokat ugyanis meg lehet lesni és megfogni, csak gyakorolni, csak akarni kell ezt a mesterséget és a velünk született megérzés kifejlődik bennünk is.

CASTOR: Es valóban a megérzés független az észtől?

POLLUX: AZ már más kérdés! És itt a tévedés gyökere. A megérző esze világa nélkül nem érez. Alszik. A megérző esze (intellektusa) fényénél érez. Esze világít rá az érzésre és az ész dönti el, mit érzek. A megérzés ész nélkül, érzés álomban. Azután, amit megérek, azt az ész veszi pártfogásába. Az ész dönt, helyes-e a megérzés? Az östehetségek megérzéseit és elragadásait is az ész javítja, és helyesbíti. És a primitív rizstermelők sem állatok! Az ő érzéseiket is az ész vezeti.

CASTOR: A kritikusoknak bizony sok bajuk van a megérzőkkel. Az östehetségek azt szeretnék, ha a kritikus csak helyeselné. De a kritikus nagyon jól látja, hol végződik a megérzés és hol kezdődik a rossz munka az ész hiányában.

POLLUX: EZ így van mindenfajta megérzésnél. Csak az a megérzés állja ki a próbát, amelyiket az ész is helyesel. Saját érzéseimet, vagy mások érzéseit kifejezni és termő erővé változtatni az ész munkája.

CASTOR: S az új nemzedék hogyan érez?

POLLUX: Azt csak az új nemzedék tudja. Ha azt mondja, legyen a kultúra a nép megérzéseinek kifejezője! Helyes. De a kifejezés már az intellektus műve. Ha azt mondja: legyen a politika a jövő megérzése. Csak érezze hát meg a jövőt! És ki dönti el, hogy már érzi is a jövőt? Az ész! S hogyan közlöm másokkal megérzéseimet? Az ésszel \ S mivel ítélik meg mások, helyesek-e érzéseim? Ésszel! Az észt sohasem lehet a játékból kiküszöbölni! Megérzést megérzéssel közölni nem lehet.

CASTOR: És olyan biztos az, hogy a megérzés is nem valami rejtett észbeli működés kitevője?

POLLUX: Nagyszerű! Az elevenre tapintottál. Az intellektualisták ezt vallják. A tudatos lelki működés mögött van a tudástalan. A lélek a tudás alatt is folyton szövö gondolathálóját, amint a tudat alatt irányítja egész tenyészéletünket. Mikor a lélek valami helyes megoldást talál, ez mint megérezés lép a tudatba és ha tetszik, akkor egészen tudatossá is válik. A megérezés is a lélek ősi erőinek kifejezése. Öntudatos gondolkodás nélkül születik a tudás alatt a lélek szövőszékén. Eredeti mint a lélek! A lélek kifejezője, mert a lélek képességeit utánozza!

CASTOR: A természetes zsenik is így termelnek?

POLLUX: Nyilvánvaló. A lélek rejtett kincsei mintegy önkényesen gördülnek ki a lélek mélységeiből és ezt a kirobbanást kíséri a megérezés.

CASTOR: S talán azért is oly becses a megérezés, mert erős érzelmi hullám kíséri?

POLLUX: Úgy van! És azért, mert eredete mégis ismeretlen.

CASTOR: De lehet-e megérezésekkel kormányozni a világot?

POLLUX: Ez már csoda volna! A politika bölcs előrelátást követel. De ez az előrelátás fáradságos megfigyelések, kutatások, detektív leleplezések, szóval észbeli következtetések gyümölcse. A kormányzás, mint az állami élet vezetése, éber ítéletet igényel. De azért a kormányzásból sem zárnám ki a megérezést. Lehet, hogy tévedek, de Mussolini is a nagy megérezők közé tartozik. De nem volna mégsem nagy politikus, ha megérezéseit vakon követné és előbb az ész ítélete elé nem állítaná.

CASTOR: Mi tehát a döntő szó?

POLLUX: Vannak okos emberek, akik okoskodás útján érik el nagy sikereiket. De vannak olyan nagy férfiak is, akik okoskodás nélkül is megérik, mit kell tenni? Az előbbieket az élet rendes útján haladnak. Az utóbbiak bámulatunk tárgyai. Olvastam valaha! Két bölcs találkozik és beszélgetnek. Mikor elválnak, az

egyik mondja: amit ő tud, azt én látom. A másik pedig: amit ő lát, azt én tudom.

CASTOR: Nagyon szellemes! Itt domborodik ki a kétféle értelmi típus között a különbség. Innen látjuk, hogy mind a kettő nagyon értékes típus. A rendes mégis a tudó. A rendkívüli a látó. Az élet szereti a rendet. A törvény is a rendes életfolyamatot követi. A kivételek, ha szabad a közhelyet megismételnem, erősítik a szabályt. Kivételekkel nem lehet egyfolytában beszélni, sem dolgozni.

POLLUX: Nyilvánvaló tehát, hogy kultúrát sem lehet kivételekre építeni. De a kivételnek mégis nagy a haszna. A rendesnek, az unalomig ugyanannak új szint és elevenséget a kivétel ad. A megérezők azért a politikában, az irodalomban, a művészetben, sőt a tőzsdén is nagy szerepet játszanak és az általánosnak sajátos szint, bájt és lendületet kölcsönöznek. Azért mélyen érezni, a világ folyását a jövőt illetőleg megérezni, az érzéseket a jövő kifutásába beleszámítani, szép és egyéni színhatás. A nagy művészt is az akadémiai festőtől a megérezés különbözteti meg.

CASTOR: Es ez a megérezés elsajátíthatók?

POLLUX: Talán igen. A művészet területén okvets lenül. A lélek érzékeny. Az érzékenység pedig már a megérezés csirája. Ha lelkünk érzékenységét fokozzuk, akkor a megérezés is megszületik.

CASTOR: Szóval az ifjú nemzedék tegyen meg mindent, hogy a lélek csendjében az érzékenységet fölfokozza. Azután igyekezzék mindenbe beleélni magát. Ha beleéli magát, akkor már a megérezés küszöbénél áll. A beleélés és a megérezés ikertestvérek.

POLLUX: Helyesen beszéltél, Castor.

b) *Az ösztön.*

CASTOR: AZ új nemzedék bölcseletében találunk még egy nagyon lendületes szót: az ösztönt. A népies gondolkodás is az ösztönön alapul. Az intellektus³ túlzói is hivatkoznak az ösztön pontos működésére. Az ösztön általában mindig is bűvös szó volt.

Szerették volna megfejteti, de nem tudták. Illetőleg talán a világnézet akadályozta meg a helyes megoldást.

POLLUX: AZ ösztön tényleg bűvös, sőt misztikus szó. Aki az ösztön lényegét megfejtí, az a világ mélységeibe pillant be. De más az ösztön a természetrajzban és más az új nemzedék lelkében. A természetrajzban az ösztön az állatok és a növények életformája. Az új nemzedék lelkében pedig az emberiség új életformájának a csirája.

CASTOR: Tehát az új nemzedék azt óhajtja, hogy kövessük a növény és az állatok életformáját?

POLLUX: Valami ilyest akar!

CASTOR: ÉS miért?

POLLUX: Mert az ösztön állítólag jobban megoldja az élet feladatait, mint az ész.

CASTOR: És a mi ösztönös életünk is olyan, mint a növényé és az állaté?

POLLUX: EZ már nehéz kérdés.

CASTOR: Mégis miért bűvöli őket el az ösztön?

POLLUX: Figyelj ide. Az ösztön ész nélkül és mégis pontosan működik. A mi bölcselőink az ingtag és megvesztegethető ésszel szemben látják az ösztön gépiességét, pontosságát, és tévedéstől való mentességét. Hát — mondják — nem ér-e többet az ösztön mint az ész? Az ösztön célszerű cselekvés a cél ismerete nélkül. Látszólag tudatos cselekvés, de tudat nélkül. Az ösztön emberi eszünk előtt úgy tűnik föl, mintha mögötte gazdag és sokoldalú ismeret rejlenek. Pedig ilyenről igen sokszor szó sem lehet. Igaz, az ösztön is tanul, de mielőtt okosodnék, már lényegében okosan cselekedett. Ma új ismeretekre csak gondolkodás, vagy tapasztalás útján teszünk szert. Az ösztön ellenben sem nem gondolkodik, sem úgy nem tapasztal, mint mi.

CASTOR: Mi mégis az ösztön lényege?

POLLUX: AZ ösztön lényege, hogy tanulás nélkül is tud és ez a tudás a növényvel és az állattal készen születik. Az ösztön ész és gondolkodás nélkül is vilá-

gosan látja az élet feladatait és azt, hogy hogyan működnek? Az ösztön nem kívülről tanul; az ösztön belülről oktatja ki a lényt.

CASTOR: AZ ösztön bizony minden ízében titok.

POLLUX: A legnagyobb titok! És mégsem az, ha bölcseletünk helyes.

CASTOR: Hogy hogy?

POLLUX: Növénynek is, az állatnak is és az embernek is van lelke. Az ösztön a lélek tudattalan működése. Mikor a lélek a tudat kikapcsolásával belülről oktatja ki a növényt, állatot és az embert, azt mondjuk: íme az ösztön! Pedig az ösztön csak szó. Alatta a lélek lappang. A lélek nemcsak a növényben és az állatban működik így, hanem az emberben is. Sejtjeink, tüdünk, szívünk, májunkt működései nem észbéli működések! Tehát a lélek az ész segítsége nélkül is működhet és minden szervi működést pontosan elvégezhet. Lelkünk a jó házigazda! Mindig éber, mindig tevékeny; mindenütt ott van s mi minderről semmit sem tudunk. Ha pedig a szervek működései mégis szóba jönnek, azt mondjuk: ösztönösen működnek.

CASTOR: De hát miért nem beszéltek a tudósok ezen a nyelven?

POLLUX: A tudósok tagadták a lelket s azért a lélek helyett kitalálták a szót: ösztön. Azután lehunyták szemüket az ösztön okos és célszerű működése előtt és azt mondták: ezek csak mind gépies és anyagi működések. De a tévedés megbosszulja magát. Ma senki sem hisz az anyag eszes és célszerű működésében, ha csak az anyagot más intelligens lény nem kormányozza.

CASTOR: AZ új nemzedék azonban az ösztönben is, mint a megérzésben az ismeretnek és a cselekvésnek valami új fényforrását látja. Ezt a fényforrást állítólag eddig elhanyagolták. Pedig ez a fényforrás rendkívül értékes, mert a fajnak mélységeiből tör elő és a faj sajátos értékeit vetíti elénk.

POLLUX: Helyes! Minden fajnak értéke a lelke.

A francia, az angol, az olasz, a német lélek egyéni sajátságait irodalmuk, művészetük és életfelfogásuk ragyogtatja. A faji értékek meg tényleg ösztönösek. De ezek az ösztönös értékek nem egészen ösztönösek. Hiszen a legújabb idők diadala, hogy az ész fölfödözte az ösztönt és annak értékeit és azokat kibányászni és alkalmazni igyekszik. Azután az ész az ösztönös jelenségeket megfigyeli, ellenőrzi, megrostálja és felfényesíti. Az ész a lélek egyéni és faji képességeit nagyra becsüli. De azért okos ember nem mondja, hogy minden az ösztön, az ész pedig semmi. A lélek ösztönös értékei, amelyeket az ész tár föl, az ész világánál új értéket, erőt és szint nyernek. Természetes, hogy a lélek több, mint az ész. Hiszen az ész is, az ösztön is a lélek képessége. Az ésszel tudatosan, az ösztönrel pedig az ész tudata nélkül működik.

CASTOR: AZ új nemzedék mit tanul ebből?

POLLUX: Azt, hogy az intellektualizmus helyes és annak megvetése helytelen.

CASTOR: De akadhatnak a népek életében pillanatok, amikor az ész megáll és tehetetlen. Rendesen ilyenkor robban ki az ösztön és megtalálja a helyes utat. De a politika, az irodalom, a gazdasági élet rendes útja: hogy az ész vezet.

POLLUX: Nagyon helyes! Mind a kettő a lélek isteni értéke. Becsüljük meg lelkünket, amely hol ésszel, hol közvetlenül ösztönrel vezet célunkhoz. De becsüljük meg ösztönös sugallatainkat is, mert az ösztönben a lélek közvetlenül sikolt föl lényünk legmélyéből. Nem csoda, ha ily kitöréseket, mint a földrengést és a vihart is, erős érzelmi hullámok és viharok kísérnek. Szenvedélyes indulatok izzanak, de nem a szél és nem a vihar a fő, hanem a magát kinyilatkoztató lélek. Hangsúlyozzuk százszor és ezer-szer, hogy a lélek a csodálatra méltó alakító, teremtő hatalom. A lélek a maga műveit vagy ésszel, vagy egyéb esetleges erőivel hajtja végre. De az ész a fő. A járulékok: ösztön, érzelem és egyebek másodrangú segítségei. A lélek a legtermészetesebben az ész útján

szól hozzánk, de járulécai is saját lényegéből erednek és a lelket jellemzik. A magasabb szellemi életnek és kultúrának kulcsa tehát az ész. De az ösztönöket sem szabad lekicsinyelni. Az ész ugyanis általános, személytelen, mindenkiben azonos. Egyéni szín és zamat az érzelmekből, indulatokból és az ösztönből fakad.

CASTOR: De az új nemzedék észellenes, intelligenciaellenes.

POLLUX: EZ a nagy tévedése. Jól tudom én ezt. Jól tudom, hogy ők a nemzeti életet, a nemzeti műveltséget pusztán a lélek ösztönös, érzelmes, szóval rendkívüli erőiből szeretnék fölépíteni. Sőt most már kimondom a legsúlyosabb tévedésüket. Ok azt tartják, hogy a lélek csak addig éli egyéni, természetes és szűzies életét, amíg az ész fénye föl nem lobban. Az ész, mihelyt felfénylik, rögtön meghamisítja a lélek lendülettel folyó, egészen magából kibuggyanó életét és megakadályozza, hogy a lélek maradék nélkül adja önmagát.

CASTOR: Hát bizony ez nagy vád. Annyit jelent, hogy a lélek élete csak addig igaz, míg a növényi, vagy az állati élet fokain mozog, azután már hamis.

POLLUX: Ez a vád az ész, intellektus ellen!

CASTOR: De hogy lehet megállapítani, hol kezdődik az intellektus?

POLLUX: Mihelyt a lélek a magas szellemi életet éli, mikor az ész tapasztalás és okoskodás révén halad előre a világ megismerésében, az már lélekellenes intellektualista élet.

CASTOR: De hát álljunk meg az ész mesgyéjén és forduljunk vissza a lélek útjára?

POLLUX: Elvben ez következne, de gyakorlatban ők is betörnek az ész lélekellenes birodalmába.

CASTOR: Miért lélekellenes?

POLLUX: Klages ezt így fejezi ki: Der Geist ist Widersacher der Seele.

CASTOR: AZ új nemzedék elvei szerint mi most már befejezhetnénk tárgyunkat.

c) *A vér lelke.*

CASTOR: A képességek, megérzések, indulatok, ösztönök egyszerű lelki folyamatok. Mennyivel gazdagabbak ellenben a szellem működései. S az új nemzedék mégis a lélek elemi tevékenységéért lelkesedik. Nem csodálatos-e ez?

POLLUX: Már eddig is jeleztem egy-egy vonással, hogy mire is gondol az új nemzedék. Most azonban összefüggően feltárom az ifjúság lelkeségét e téren.

CASTOR: Nagyon kíváncsi vagyok!

POLLUX: Európa ifjú népei ma újraéledtek. Ifjú nép Németország is, mert a német egységet Hitler teremtette meg. Új nemzet Olaszország is, amely teljes nemzeti öntudatra most ébredt. Ez az egység egyelőre csak külső. A vezetők azon fáradoznak, hogy a belső egységet is megteremtsék. Ez talán még nehezebb munka amannál. Mert a népen belül az emberek lelkében hatalmas válaszfalak emelkednek. A reformáció a vallás egységét bontotta meg. A marxizmus osztálygyűlöletet termelt ki. A tudomány hívőkre és hitetlenekre szakította szét a lelkeket. De a Vezérek, állítólag, megtalálták a bűvös szót, amely minden szakadékot áthidal.

CASTOR: És ez?

POLLUX: A faj, a vér, a lélek közössége.

CASTOR: Ámde ezek az erők egyrészt összehúznak, másrészt más népektől elzárnak.

POLLUX: Úgy van! De ezen is igyekeznek segíteni. A más népek és más faj alatt főleg csak a zsidóságot értik.

CASTOR: EZ érthető! Ezt csak az nem érti, aki nem akar érteni! A zsidó minden nép ölén otthon van; és sehol sincs otthon. Minden nép életébe beilleszkedik és minden nép faji életét megmételtyezi. Ő maga zárt faj; de azt mégsem akarja hogy más fajok is tőle elzárkózzanak.

POLLUX: Olaszországban a helyzet egyszerű, mert kevés a zsidó és nem befolyásos. Németországban

ellenben a háború után roppant hatalomra tettek szert. Az egész szellemi életet lefoglalták és elég vakmerőek voltak az ősi német erényeket kigúnyolni. Rosenberg könyve és kifakadása eléggé megindokolja azt a nagy felháborodást és lázadást, amely Hitler uralomrajutásával ellenük fellángolt.

CASTOR: Tehát így született meg a vér mithosza és a faji öntudat is így ébredt föl.

POLLUX: Úgy fölébredt, hogy még a németek pénzügyi lángeze, Schacht is kijelentette a napokban, hogy a zsidóság Németországban soha többé befolyásra nem tesz szert.

CASTOR: es mindez a faj lelke és a vér mithoszá-
nak jelszava alatt!

POLLUX: Úgy van! A fõnn említett egyszerű lelki elemek befejezése a faji lélek. A lelki képességek, a megérzések, az ösztönök mind faji jellegűek, a faji léleknek kisugárzásai. És amint a régészek roppant örömmel és vigyázattal fejtik le a vakolatot a felfedezett ősrégi fali képrõl, a fajelmélet bölcselõi is nagy nekilendüléssel törekeshnek a faji lelket minden hozzátapadt és mérgező elemtõl megtisztítani. A fajimádat époly szenvedélyes, mint a képek imádása. A faji lélek époly magasztos, mint a vakolat alól elõcsillanó mozaik.

CASTOR: Még mindig nem értem egészen a faji lélek jelentõségét.

POLLUX: Hozd rendbe a fajt, nemesítsd a faji lelket, akkor ezen megújhodott lélek erõrendszerébõl; a képességek, az érzések és az ösztönök birodalmából, olyan kultúra, tudomány, mûvészet fog kivirágzani, amely egészen a faji léleknek lesz a tükrözése. Minden faj kitermelheti magából népi értékeit és ezeket az értékeket a szellem szárnyain a magasságokba emelheti. Más szóval, azok a népi elemek nem maradnak mindig szerény elemek, õstehetségek szárnypróbálgatásai, hanem azok egy és eredeti új népi szellem tudományos és mûvészeti életének alap-pillérévé nemesednek és szép kultúrát gyümölcshöznek.

CASTOR: ösztönösen-e vagy az ész segítségével?

POLLUX: A faji lélek ösztönösen nemzi értékeit, az ész pedig azokat továbbfejleszti, nemesíti és tökéletesíti.

CASTOR: Mi is így teszünk a népi értékeinkkel.

POLLUX: A népi értékek tehát tényleg új népi művelődésnek, elhivatásnak és világnézetnek lehetnek útmutatói.

CASTOR: Szóval megszülethetik az új magyar irodalom, tudomány, művészet és kultúra is?

POLLUX: Mindenesetre. Csak derék emberek szükségesek hozzá!

CASTOR: Van-e nálunk ilyen irányzat?

POLLUX: Van. A nagy népek lendülete pedig még a gyengéknek is szárnyat fog adni.

CASTOR: De íme, csak most veszem észre, hogy a népiesség és az intellektualizmus e ponton már ölelkeznek.

POLLUX: A gyakorlatban igen, de elméletben még nem. Az ifjúság még mindig az ész ellen lázít bár ő maga is az ész hatalma alatt áll. Jól tudja ugyanis, hogy az ész engedelmes erő. Jóra, rosszra hajlítható. Elcsábítható. A népiesség kocsiját époly lelkesedéssel húzza, mint az internacionáléét.

CASTOR: Ez úgy van! Szomorkodom, hogy az ész ilyen kétkulacos

POLLUX: Ne szomorkodjál. Hiszen nemcsak a képességek, a megérezés, az ösztön, a lélek kincsei. Legfőbb kincse mégis csak az ész. Lélek ész nélkül, test, fej nélkül. A test a lélek látható alapja. A fej pedig a testen az, ami a lélekben az ész. És nemcsak az ész, hanem a többi képességek is megromolhatnak.

CASTOR: Ez az új nemzedék ezt elfelejti?

POLLUX: Hol elfelejti, hol pedig látja.

CASTOR: Hát most örüljön a lelkünk, mert ismét fölfödöttük a lélek legnagyobb kincsét, az észet. Föls födöttük, hogy a lélek több, mint lélek, a lélek egyúttal szellem is. Nemcsak Seele, hanem Geist.

CASTOR: Fel kell tehát lelkünket hangolnunk,

midőn ezen csodás birodalomba lépünk. Át kell izzanunk, hogy lelkesedésünk tüze el ne lankadjon.

POLLUX: Tegyük ezt. Az út hosszú és nehéz!

A szellem.

CASTOR: Hol kezdődik az ember életében a lélek működése és hol végződik? Azután, hol kezdődik a szellem tevékenysége és hol végződik?

POLLUX: A régi bölcelet erre könnyen megfelel, korunk bölcelete és az új nemzedék azonban elveszítették a régi fonalat és most nehezen találják vissza.

CASTOR: A régi bölcelet helyesebb úton járt, mint az új?

POLLUX: A régi bölcelet Aristoteles óta tudja, hogy a szellem élete és működése több a leiekénél. Az új kor bölcelete ellenben vagy a lelket dobta el a szellemmel együtt, vagy a testet hanyagolta el és mindent a szellemre bízott. Az új kor az anyagelvűség és a túlzó spiritualizmus között hintázott. A helyes középutat azonban mindig szem elől tévesztette.

CASTOR: És mi ez a közép út?

POLLUX: A helyes közép út, hogy az ember lelke egyrészt lélek, másrészt szellem. Mint lélek a test alakító elve és a testtel együtt végzi a lelki élet alacsonyabb műveleteit. (Amint ezt már megbeszéljük.) Mint szellem a szellemek világának is a polgára és képes oly magas szellemi műveletekre, amelyekben a testnek és az érzékeknek közvetlenül már nincs részük.

CASTOR: Honnan ez a képessége?

POLLUX: Természetétől. Hiszen a szellem anyagtalán valóság, tehát testetlen szellemi műveléseket is hajthat végre. És ezek a műveletek az alapjai a felsőbbrendű ember nagyságának, fejlődésének, magasba törésének.

CASTOR: És ezt a szellemet fokozzák le Klages és az új nemzedék?

POLLUX: Igen ezt. Mert azt hiszik, hogy az emberi lélek elemi működése is elég és csak azt kell fokozni. A szellem azonban oly utakra viszi az embert, amelyhez a léleknek semmi köze. A szellem működése szerintük 'betörés' a lélek birodalmába. Mégpedig egészségtelen betörés.

CASTOR: Hiszen ez minden józansággal ellenkezik.

POLLUX: Annyiban ellenkezik, mert szellem nélkül igen alacsony szinten állnánk. Ezt ők is jól tudják és nem is akarnak alant maradni. Fölfelé törekednek ők is a szellem szárnyain! És elvben a régi bölcsellettől most már ők is megegyeznek.

CASTOR: Mondd el, mit tanít a szellemről a régi bölcsélet?

A szellem 'a lélek ellenlábasa'

CASTOR: Klages szerint a szellem a lélek ellenlábasa. Miért? Hiszen a szellem nem rombolja le a lélek életét, hanem megneemesíti és kiegészíti.

POLLUX: Úgy van! De Klages azt is látja, hogy a szellem a természet fölé emelkedik. A lélek ellenben összes erőivel csak a természet erőibe van beágyazva. A lélek csak a természet erőit foglalja magába és azokat a legmagasabb fokban ragyogtatja. A szellem ellenben a természet körén túl is működik. A tisztaszellem birodalmába is fellángol.

CASTOR: be ennek így kell lennie! hiszen azt mondtuk, hogy a lélek egyrészt lélek, a természet egy nemes része; de másrészt a szellemvilág kezdeté is. Csoda-e tehát, ha másrészt több a leiknél és a lélek képességein túl nő. Ezzel a lélek erői sem nem csökkennek, sem el nem torzulnak. A lélek az a hajtás, amelybe a szellem erőit maga beojtja és a lelket is fölemeli.

POLLUX: EZ mind helyes.

CASTOR: ÉS mi Klages szerint a szellem legfőbb működése?

POLLUX: Klages nekünk lényegében semmi újat

nem mond. Őt az ragadja meg leginkább, hogy míg a lélek működése térben és időben folyik le, a szellemi működése és alkotásai tér és idő fölöttiek. A szellem ezt a működést az absztrakció útján gyakorolja. A lélek, mondja — testeket lát; térben és időben levő testeket szemlél és azokkal foglalkozik. A szellem ellenben dolgokkal foglalkozik. (Ding.) A dolog nem test. A dolog tér és idő fölött elvont lényiség.

CASTOR: Érthetetlen.

POLLUX: Sőt nagyon is egyszerű. A testet szemem látja, fülem hallja, orrom szagolja. A rózsá piros és szagos. Az arany sárga és csengő. A barack iüatos és édes. Ezek testek. Ha most a szellem, a rózsá, az arany és a barack érzék alá eső tulajdonságai mögé néz és azt fürkészi, mi a rózsá, az arany és a barack lényege, és megállapítja, ami bennük tértől és időtől független, akkor már a három tárgynak a lényegét kutatja ki. A rózsá lehet piros, sárga és más egyéb színű. Az arany is csenghet így és úgy, a barack is sokféle. De a lényegük az mindig egy és ugyanaz. A dolog tehát a lényegét adja tulajdonságok nélkül. A víz H_2O . Akármilyen vizet hozzanak is elem, annak lényege H_2O . Azután a dolgok lényege szükségszerű, örök és változhatatlan, míg/ a tulajdonságok folyton változnak. Ha a lényeg megM változik, akkor a dolog is megváltozik. A lényeg mindig a törvényt adja! Ha vizet akarok előállítani, azt csak a H_2O képlet szerint hozhatom létre, de tulajdonságait fokozhatom vagy csökkenthetem.

CASTOR: De hiszen ez oly egyszerű!

POLLUX: Egyszerű, de egyúttal a szellem működésének is az alapja. A szellem hatalma, épülete ily egyszerű törvényen épül föl. Eszköze az absztrakció, az elvonás. Működésének lehetőségei kiszámíthatatlanok. Ha a lélek nem tudna mindentől eltekintve (absztrakció) a lényegig ásni, semmire sem volna képes. A világ felületét látná és nem a mélységeket.

CASTOR: Lehet ezt a tételt részletezni?

POLLUX: Nagyon egyszerűen. Minden tudomány

alapeleme a *fogalom*. A fogalom elvonás útján jön létre. A fogalom mondja meg, mi a dolog önmagában, a maga benső törvényszerűségében, örök eszméjében. Az ítélet, ha már magasabbrendű, fogalmakat kapcsol össze, vagy választ el. A következtetés meg ítéleteket kapcsol össze vagy különít el. Mindez azonban csak azért lehetséges, mert tudjuk, hogy mi a dolog önmagában, függetlenül tértől és időtől. Meghatározás, bizonyítás, módszer szintén a szellem alkotásai.

CASTOR: Mily egyszerű alpműveletek és mily hatalmas épületet hordoznak!

POLLUX: Úgy bizony. És mindez azért lehetséges, mert a szellem tud absztrahálni. A lélek a természethez és a természeti tárgyakhoz van láncolva; a szellem a lényegét, az eszmét, a törvényt fürkészi, mikor a természet mögé és fölé emelkedik, az elvonás absztrakció révén. A lélek a mulandóság rabja; a szellem az örökkévalóság látója. A lélek a természetben gyökerezik a szellem a természettel is szembehelyezkedhetik és mérlegelheti a természethez való viszonyát is. Ura a természetnek és a természet kifürkészéséhez saját magában kereshet és saját magából meríthet nézőpontokat. Másszóval saját törvényszerűségén át vizsgálhatja a természet törvényszerűségét. Ez a gondolkodás! A gondolkodás pedig a legnagyobb tett!

CASTOR: Miben áll a gondolkodás?

POLLUX: A gondolkodás szellemi tett. A szellem életműködése. A szellem arra törekszik, hogy annak, amit meggondolni törekszik, benső formáját, eszméjét megragadja és a szellemben szellemi alakba öltöztesse.

CASTOR: Hogyan öltöztesse szellemi alakba?

POLLUX: EZ ám a fogas kérdés! Nyilvánvaló, hogy pl. a rózsa, mint fizikai tárgy a testetlen szellemben nem mehet be. A rózsa tehát nem úgy létezik a szellemben, mint a rózsafán. De a szellem szellemi működése útján testetlen tükörképet fog föl a rózsáról

és a rózsza a szellemben már így él. Amit a szellem nyugtalanul, ilyen tükörkép alakjában magában hordoz, azt esetleg a tárgyi világban újból megtestesítheti. Pl. Rózsát nevelhet. A kémia is pl. számtalan képlet összefoglalója. Minden képlet egy testetlen tükörkép, amelynek törvénye szerint a vegyületet megszoríthatom. Látom a rádiót és, ha ügyes vagyok, elkészítem azt. Ami csak a testi világban testi alakban él, az a szellemben testetlen alakot ölthet. És megfordítva. Ami a szellemben testetlen kép, azt a világban megtestesíthetem. Ilyen a szellemi élet működése. Ez nagyságának alapja és titka.

CASTOR: A legcsodálatosabb dolgok közvetlen közelünkben vannak. Ki gondol reájuk? Ki gondol arra, hogyan működik a szellem?

POLLUX: Ki gondol arra, hogy a szellem nemcsak befogad, hanem kifelé alkot is! Ki gondol arra, hogy a szellem nem állapot, hanem teremtő erő! Mert lélek sokat kap ugyan a külső világtól, de sokat is ad neki. Tapasztal és tapasztalásai új alkotásokra serkentik. Nézz körül a természetben és az életben és láthatod, mi a természet és mi az emberi alkotás? Az ember valóban Isten munkáját folytatja.

CASTOR: De talán mégsem minden ember?

POLLUX: Minden emberben él felfedezési vágy, de mégis a közönséges élet síkjából magasan kiemelkednek az elhivatottak, az ihletett lelkek. Ők a művelődés és a polgárisodás elharcosai. Ők a nagy feltalálók: ők a haladás vezetői. Kemény, erős akaratú egyének, urai az életnek és halálnak, mert közömbösek az élet és a halál iránt és csak eszméjükért lángolnak. A tudomány, az irodalom a művészet bennük virágzik ki és amit ők így adnak, mindez az élet lényegéből fakad.

CASTOR: És mégis azt mondják, hogy a szellem a lélek ellenlábasa.

POLLUX: A mi értelmünkben ezt is lehet mondani. Míg ugyanis a lélek csak a természet vonalában halad, addig a szellem a természet fölé kerek-

alapeleme a *fogalom*. A fogalom elvonás útján jön létre. A fogalom mondja meg, mi a dolog önmagában, a maga benső törvényszerűségében, örök eszméjében. Az ítélet, ha már magasabbrendű, fogalmakat kapcsol össze, vagy választ el. A következőzés meg ítéleteket kapcsol össze vagy különít el. Mindez azonban csak azért lehetséges, mert tudjuk, hogy mi a dolog önmagában, függetlenül tértől és időtől. Meghatározás, bizonyítás, módszer szintén a szellem alkotásai.

CASTOR: Mily egyszerű alpműveletek és mily hatalmas épületet hordoznak!

POLLUX: Úgy bizony. És mindez azért lehetséges, mert a szellem tud absztrahálni. A lélek a természethez és a természeti tárgyakhoz van láncolva; a szellem a lényegét, az eszmét, a törvényt fürkészi, mikor a természet mögé és fölé emelkedik, az elvonás absztrakció révén. A lélek a mulandóság rabja; a szellem az örökkévalóság látója. A lélek a természetben gyökerezik, a szellem a természettel is szembehelyezkedhetik és mérlegelheti a természethez való viszonyát is. A természetnek és a természet kifürkészéséhez saját magában kereshet és saját magából meríthet nézőpontokat. Másszóval saját törvényszerűségén át vizsgálhatja a természet törvényszerűségét. Ez a gondolkodás! A gondolkodás pedig a legnagyobb tett!

CASTOR: Miben áll a gondolkodás?

POLLUX: A gondolkodás szellemi tett. A szellem életműködése. A szellem arra törekszik, hogy annak, amit meggondolni törekszik, benső formáját, eszméjét megragadja és a szellemben szellemi alakba öltöztesse.

CASTOR: Hogyan öltöztesse szellemi alakba?

POLLUX: EZ ám a fogas kérdés! Nyilvánvaló, hogy pl. a rózsa, mint fizikai tárgy a testetlen szellemben nem mehet be. A rózsa tehát nem úgy létezik a szellemben, mint a rózsafán. De a szellem szellemi működése útján testetlen tükörképet fog föl a rózsáról

és a rózsza a szellemben már így él. Amit a szellem nyugtalanul, ilyen tükörkép alakjában magában hordoz, azt esetleg a tárgyi világban újból megtestesítheti. Pl. Rózsát nevelhet. A kémia is pl. számtalan képlet összefoglalója. Minden képlet egy testetlen tükörkép, amelynek törvénye szerint a vegyületet megszoríthatom. Látom a rádiót és, ha ügyes vagyok, elkészítem azt. Ami csak a testi világban testi alakban él, az a szellemben testetlen alakot ölthet, cs megfordítva. Ami a szellemben testetlen kép, azt a világban megtestesíthetem. Ilyen a szellemi élet működése. Ez nagyságának alapja és titka.

CASTOR: A legcsodálatosabb dolgok közvetlen közelünkben vannak. Ki gondol reájuk? Ki gondol arra, hogyan működik a szellem?

POLLUX: Ki gondol arra, hogy a szellem nemcsak befogad, hanem kifelé alkot is! Ki gondol arra, hogy a szeljem nem állapot, hanem teremtő erő! Mert a lélek sokat kap ugyan a külső világtól, de sokat is ad neki. Tapasztal és tapasztalásai új alkotásokra serkentik. Nézz körül a természetben és az életben és láthatod, mi a természet és mi az emberi alkotás? Az ember valóban Isten munkáját folytatja.

CASTOR: De talán mégsem minden ember?

POLLUX: Minden emberben él felfedezési vágy, de mégis a közönséges élet síkjából magasan kiemelkednek az elhivatottak, az ihletett lelkek. Ők a művelődés és a polgárisodás élharcosai. Ők a nagy feltalálók: ők a haladás vezetői. Kemény, erős akaratú egyének urai az életnek és a halálnak, mert közömbösek az élet és a halál iránt és csak eszméjükért lángolnak. A tudomány és irodalom, a művészet bennük virágzik ki és amit ők így adnak, mindez az élet lényegéből fakad.

CASTOR: És mégis azt mondják, hogy a szellem a lélek ellenlábasa.

POLLUX: A mi értelmünkben ezt is lehet mondani. Míg ugyanis a lélek csak a természet vonalában halad, addig a szellem a természet fölé kerek-

dik. Sőt a természetet is megnemesítik. A természet lelkét is fölfokozza és fölhangolja. Vagy az ügyes kertész kezei alatt nemnyernek-e új szint és új alakot a virágok.

CASTOR: De mennyire. Hiszen a tenyésztők a természetet kényszerítik, hogy többet és jobbat adjanak.

POLLUX: És a nagy nevelők és erkölcsstanítók is állati ösztöneinket, vágyainkat nem igyekeznek-e megnemesíteni? Nem törekeshnek-e arra, hogy szellemibb emberek legyünk?

CASTOR: Így van ez. De sajnos, a rossz természet folyton visszatér.

POLLUX: Nehéz a természetet átgyúrni. De azért mégis csak javulunk. A bűnbánat maga és a maga fölé törekvő ember szégyenkezése és javulási szándeka.

CASTOR: Haj! Mikor jön el Isten országa?

POLLUX: Átszellemült érzéseinkből szállnak föl azok a törekvések, hogy legyőzve ösztöneink durvaságát, a szellem országa foglaljon helyet. Ebben az országban a szellem törvényei uralkodnak. A szellem szépségei virágoznak ki.

CASTOR: Mi lenne belőlünk, ha csak a lélek egyszerű síkjában tengnénk?

POLLUX: Bizony igen primitív életet élnénk. De a szellem arra törekszik, hogy a művelődés mindinkább a szellemről táplálkozzék és a szellem formáiba öntse a külső és a belső világot. A természet és a társadalmi életet; az anyagot és a személyiséget. Nyilvánvaló, hogy a szellem ezen útján már nem a természet lépéseit követi, sőt a természet (a lélek) ellenlábasa, ő már új útra tért, új kiindulási pontot talált és azon halad.

CASTOR: Azon halad és az emberi létet ezentúl már a szellem erői nemesítik, nevelik.

POLLUX: Sőt a szellem működése közben a szellem erői is egyre jobban önmagukhoz térnnek és saját mélységeikből igyekeznek továbbfejlődni.

A szellem is, mint minden, folytonosan készül és valósul. Fejlődése egyúttal a kultúra fejlődése. Az igaz, a jó és a szép birodalma ezen talapzaton épül föl és mélyül el.

CASTOR: Pedig ezek oly valóságok, mint maga az élet. Ezeken nyugszik a megismerés, az érzés és az akarás. Meggyőződés, érzület, jellem és szélmélyiség. Tudomány, vallás, erkölcs, irodalom és művészet. Társadalmi és állami jogrend.

POLLUX: És ha a szellem egyre jobban felfejlődik, még jobban keresi életgyökereit. Azokat a tiszta szellemi ereket, melyekből ő maga is táplálkózik. Amelyek benne is működnek és őt is tovább emelik.

CASTOR: ES hová jut él a szellem e kutatásában?

POLLUX: Megéli önmagát. S rájön arra, hogy ő nemcsak akar, de akarnia is kell. Ő nemcsak saját akaratát követi, hanem fölötte álló akaratok ösztönzéseit is. Ha a szellem csak saját akaratát követné, akkor megmaradna annak határain belül. De akaratában — érzi — magasabb akaratok is lüktetnek, amelyek hatalmas feszültséggel dobják őt abba az alkotó élelfolyamatba, amely a jövőt hordozza magában. És ez az alkotó életáram: Isten.

CASTOR: Hát bizony a szellem többet akar, mint a pusztá lélek!

POLLUX: De a szellem nemcsak épít, hanem rombol is. Időről-időre zordon elhatározással képes lerombolni az élet alapszerkezetét és új alapokra új életformákat épít föl.

CASTOR: Tanú erre az új világ! Az új nemzedék! A reformnemzedék.

POLLUX: Kell tehát az emberen kívül magasabb szellemi világrendnek lennie, amellyel a mi szellemünk össze van forrva s amelytől soha el nem szakadhat és ahonnan a rettenetes feszültségek erednek. Amint a látható világ az étherbe, úgy van az ember szellemi világa nála magasabb szellemi életbe behelyezve. És ez az Isten.

CASTOR: Így érthető, hogy az anyaggal szemben a szellemi élet miért tör folyton előre és fölfelé.

POLLUX: Mindent áthat Isten lelke, de főképp az embert. Ebben a látható világban az ember a leg-tökéletesebb fölfogója az isteni áramoknak, őbenne tarul föl legmélységesebben a szellemi lét! A nagy szellemi áramfelfogók és áramsugárzók pedig még hatalmasabb rímekben csendítik ki magukból az isteni lét titkait és még hatalmasabb lángokban közlik az emberekkel. Ilyenek a nagy szentek, a bölcselők, nagy misztikusok és a kiváló bölcselők. Ők a szellemi lét legfőbb képviselői! Íme, ezek a gondolatok fényt vetnek további utunk felé. Hatoljunk hát a szellem birodalmába.

IV. FEJEZET. A SZELLEMI ÉLET KÖREI.

CASTOR: A szellem igazán nem ellenlábas a léleknek. A szellem az ember lényegének kiteljesedése. Ha a szellem eléri csúcspontját, az ember is a legnemesebb alakját éri el.

POLLUX: Elérkezik az az idő, amikor az okoskodó szellem mint látó, lényegéből felfénylő és nagy álmodozó jelenik meg.

CASTOR: Álmodozó?

POLLUX: Álmodozó! Mert mintegy álomban látja a jövőt. Mintegy félig nyitott szemmel szemléli saját felvillanásait. Saját lényegéből ismer és fedez föl oly remek műveket, amelyek az emberiség boldogságát előbbre viszik. A nagy álmok pedig az élete folyamán céljaivá válnak. Ilyen álmodozó-és egyúttal valóságglátók az Istenből pattant szentek, a bölcselők, a nagy fölfedezők, és az igazi álmférfiak.

Álmaik az élet új útjait törik és magasságokba szárnyalnak. És álmodozó azok is, kik álmaikat zengő és világító szavakban, hangokban, színekben élik ki.

CASTOR: AZ álom tehát erő is?

POLLUX: A lelki erőnek magasztos kivillanása, amely mégis több, mint futó villanás, mert alkotásokban teljesedik ki.

CASTOR: Teremtő az ember, ezt mondta már Nietzsche is.

POLLUX: Olyan teremtő, aki rombolva teremt. De azért folyton új alkotásokat varázsol elénk s a romok fölé új életet fakaszt.

CASTOR: AZ ember tehát erőinek alkotásokban ad kifejezést.

POLLUX: AZ ember alkot lelkivilágot és alkot külső világot. Mikor belső világát rendezi és annak

új formát ad, akkor kivetíti magából a vallást, az erkölcsöt, a művészetet, a tudomány eszméjét és a bölcseletet. A művészetekben viszont egy új, szebb és nemesebb külvilágot rajzol elénk. Az ember továbbá összhangot keres a kül- és a belvilág között és megszületik a tudomány. A bölcselet megint az ész és az akarat, a vallás és a tudomány összhangját keresi. A vallás a természetfölötti világ jelképes ábrázolása és lelkünk megnyugtatása.

CASTOR: ES mindez az alkotó szellem műve?

POLLUX: Igen!

CASTOR: ES mit szól ehhez az ész és a szellemet lenéző új nemzedék?

POLLUX: Bizonynal helyesli.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Hiszen amit most elmondtam, az Rosenbergnek az elmélkedése. Megtalálhatod a Mithus 343. és 453. oldalán.

CASTOR: EZ *igazán* érdekes. Tehát Rosenberg is a szellem útjain harcol?

POLLUX: Hol itt, hol másutt! De legtöbbször a lélek és szellem útjai találkoznak nála.

CASTOR: ES most hová vezetesz?

POLLUX: AZ új nemzedék szellemi irányait Rosenberg szerint fogom felsorolni: s lesz alkalmunk a saját nézeteinket is elmondani.

CASTOR: Tehát beszélgetésünk tárgya lesz: a bölcselet, a tudomány, a művészet, az erkölcs és a vallás.

POLLUX: A sorrend helyes!

A bölcselet.

CASTOR: Az új nemzedék bölcseletét már ismerjük. Túlzón megvetik az észet.

POLLUX: De tudod-e, hogy a túlzó észimádók meg hogyan imádták az észet és hogyan látták a jövő emberét?

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Hát gondolj csak Wells regényére,

amelyben a jövő embere csak egy óriási fej elsatnyult végtagokkal.

CASTOR: Hát bizony ez nagyon komikus. Most kezdem érteni az észelleneseket. Az ész ugyanis egyszer annyira túlsúlyba juthat minden egyéb erőink fölött, hogy az ember már csak egy nagy fej. Érzés, akarat, szeretet minden elsatnyult. Az ember maga tetőtől-talpig torzszülött. Elfajzott. Egészségtelen.

POLLUX:: De az élet sietett helyrehozni az el-tévedést. A testileg tényleg elsatnyult nemzedék szembeszállt a pusztán észlényekkel és a testgyakorlás és a sport révén kiegyensúlyozta testi lényiségét.

CASTOR: ES az eredmény ismét egy másik véglet!

POLLUX: A tudomány és a bölcelet elhanyagolása. Nem akarom mondani: megvetése.

CASTOR: De most a szellem birodalmába lépünk és keressük, kell-e az új nemzedéknek valami-féle bölcelet.

POLLUX: Bizonytal keresnek ők is olyan bölceletet, amely új eszméiket fényesíti és népszerűsíti s a lelkeket felhangolja.

CASTOR: De melyik ez a bölcelet?

POLLUX: Nyilvánvalóan az, amely összhangzásban van egész fölfogásukkal. A vér és a faj mithoszavai. Jövő reményeikkel és céljaikkal. Ezt az elgondolást kell az ő bölceletüknek népszerűsíteni, észszerűsíteni; mindenki számára megfoghatóvá, kötelezővé és eszménnyé nemesíteni.

CASTOR: Szóval a bölcelet nem elfogulatlan. Nem a tiszta igazság zászlósa. Sőt, ha kell, nagyon is elfogult.

POLLUX: Az ő bölceletük két részből áll. Egyrészt a logika és a megismerés örök törvényeit kellene elővennie. Másrészt az örök törvények fölé világnézetet kellene emelnie. Az új nemzedék azonban tagadja, hogy vannak örök törvények és világnézetét a programbeszédék szellemében építi föl.

CASTOR: Tehát új módszerek szerint bölcsek kedik.

POLLUX: Valaha teleharsogtuk a világot: a tudomány elfogulatlan. Most ők teleharsogják a világot: a tudománynak igen is elfogultnak kell lenni és az új nemzedék eszméit kell szolgálnia.

CASTOR: Márpedig a bölcelet tudomány.

POLLUX: Tehát a bölceletnek is elfogultnak kell lennie.

CASTOR: EZ a gondolkodás gleichschaltolása.

POLLUX: EZ az emberi szellem megszorítása.

CASTOR: AZ igazság a tudomány célja.

POLLUX: AZ igazság a bölcelet célja is.

CASTOR: Nem szabad a szellemet meggyőződése ellenére leigázni.

POLLUX: Nem szabad az észet kerítésre használni.

CASTOR: Mi ennek a roppant eltévelyedésnek az oka?

POLLUX: A hatalomvágy. A vezérek a követők testét és lelkét saját céljaikra kiuzsorázzák. Tudják, hogy az egységben az erő s az egységet ők úgy óhajtják elérni, hogy sem cselekedetben, sem gondolkodásban még moccanni sem szabad másképp, mint ahogy ők megengedik.

CASTOR: De hát akkor minek beszélünk bölceletről és minek tudományról?

POLLUX: Mindent kell látnunk és megértenünk. A romokból ők egyetmást mégis csak kikaparnak és saját épületükbe azokat beépítik. Tehát van miről elmélnünk!

CASTOR: EZ igaz!

POLLUX: Csakhogy ez egyúttal visszaélés a le-sajnálta múlttal szemben!

CASTOR: Nos hát, hogyan gondolkodnak ők a bölcelet egyes kérdéseiről?

POLLUX: Most erre térek át. Természetesen csak töredékesen beszélhetek, mint ők is. És Rosenberg lebeg a szemeim előtt, mint az ő szemek előtt is.

CASTOR: Mit tanít Rosenberg a logikáról?

POLLUX: A logika szerintünk az igazságkutatás tudománya. Kérdés azonban, mit ért ő igazságon?

Semmi esetre sem azt, amit mi. Hanem amit Nietzsche es a pragmatisták vallottak. Igaz az, ami hasznos, igaz az, ami gyümölcsöző. A logika cél jt tehát, hogy az ilyen igazságokat feltárjuk. A logika feladata tehát nemcsak az, hogy a lélek erőit kU ismerjük. Hanem az is, hogy tudjunk helyesen értékelni. De a legfőbb mégis az új nemzedék számára, hogy a fajiság keretébe tudjuk megalapozni, mi gyümölcsöző és mi nem. Ismernünk kell az emberek jellemét is. Mert legtöbben jellemük szerint ítélnék és mondják ki, mi igaz?

CASTOR: Bölcséletük tehát relativizmus.

POLLUX: Úgy van! Vagy mint Rosenberg mondja, nem megismerés, hanem vallomás. Nem az a fő: mi igaz. Hanem: mit vallasz te igaznak? Ez a vallomás pedig nemcsak az észről ered, hanem egész lényiségünkől. Természetesen elsősorban faji lelkiségünkől. A filozófia tehát nem önálló tudomány, hanem a faji lélek függvénye és kifejezése.

CASTOR: Természetesen feltétlen igazság ezek után nem létezik.

POLLUX: Rosenberg határozottan kimondja: Az embernek olyan a lényege, hogy a feltétlen igazságot soha el nem éri. Sőt a földön történő eseményeket sem ismeri meg maradék nélkül. Ha jönne mégis egy jó szellem, aki velünk a feltétlen igazságot közölné, mi azt sem meg nem fognók, sem meg nem értenők. Az ilyen igazság ugyanis tér és idő fölött áll és oka nincs. Emberfölötti.

CASTOR: De hiszen minden igazság tér és idő fölötti és mégis megértjük. $2 \times 2 = 4$, ez is tér és idő fölötti. Ép az az ember csodálatos lényege, hogy fölfödözi a tér és idő fölöttit. Tehát Rosenberg már itt is téved.

POLLUX: Sőt az ember maga oly lény, akit a főkép tér és idő fölötti érdekel és ösztökél. S ép ez bizonyítja, hogy az ember szelleme nincs a tér és az idő keretei közé szorítva. Ő a végtelennek a gyermeke és ösztönösen tör a végtelen felé.

CASTOR: Rosenbergék pedig az ösztönre, a faji ösztönre nagy súlyt helyeznek s most az ösztönt cserben hagyják?

POLLUX: Sőt filozófusaikat is leszólják, mivel ők a népies, a faji bölcseletet is úgy állítják be, mint egy részét az abszolút igazságnak.

CASTOR: Ámde a filozófus nem is gondolkodhatik másképp, mint sub specie aeternitatis! Az örökkévalóság szempontjából.

POLLUX:: Ép ezt a gondolkodást szólják le! Rosenberg azt hiszi, hogy ez a gondolkodás pusztán logikai játék s nem népi lényegünk kisugárzása.

CASTOR: Szóval baj van mindenkép. Az ész és az igazság csődöt mondanak náluk akár logikai elemzés, akár a népi ösztönök segítségével jussunk is célhoz.

POLLUX: Rosenberg azonban ismer egy másfajta igazságot és azt vallja.

CASTOR És ez?

POLLUX: AZ organikus igazság.

CASTOR: Milyen igazság ez?

POLLUX: Olyan igazság, amely a mi szervezetünknek megfelel és szervezetünkben ösztönösen kisugárzik.

CASTOR: Mikép?

POLLUX: Minden szervezetnek van alakja. Ez az alak egyrészt megfelel a szervezet külső szerkezetének. De megfelel a lelki erők berendezésének is. Szóval a szervezet célszerű. Amilyen a szervezet, olyan a külső alak, sőt olyan a lelki erők berendezése. És amilyen a lelki erők berendezése, olyan a kisugárzó igazságok kincsesháza is. Természetesen az örök igazság elmélete most megint csődöt mond, mert nincs is ilyen igazság. Minden igazság a szervezettől függ, tehát minden igazság véges.

CASTOR: Szóval minden szervezet képességileg magában hordozza úgy a cselekvés, mint a gondolkodás törvényét. Sőt csirában mindazokat az igazságokat is, amelyek nélkül a szervezet a földön célszerűen nem élhet.

POLLUX: Teljesen így van. Sőt minden szervezet és már ez igazán jellemző Rosenbergre, a logika, az erkölcs és a művészet törvényeit is úgy hordozza magában, hogy azok a fajt és a népi kultúrát szolgálja.

CASTOR: És mi az igazság mértéke?

POLLUX.: Németül idézem. -Ihr entscheidendes Kriterium finden sich alle darin ob sie Gestalt und innere Werte dieses Rasse-Volkstums steigern, es zweckmäßiger ausbilden, es lebenskräftiger gestalten, oder nicht-.

CASTOR: Magyarul: Igaz az, ami a faji és a népi életformát és annak benső értékeit emeli, célszerűen kiképezi és életerősebbé alakítja.

POLLUX: Igen. Tehát e szerint a bölcsélet és a tudomány eddigi értékmérője csődöt mondott.

CASTOR: De hiszen ezt már Nietzsche és Bergson, az élet bölcselői, is hangsúlyozták.

POLLUX: Természetes! De ők még a faj és a népiség fogalmát nem ismerték. Sőt azt sem merték volna mondani: hogy egy fajnak teljes tudása már az ő első mithoszában benn szendereg. És csak az a bölcs, aki ezt látja és vallja.

CASTOR: Nő büszke is lehet nézeteire Rosenberg!

POLLUX: Sőt nagyon is büszke. Meg is mondja, hogy előtte ezt az igazságot ily alakban még senki sem jelentette ki.

CASTOR: És vannak-e e nézetnek erkölcsi következményei is?

POLLUX: De vannak ám! Mert — folytatja Rosenberg — nyilvánvaló, hogy a bűn és a tévedés is helyes, ha a faj értékét emeli, vagy egy valakit tökéletesebbé tesz.

CASTOR: Hiszen ez nihilizmus! Az igazság és az erkölcs tagadása.

POLLUX: Teljesen úgy van! A vad, a konok népek beszélnek így s akik az ördöggel is szövetkeznek, hogy céljukat elérjék. A mai Németország belső forradalma ily eszméken élősködik. Ily gondolatokból meríti

mérgét és elszántságát arra, hogy mindent legázoljon, ami neki nem tetszik. Rendezett államokban legfeljebb a kommunisták teszik magukat túl az erkölcsön és az igazságon.

CASTOR: És mi lesz az ily nép kultúrájával?

POLLUX: AZ nem jelszavakból, hanem komoly értékekből épül föl. A jelszavak pedig csak a más érzések leigázására szolgálnak.

CASTOR: Lehet-e ezek után Rosenbergék táborában bölcseltről beszélni?

POLLUX: A mi értelmünkben nem! De nekik is vannak bölcselők, a fajiság bölcselői. Bölcselőt mindenre lehet találni, főleg propaganda-bölcselőt. Plakátbölcselőt.

CASTOR: De az ilyen csak álbölcselő!

POLLUX: Náluk ez az igazi bölcselő.

CASTOR: Tömegrontó.

POLLUX: Tömegfelhangoló. Az ő lelkük ilyen eszméken tüzesedik, lángol és lobog! Próbáld meg a régi bölcselati rendszereket tárgyalni, kifütyülnek; hallani sem akarnak róluk.

CASTOR: A bolsevisták is így csinálnak.

POLLUX: A Rosenberg-féle eszmevilág csak egyik oldala a bolsevizmusnak.

Tudomány.

CASTOR: A bölcsélet tehát a faj törvényeitől függ. Vájjon legalább a tudomány a faj fölött áll-e?

POLLUX: Különbséget kell tenni tudomány és tudomány között. A tudományok között a matematika és a geometria tisztára az emberi ész alkotásai. Mivel pedig a tapasztalat szerint az emberi ész törvényei a földön mindenütt ugyanazok, tehát a matematika és a geometria eredményei is mindenütt igazak. $2 \times 2 = 4$ független a tértől és az időtől. Két pont között legrövidebb út az egyenes, ez is egyetemes és feltétlen törvény. Manap a mechanikát, a fizikát és a kémiát is matematikai alapra helyezik. Ahol és amikor ez sikerül, abszolút igazságot érünk el. Mondhat-

jük, ma minden tudomány feltétlen szükségszerű és örök akar lenni és ez meg is valósul, ha a matematikára visszavezethetik őket.

CASTOR: Szóval az ember szelleme nem nyugszik meg abban a gondolatban, hogy a tudomány csak viszonylagos; fajhoz vagy valláshoz kötött?

POLLUX: Bizony a tudomány minden korlát fölé helyezkedik.

CASTOR: És beteljesedik-e az a remény, hogy minden tudomány teljesen feltétlen lesz?

POLLUX: Talán nem! Vagy nem mindenütt. A matematikán és a természet megismerésén túl a szellemnek a törvényei is fönségesek. A szellem teremti a matematikát és a geometriát, de ő maga azok fölött lebeg és alkot más tudományokat is. Az irodalom, a történelem-, a társadalom- és erkölcsstudomány nem matematikai jellegűek. Sőt nagyon is egyéni a színezetük. Kinek milyen a szeme, olyan a látása. Ki hogyan és milyen lélekkel nézi az emberi szellem alkotásait és cselekedeteit, olyan ítéleteket mond róluk. Ámde ez a lélek nem teljesen egy! Más a germán, más a latin, más a zsidó, más a kínai stb. lelke. Tehát irodalmi, történelmi, társadalmi és erkölcsi értékelméleteik is más és más színezetűek.

CASTOR: Így azután a túlzásoknak is sok a lehetőségük.

POLLUX: Sajnos, nagyon is. Aki azt hiszi, ahány szem, annyi meglátás, bizony az a tudományra is ráhúzza, ahány szem, annyi a tudomány.

CASTOR: Például Rosenberg.

POLLUX: Bizony Rosenberg is ezt tanítja.

CASTOR: S főleg mit?

POLLUX: Főleg azt, hogy nincs elfogulatlan és föltevés nélküli tudomány, hanem igen is, minden tudomány elfogult és föltevésektől függ.

CASTOR: Ezt is a faji lélek szempontjából vallja?

POLLUX: Bizony ezt is!

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Azt tartja, hogy az európai tudomány

csak az áriaiak tudománya. Az áriái lélek alkotása. Ilyen tudományt pedig a katolikus és a zsidó lélek képtelenek fölépíteni.

CASTOR: De miért?

POLLUX: A katolikus lélek azért nem, mert függ Rómától és Róma előfeltételeitől, mondjuk szellemes tői. A zsidó pedig természeténél fogva hazug és a tudományra alkalmatlan. Legföljebb nemzetközi tudományt hirdet, mert ő maga is nemzetközi.

CASTOR: Hiszen így a tudomány nem egyetemes és feltétlen ismeretek tárháza!

POLLUX: SZÓ sem lehet erről. A tudomány is organikus. A faj szellemének organikus kinyilatkos zása.

CASTOR: Tehát amilyen a faj, olyan a tudomány.

POLLUX: Úgy van! A tudomány is a faji lélek sajátos alkotása. A tudomány attól függ, mikép felel a lélek azokra a benyomásokra, amelyek kívülről érik. Az áriái bizony másképp válaszol a természet fölvetett kérdéseire, mint a zsidó. A mi tudományunk pedig az áriái lélek megnyilatkozása.

CASTOR: De a katolikusok is áriaiak.

POLLUX: A katolikusokat a hitigazságok irányítják és a Pápa szavai kormányozzák. A hitigazságok között továbbá sok a zsidó eredetű. Tehát a katolikus sem alkalmas a tudományra.

CASTOR: No és ki biztosít arról, hogy a német faji lélek, amely tehát szintén elfogult, a legjobb elvakultság és elfogultság. Mert minden elfogultság egyúttal elvakultság. Azután a francia és az angol is áriái, de mennyire különböznek a némettől! A francia és az angol közelebb esnek a zsidó elfogultsághoz, mint a németéhez.

POLLUX: A tudomány csak addig tudomány, amíg elfogulatlanul és nyitott szemmel vallja, hogy minden elfogultságot magától száműz. Igen is van német, francia, angol és magyar irodalom, történelem, társadalomtudomány. Mindegyiknek ismerjük az ízét és a zamatát, de csak addig, míg nem hazudnak.

Ha pl. a történetíró elfogult, feltétlenül hazudik. Ha az irodalomtörténész nem elfogulatlanul bírálja a magyar, a német, a francia irodalmat, hazudni fog.

CASTOR: De tény, hogy némely nép terméketlen a tudomány és az alkotás terén.

POLLUX: Lehet. De nem azért, mert nincs hozzá esze. Hanem azért, mert mások az életkörülményei. A japán nem volt fölfedező nép. Amióta azonban Nyugattal érintkezik, a teremtő erő benne is föls lángol.

CASTOR: Es a katolikusban nem?

POLLUX: A vakság vádolja csak a katolikusokat! Hiszen Kopernikustól kezdve minden nagy fölfedezés a katolikusok érdeme. A protestáns más szemmel nézi a katolikus vallás kihatását, mint mi. Mi a korlátok dacára is szabadok vagyunk és úgy dolgozunk, mintha semmiféle korlátok nem volnának. Katolikus tudós nem talál ki olyan elvet, mint Rosenberg, t. i. hogy a tudomány elfogult. A katolikus legalább mint ideált fogja harsogni: elfogulatlanok és szabad lelkületű tudósok vagyunk.

CASTOR: ES a faji lélek nem okvetlenül ele fogúit.

POLLUX: EZ csak kitalálás. Más a fajiság és más a lényegiség a lélekben. A tudomány a lélek lényegéből folyik; ez a lényeg pedig nem faji. A tudomány feltalálása, kiszínezése lehet faji, de ez a tudomány lényegét nem érinti.

CASTOR: Biztos ez?

POLLUX: Ha nem volna biztos, akkor egyik faj nem értené meg a másik tudományát. Márpedig gond nélkül megérti, tehát a tudomány fajfölötti.

CASTOR: A természeti körülmények sem befolyásolják a tudományt?

POLLUX: A körülmények igen. Ahol sok pl. az erdő, ott az erdőműveléssel tudományosan is foglalkoznak. A tárgyak maguk izgatják a lelket, hogy vegyük őket észre! De más értelemben az ész nem befolyásolja.

CASTOR: A mi álláspontunk tehát a régi. Tudományt a tudományért kell művelni!

POLLUX: Úgy van! De Rosenberg azt harsogja: a tudományt nem a tudományért, hanem a faji lélek fölmagasztalásáért kell ápolni. Minden tudós úgy forgassa tudományát, hogy az a faji lélek dicsőségében csengjen ki! Egy a te irányító eszméd; egy a te boldogságod: dolgozz a faji lélek érdekében!

CASTOR: Mi lesz ennek a vége? A tudósok, hála Istennek, még ma is azt tanítják, hogy a tudomány az egyedüli összekötő kapocs a nemzetek között. Amit a politikusok elrontanak, azt a tudósok igyekeznek helyrehozni. A politikusok a népek szétválasztásán, a gyűlölet szításán dolgoznak. A tudósok ép abból az elvből kifolyólag, hogy a tudomány és az igazság egy, a népeket is egy táborba törekszenek terelni! Lehetetlen tehát a Rosenberg-féle elv.

CASTOR: Szellemi élharcosok szájába vaíó!

POLLUX: Máshová nem is! Hazugságát az egész tudományos világ a tudományos tapasztalat alapján cáfolja. De az elfogult, elvakult fajélharcos nem is érti, mit mond, hanem, mint propaganda jelszót harsogja: a tudomány elfogult. A tudománynak fajtudománynak kell lennie és a faj dicsőségét kell zengenie.

CASTOR: Mi lesz ennek a vége?

POLLUX: Semmi különös. Az igazság győzni fog. És néhány évtized múlva a németek szégyelni fogják, hogy ily kiskorúak voltak és ily szörnyű badarságot vallottak.

CASTOR: De talán van nekik más bölceleti okuk is erre a tudománytalan álláspontra!

POLLUX: Bölceleti? Már említettük, hogy ők csak organikus igazságot ismernek el. Vagyis csak az igaz, amit a természetük igaznak és hasznosnak tart. Az ember tehát az igazság mértéke. Amilyen az ember, olyan az igazság. Ha tehát az ember csak úgy látja az igazságot, mint amilyen ő maga, akkor legjobb, ha azt az élet és a faj életének szolgálatába

állítjuk. Az életet éljük és szenvedjük! Fő, hogy mennél több legyen az élet és mennél kevesebb a szenvedés.

CASTOR: A tudomány így is elbukott. Mit tartunk tehát mi a tudományról?

POLLUX: Mi a tudomány mellé állunk. Komolyan és határozottan! Szemünkben a tudás, tudás. Ha a tudomány úgy okoskodott volna, mint Rosenberg, vagy az alanyiség hívei, akkor nem jutottunk volna a tudományban előre. Mi oly sokat tudunk már a világról, az anyagról, a növényről és az állatról, hogy az szédítő. Az utolsó században a geometriai haladvány arányában haladunk előre. Hinni kell a tudományban és nem tagadni vagy kételkedni. A hit visz előre. A hit zúzza össze az anyagot és látjuk az elektronokat is. A hit visz a sztratoszférába és a jeges sarkokra. És mi tudunk. Nem a Rosenbergek viszik előre a világot, hanem a tudósok, akik a dolgok lényegét kutatják.

Az erkölcs.

CASTOR: A lélek a legfönségesebb valóság. Eleven, fejlődő, célokat kitűző lényiség. Egyfelől kifelé működik és mint ész alkot remek műveket. Másfelől befelé hat és önmagát tökéletesíti.

POLLUX: Bizony a lélek oly lény, mely folyton önmaga fölé emelkedik. Sohasem egyenlő önmagával, mindig tovább teremti magát. Belső szépsége, jósága, nemessége szakadatlanul előre tör; benső erői kifogyhatatlanok.

CASTOR: A lélek tehát épúgy a tudomány, mint az erkölcsi élet szülőoka.

POLLUX: A lélek az igazság és a jóság forrása.

CASTOR: AZ igazság megnagyobbítva tudomány, a jóságé pedig az erkölcs.

POLLUX: ES mind a kettő lehet eleven valóság, ha tudok, vagy ha jó vagyok. De lehet elmélet is, ha gondolataimat papírra vetem és írásba foglalom.

CASTOR: És mi az új nemzedék erkölcsisége és erkölcstudománya?

POLLUX: Bizony egy keveset más, mint mi azt tanultuk.

CASTOR: Nem csoda, hisz eddig is eltértek utaink.

POLLUX: AZ erkölcsi élet egyéni élet. Légy erkölcsös, légy jó, ez annyit tesz, élj az erkölcs szabályai szerint. Ámde ezek a szabályok egyrészt a lelkiismeretbe vannak írva. Másrészt külső szabályok. Főleg isteni parancsok. Már Hamurabbi törvényei között számos erkölcsi szabályt olvashatsz. Isten tíz parancsolata pedig nagyrészt erkölcsi törvények. Ámde ezek a törvények is olyanok, amelyek a természetünkbe, a lelkiismeretünkbe ojtott erkölcsi követelésekkel összhangzatba csendülnek.

CASTOR: S az új nemzedék apja, Rosenberg mást tanít?

POLLUX: Ő külső tekintélyt nem ismer el. Kívülről, tehát Istentől vagy az Egyháztól eredő erkölcsi törvényt nem fogad el. Az ember egyedül önmaga az erkölcsösségének törvénye és forrása. Tehát az ember független és csak saját természetétől függő lény. önmaga határozza meg benső sugallatból, mi jó, mi rossz? Mi szabad és mi nem szabad? Vagy mint Rosenberg mondja: „aus sich heraus kommt zu sich selbst“

CASTOR: És mivel nála minden faji. . .

POLLUX: Természetesen a fajiság diktálja az erkölcsiséget is. A faji erkölcsiségnek pedig bizony semmi köze sincs a vallásos erkölchöz.

CASTOR: Es mi ez a faji erkölcs?

POLLUX: A becsület. A nemzeti becsület. Rosenberg az egész erkölcsiséget erre az egy erényre teszi föl. Becsület és szabadság az áriái vérében lüktet! Becsület és szabadság sugárazik ki belőle egész Európára. A becsület pedig zseniális céltalanság. Nem keres üzletet, sem hasznot, hanem önzetlenül áldozza föl még életét is, ha kell. Az élet egyetlen törvénye a becsület!

állítjuk. Az életet éljük és szenvedjük! Fő, hogy mennél több legyen az élet és mennél kevesebb a szenvedés.

CASTOR: A tudomány így is elbukott. Mit tartunk tehát mi a tudományról?

POLLUX: Mi a tudomány mellé állunk. Komolyan és határozottan! Szemünkben a tudás, tudás. Ha a tudomány úgy okoskodott volna, mint Rosenberg, vagy az alanyiség hívei, akkor nem jutottunk volna a tudományban előre. Mi oly sokat tudunk már a világról, az anyagról, a növényről és az állatról, hogy az szédítő. Az utolsó században a geometriai haladvány arányában haladunk előre. Hinni kell a tudományban és nem tagadni vagy kételkedni. A hit visz előre. A hit zúzza össze az anyagot és látjuk az elektronokat is. A hit visz a sztratoszférába és a jeges sarkokra. És mi tudunk. Nem a Rosenbergek viszik előre a világot, hanem a tudósok, akik a dolgok lényegét kutatják.

Az erkölcs.

CASTOR: A lélek a legfönségesebb valóság. Eleven, fejlődő, célokat kitűző lényiség. Egyfelől kifelé működik és mint ész alkot remek műveket. Másfelől befelé hat és önmagát tökéletesíti.

POLLUX: Bizony a lélek oly lény, mely folyton önmaga fölé emelkedik. Sohasem egyenlő önmagával, mindig tovább teremti magát. Belső szépsége, jósága, nemessége szakadatlanul előre tör; benső erői kifogyhatatlanok.

CASTOR: A lélek tehát épúgy a tudomány, mint az erkölcsi élet szülőoka.

POLLUX: A lélek az igazság és a jóság forrása.

CASTOR: AZ igazság megnagyobbítva tudomány, a jóságé pedig az erkölcs.

POLLUX: Es mind a kettő lehet eleven valóság, ha tudok, vagy ha jó vagyok. De lehet elmélet is, ha gondolataimat papírra vetem és írásba foglalom.

hogy szeretet kell a becsület gyakorlásához is. A becsület maga alaktalan erő; alakot neki a szeretet, a jószág és az emberségesség adnak.

CASTOR: Valami tudatalatti dolgozik ezekben az emberekben!

POLLUX: Tudatalatti? Sőt nagyonis tudatos gyűlölet a zsidóság, a szabadkőművesség ellen! Az tény, hogy ezek sokszor csak álszeretetet és álembrieséget mutattak. A szeretet és a humanitás náluk nem a lélek nemességéből fakadó erők, hanem jel-szavak, hogy a gyengéket táborukba csalogassák és őket még nyomorultabbakká tegyék. Ilyen a szocializmus emberbaráti lelkülete is. De ezt a krisztusi szeretettel nem szabad összetéveszteni.

CASTOR: Bizony ezek nem Szent Ferencek, nem Paulai Szent Vincék, nem az isteni szeretet virágai!

POLLUX: Nem az alázatos földön járó szeretet nemes példányai!

CASTOR: Pedig hiába minden becsületesség; szeretetre mindig szükség lesz. A családi otthonban az iskolában, még az egyetemeken is a szeretet nagy eredményeket ér el.

POLLUX: A világ sohasem lehet csak kaszánya. Igaz, hogy kaszányára is szükség van; de jobb azon kívül élni.

CASTOR: S vájjon a becsület tökéletesíti-e az egész embert és kitermelje a személyiséget?

POLLUX: Az egész ember tényleg, minden ízében, képességében és kivirágzásában már több, mint egyszerű ember, az már személyiség. Minden ember személy, de nem minden ember személyiség. A személy adva van; a személyiséget ki kell a képességeiből bontani. A becsület azonban nem a személyiség igazi gyökere. Sőt a becsületnek is erei, gyökerei vannak! Az igazságosság az igazság szeretete, a tetterre készség, a bátorság. Ezek mind összetevők és szálak, amelyekből a becsület és a személyiség szövődnek. A becsület tehát maga még nem személyiség.

CASTOR: S főleg nem okvetlenül erkölcsi személyiség.

POLLUX: Helyes. Az erkölcsös személyiség világosan tudja, hogy ő az erkölcsi világrendet szolgálja becsületesen. Hiszen lehet a rablóbandát is becsületesen szolgálni. Lehet egy egészségtelen politikai párt mellett is becsületesen kitarítani.

CASTOR: AZ erkölcsös becsületesség ellenben magasabb síkban mozog és magasabb célt szolgál.

POLLUX: A legmagasabbat és azért képes az erkölcsös személyiséget kivirágoztatni.

CASTOR: Mert az erkölcs célja is az erkölcsös személyiség?

POLLUX: A legfőbb célja. Ha eléri ezt a célt és erkölcsös személyiségeket szül, mindent elért. Az ilyen személyiségek, mint a hősök, nem egyformák. Sőt magukban egyek; tevékenyek, tér és időfölöttiekért rajongók, a földtől elszakadtak.

CASTOR: De én úgy emlékszem, hogy a személyiségnek ezeket a jelzőit Rosenberg is alkalmazza az ő személyiségeire.

POLLUX: Jól emlékszel! De ezeket a jelzőket mi már régen használtuk s a mi nagy szenteinkre, akik igazán személyiségek és -Einheit ohne Ende-. De Rosenberg nem hisz egyéni halhatatlanságban, tehát tér és időnélküli személyiségei sem lehetnek, akik egyúttal «Einheit ohne Ende».

CASTOR: Pedig voltak egyszer ilyen személyiségek, mégpedig a sokat csúfolt Egyházban.

POLLUX: Kikre gondolsz?

CASTOR: A keresztény lovagokra.

POLLUX: Igazán meg vagyok hatva! Látod, ezek voltak a becsület harsonásai, hősei és a keresztény szeretet eszményképei. Ezekben a lovagiasság és a gyengédség testesült meg. Hol vannak ezektől a Hitler-if jak! Hol van ez a kor attól a kortól! A durvaság, a nyers magaviselet nőekkel és férfiakkal, öregekkel és gyengékkel szemben soha úgy nem tombolt,

mint ma. A mi korunk ripők korszak! Cinikus világot élünk.

CASTOR: Talán a létért való küzdelem is az oka ennek.

POLLUX: A jelszavak! A jelszavak! El kell pusztulnia még sok-sok ezer embernek, ki kell tombolnia magát még sok lappangó gyűlöletnek, míg a világ rendbejön.

CASTOR: De hát az akarat nem tudja megfékezni a szenvedélyeket?

POLLUX: Akarat! Mi az akarat? Hiszen az akarat természetét is már rég félreértették.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Rosenberg Schopenhauerre támaszkodik, az utóbbi pedig Kantra.

CASTOR: Mennyiben?

POLLUX: Mind a ketten különbséget tesznek aközött, amit látunk, és aközött, amit nem látunk. A jelenségek és a lényegek világa között. Az akarat, mint jelenség, olyan, mint minden más jelenség. Más szóval, amint minden jelenségnek van oka, tehát az akaratnak is. S így az akarat nem szabad. Szabad akarat a jelenségek körében nem létezik. De akarat másrészt több, mint jelenség. Sőt az akarat mindennek ősi forrása, gyökere és teremtője. Ez az akarat azonban már érzékeinken kívül esik és csak intuitíve ismerhető meg. Ez az akarat cselekvésének okát önmagában hordja és azért szabad.

CASTOR: EZ az akarat tehát csak a metafizika körébe tartozik.

POLLUX: Úgy van! De minden ennek az ő akaratnak a szükségszerű alkotása.

CASTOR: Könnyű ezt a gondolatot a faji elmélettel összekapcsolni?

POLLUX: Természetesen. Hiszen így is kifejezhetem magamat: Minden fajnak lényege a faji akarat. Ez az akarat határozza meg összes képességeinket, mert ez az akarat öt alakban és öt alakkor-

ben nyilvánul meg és ezek: a vallás, az erkölcs, a művészet, a tudomány és a bölcsélet.

CASTOR: Szóval az ember egész jelene és jövője szükségszerűen a faji akaratba van beágyazva.

POLLUX: Úgy van! Schopenhauer még azt is tanítja, hogy az akarat vak. De a lángész az ő lángeszével rávilágít a vak akaratra, ráfénylik a sok-sok zordon cselekvésre, amelyet az akarat elkövet. A szent is jámbor elmékedéseivel az akarat kegyetlenségeit megismeri és mind a kettő kívánja, hogy az akarat szűnjék meg akarni.

CASTOR: De ez csak nem kell Rosenbergnek?

POLLUX: EZ tényleg nem kell. És sajnálkozik, hogy Schopenhauer lekapcsolta az akaratról az észet.

CASTOR: Sajnálkozik? Hiszen ő antiintellektualista!

POLLUX: Ez igaz, de most szüksége van az észre. A végén azonban mégis összecsendül Schopenhauersrel, mert tetszik neki ez a kijelentés: A legfőbb, amit az ember elérhet, egy heroikus életpálya. Das ist ein nordisches Bekenntnis, wie es schöner nicht gefunden worden kann. Und deshalb ist auch Arthur Schopenhauer — unser.

CASTOR: A földolog, hogy az akarat jogába lépett. Egyrészt szabad, másrészt az a misztikus ősalap, amelyből az északi népek erényei fölbugyognak.

POLLUX: Szabad, mert Rosenberg az észet rávilágítja az akaratra, ősalap, mert az akarat minden áriái jellemvonás méhe, sőt minden szellemi alkotás gyökére.

CASTOR: Szóval az eszes akarat szabad és egyúttal személyiség!

POLLUX: AZ eszes akarat nemcsak szabad, hanem tényleg maga az az ősalap, amelyből minden germán szellemiség sarjad.

CASTOR: Ezt tanítja Rosenberg?

POLLUX: Halljad őt. A személyiség (Wille plus Vernunft) az, ami az anyagnak ellentéte; az a hatalom, amely a metafizikait az emberben ábrázolja.

Szűkebb értelemben a benső és szakadatlanul működő élet tevékenység és a német léleknek az ősi rejtélye.

CASTOR: AZ akarat talán még a lelkiismeretnek is az alapja?

POLLUX: Egész határozottan! Az akarat ősi lényiségéből meríti az ember a szívében működő erkölcsi törvényt és miközben cselekszik, érzi, hogy ezt az erkölcsi törvényt szabadon követheti is. Szabadság nélkül ugyanis lehetetlen a felelősség érzete, az erkölcs és a lélek művelése.

CASTOR: A modern deterministákkal szemben ez mégis haladás!

POLLUX: A determinizmus teljesen ellenkezik a fajelmélet hősies életeszményével. A determinizmus az életerőket és a tevékenység vágyát lecsökkenti. A szabadság ellenben gyarapítja, felfokozza.

CASTOR: Márpedig igaz az, ami hasznos, mondták ők.

POLLUX: Tehát a szabad akarat hasznos és így igaz is. A rabakarat ellenben káros és hazug. Es e tétellel megmenti az erkölcsiség szilárd alapját.

CASTOR: A fausti ember tehát ezentúl az élet nagy versenypályáján küzdhet, győzhet és halhatatlanná magasztosulhat.

POLLUX: A fausti ember mindig célokat lát maga előtt, mert az élet maga — mint Rosenberg mondja — cél! Ami csak él, az mind célt szolgál. Célt valósít meg. A jellem is természeténél célszerű. A hivatás célbetöltés és természetünk célbaszökése.

CASTOR: A céltalanság maga a halál.

POLLUX: A keresztény bölcselő azt mondaná: maga a pokol.

CASTOR: Ezt nem értem!

POLLUX: Csak egy ötlet folytán mondtam ezt ki. A klasszikus író mondotta: Est Deus in nobis agitante calescimus illó. Isten él bennünk és ő mozgat, hevít és hajt előre. Amíg Isten bennünk él, vele vagyunk és célt követünk. De ha Isten elhagy

bennünket, szívünk nem lángol, nincsen célunk. És ez a pokol — Isten nélkül.

CASTOR: No de Rosenberg nem ismer sem mennyországot, sem poklot.

POLLUX: Azért bizony erkölcsi nézete, amely a hősiés életpálya felé lángol, nagyon gyöngé alapokon nyugszik. Nem vagyunk mi mind hősök. Legföljebb szeretnénk lenni. A mi hadirokkantjaink is inkább a békét, mint a háborút óhajtják. És a hősoket nem a természetfölötti gondolat neveli-e inkább, mint a becsületesség hangoztatása. A japán, a török az életben csak átmenetet lát és ők, ha kell, hősök. És a keresztény lovagkor hőseit nem a másvilág gondolatai tüzelték-e? Faji eszme, faji hősiesség gyenge indító okok.

CASTOR: AZ igazi erkölcs vallásos alapon nyugszik. A vallás az éltetője, erősítője és megszentelője.

POLLUX: A természetes erkölcs ingatag és erőtlen.

Vallás.

CASTOR: Vájjon a vallás is a fajiság függvényévé torzul az új nemzedék lelkében?

POLLUX: Bizony azzá! A vallás is megszenvedti az ő világnézetüket.

CASTOR: Csodálatos!

POLLUX: Nincs ebben semmi csodálatos. Hiszen erről is már beszéltünk egyszer! Az a szellemi folyamat, amelyet Luther Márton indított meg, talán akaratlanul is ide vezetett. A vallás szerkezete rendkívül finom! Nem szabad annak belsejébe nyersen benyúlni, mert szétfoszlik és a lelket megsebzti.

CASTOR: Azért dogmatikus természetű minden vallás!

POLLUX: Épúgy, mint az igazság és a tudomány is dogmatikus természetűek!

CASTOR: Nincs kétféle igazság!

POLLUX: És nincs kétféle értelme a vallásos igazságnak.

CASTOR: A természetes igazság forrása az ész!

POLLUX: A vallásos igazságé a kinyilatkoztatás!

CASTOR: AZ ész igazsága, ha az már igazság és nem föltevés, abszolút, feltétlen.

POLLUX: Isten kijelentései pedig még feltétlenebbek.

CASTOR: AZ asztronómia, a mechanika, a fizika, a kémia megállapított és bebizonyított tételei változhatatlan és örök igazságok.

POLLUX: AZ isteni kinyilatkoztatás annál inkább örök és változhatatlan!

CASTOR: AZ egyiket vallani kell!

POLLUX: A másikat hinni. De az ész és a hit benső ereje egyenlő. Sőt a hité elevenebb.

CASTOR: Eszem ezt és ezt mondja és laboratóriumomban erről és erről győződtem meg, így beszél a tudós.

POLLUX: Tudom, kinek hiszek, mondja a hittudós Szent Pállal.

CASTOR: AZ ész csalhatatlan! Azaz, ha ez igazságot felfedezte, tudja, nem tévedett.

POLLUX: Isten csalhatatlan, mondja a hívő s ha hiszek, tudom, nem tévedek.

CASTOR: Hogyan tévedett hát a hitújító?

POLLUX: A hitújító a hitet is az ész ítélőszéke elé vitte.

CASTOR: Hát nem oda tartozik?

POLLUX: Sok igazság van, amit az ész föl nem foghat. A hit titkai észfölöttiek. Az ész legfeljebb azt látja be, hogy nem észellenesek; de belső nyilvánvalóságukig nem ér el. Ezeket tehát hiszem! Az Oltáriszentségben jelenlevő Úr Jézus hittitok. Hiszem, mert Ő mondotta.

CASTOR: ES mit tettek a hitújítók?

POLLUX: Mondd inkább, mit tesznek? Mert a hitújítók egyformák! Az ész elé állítják a vallás tanait. Azt fogadják el, ami nekik tetszik. Elvetik a dogmákat. Azt mondják, hogy az élet nem áll, hanem mozog. Nem statikus, hanem dinamikus.

És ami ma igazság, holnap már idejét múlta, ha mindjárt dogma is az!

CASTOR: ÉS szerintük ma mi múlta idejét?

POLLUX: AZ egész kereszténység. Főleg a szégyény, az alázatos, az irgalmas, a békés Jézus. Nekik mindenáron gőg, kegyetlen durvaság és harcias Krisztus kell.

CASTOR: EZ ugyan nincs!

POLLUX: De ők csinálnak belőle. Elferdítik a szavait és kész a harcias Krisztus. Például: Tüzet jöttem bocsátani a földre. Eljöttem, hogy a fiút elválasszam anyjától. Vannak ilyen helyek és ezek ma a harcias Krisztus arcvonásai. A jó Jézus is már élharcos.

CASTOR: Egyébként pedig ...

POLLUX: Elvetnek mindent. Az imádkozó, a beteggyógyító Krisztus kuruzsló, vagy varázslással, mágiával dolgozó «Medicinman». Ilyen a mai pap is, az ő szemükben. És ilyen a mai kereszténység is.

CASTOR: Megdöbrentő!

POLLUX: Dehogyan megdöbrentő. Régen nem keresztények már ők! Régen pogány az ő lelkületük, most azonban már nyíltan pogányok!

CASTOR: De Hitler a nürnbergi pártnapon a váilásosság mellett nyilatkozott.

POLLUX: Más esetleg Hitler és más Rosenberg és követői. Egyébként a hitújítás csak ide vezethet.

CASTOR: Fejtsd ki, hogyan?

POLLUX: AZ egyház mindig különbséget tett az isteni kinyilatkoztatás és a magánkinyilatkoztatás között. Voltaképp mind a kettő isteni. De az előbbi az a kinyilatkoztatás, amelyet Isten az emberiség javára tesz és az Egyház mint ilyent tanít. Az ó- és az újszövetségi Szentírás tartozik ide. Ezt tehát hinnünk kell, ha üdvözülni akarunk. A katekizmus is ezt foglalja magában. De Isten egyes szentek előtt is megnyilatkozott. Ezt tartoznak az illető szentek hinni, de a depositum fideihez, a hit kincsestárához nem tartoznak. Tehát, ha valaki ezeket nem hiszi, még nem hitetlen. A hittudósok az isteni kinyilatkoztatása

ról azt tanították, hogy ezek, bár a hit körébe tartoznak, észszerűek és az ész feladata azokat megvilágítani. A hitújítók azonban az ész szerepét többre becsülték. Vallották, hogy csak azt kell hinni, amit eszünkkel belátunk. Később pedig már azt hirdették, hogy a vallás tanításai a szív körébe tartoznak; az észnek azokhoz semmi közük.

CASTOR: A mostani hitújítók is ezt vallják?

POLLUX: Igen. Rosenberg is. De maradjunk a tárgynál. Főleg Kant bizonyította, hogy az istenérvek ésszel nem igazolhatók. Jacobi, Schleiermacher pedig azt vitatták, hogy a vallás tanításai az érzelmek körébe tartoznak. A modernizmusban pedig oda jutottak, hogy minden kinyilatkoztatás egyenértékű. Krisztus vallása a Krisztusnak tett kinyilatkoztatás és Krisztus megélése. Ha én kapok kinyilatkoztatást, az az enyém lesz és az is olyan értékű, mint Krisztusé.

CASTOR: Hisz ez a kereszténység vége.

POLLUX: Bizony a vége. És az ő hitük szerint is vége az egyháznak, a dogmáknak, a Szentségeknek, a Szentmisénak, szóval mindennek. És ha valaki azt mondaná, hogy ő Wotanban éli meg Istent, akkor követheti Wotant is, ez is isteni kinyilatkoztatás.

CASTOR: Mondják is ezt?

POLLUX: Sőt iparkodnak is Wotant feltámasztani.

CASTOR: De olvasom, hogy Eckehartot tartják már a német vallás eszményének.

POLLUX: Helyesen olvastad. Nehezen is menne manap Wotant életre kelteni, azért ezt a középkori jámbor misztikust állítják oda a germán vallásosság mintaképezék.

CASTOR: Bizonyosan szent volt.

POLLUX: Igen jámbor volt, de téves nézetei miatt halála után mintegy ötven tételét az Egyház elítélte.

CASTOR: Talán ezért is eszményképe az új németnek, mert német is volt, meg el is ítélték.

POLLUX: Helyesen mondod. Rosenberg ugyanis siet is, ahol csak lehet, ütni az egyházon, mint a németek ellenségén.

CASTOR: Miért ez az ellenszenv?

POLLUX: Rosenberg protestáns és katolikus gyűlölő. Csoda lenne, ha másképp írna. Azután nem érti ő Eckehartot. Lelke egészen távol esik attól, hogy a katolikus vallás szellemét és a misztikus misztika paradoxonait megértse. Azt hiszi, hogy Eckehart valami egyedülálló jelenség az egyházban. Eckehart társai mind ugyanígy beszéltek. Extatikus hangon hirdették a keresztény tant. Egyes tételeket nagyon kihangsúlyoztak úgy, hogy azok önmagukban az egyház tanainak talán ellenmondanak, de benső összefüggésükben ugyanazt mondják.

CASTOR: Minden nagy szellem írásaiban megtaláljuk ezt az új ritmust.

POLLUX: Jól mondod: új ritmust! Mert a dal maga régi.

CASTOR: Mégis mi az új ritmus Eckehartnál?

POLLUX: A lelki szabadság és a becsületesség lendületes hangsúlyozása.

CASTOR: De Szent Pál is ugyanezt tanította.

POLLUX: Szent Pál a misztikusok őse. Természetesen Eckehart is őt követi. A jámbor szerzetes óhajtja, hogy érzékeink kinyíljanak és szellemünk fölhangolódjék, akaratumk pedig acélkemény legyen, hogy célunkat elérjük.

CASTOR: És mi ez a cél?

POLLUX: Isten országának kiépítése bennünk.

CASTOR: Hiszen ez meg az Úr Jézus követése.

POLLUX: Természetesen!

CASTOR: Hát mi új van ebben?

POLLUX: Semmi. Az egyiptomi és szíriai remetéik is ezért mentek a pusztába. A középkori szerzetes is misztikus, ezért vonult a cellába. A főgondolat, a legfőbb vágy, hogy Isten országa bennünk lakozzék. Azért hagyták el a világot; azért a teremtményeket; azért igyekeztek megtisztulni az érzékiségtől, hogy Isten bennünk lakozzék. Vár, erődítmény az ember lelke! Istennek a vára! Nem szabad abba semmi haszontalannak belépnie. Nagyon tisztán kell

azt tartani; minden szennyet el kell távolítani és akkor a vár kellő közepén: legbelsejében, a lélek közép-pontjában, «szikrájában» kigyúl Isten fényessége és te egy leszel Vele, ő meg veled. Isten szeretet és aki szereti Istent, abban marad Isten és te öbenne. Hányszor mondja ezt az Úr Jézus! És minden jámbor misztikusnak ez az eszménye.

CASTOR: Folytasd tovább!

POLLUX: Ha Isten benned és te Istenben, akkor elérted célodat. Szabad vagy. Fölszabadultál minden helytelen kötelektől. Beteljesültél! Ha Istent elnyerted, mindent elnyertél. Nincs szükséged lépcsőkre és hágsókra, erénygyakorlatokra és jócselekedes tekre, hiszen minden állvány fölösleges, ha az épület kész. Isten a tied és te Istené.

CASTOR: És becsületes vagy?

POLLUX: Lehetsz-e más?

CASTOR: És szabad vagy?

POLLUX: Lehetsz-e más?

CASTOR: Kezdem érteni, hogy lehet e gondolatokát meghamisítani.

POLLUX: No hogyan?

CASTOR: Egy német nemzeti így fog harsogni: Eckehart a német becsületesség öre, őt kövessétek.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Eckehart a német szabadság öre!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Eckehart azt tanította: Ti és az Isten egy vagytok. Lássátok: Ti Isten vagytok!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Még a pápának is ellenmondott egyszer ez a becsületesség!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Eckehartot a Pápa elítélte! Lássátok, a Pápák a németek legjobb fiait mindig elítélték.

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Es miért ítélte el. Mert azt tanította, hogy a tökéletes embernek nincs szüksége jó cselekedetekre. Minek volnának is neki a jó cselekedetek?

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Föl kell szabadulni minden lelki zsarnokság alól, mert akiben Isten él, az teljesen szabad.

POLLUX: Úgy van!

CASTOR: Elégedjete meg azzal, hogy egyek vagytok Istennel. De legyetek egyek még magatokkal is. Maradjatok magatokban és Istenben, akkor fölösleges minden kegyelem, minden Szentség, minden démoni lelkű «Medicinman», vagyis pap. A megváltás célja: Isten benned! Ezt elérted. Mit keressz még egyebet? Megtanultál már járni? Akkor nincs semmi mankóra, még szülődre sem szükséged! Vesd el a mankókat és fuss!

POLLUX: Helyes!

CASTOR: Szóval Eckehart most már egy új vallásalapító. A német vallás megalapítója. De mit szólna ehhez Eckehart, ha föltámadna?

POLLUX: Szégyenelné magát. Nem mondom, hogy lángostort fonna a visszaélők ellen. Hiszen nagyon szerény és szelídlelkű volt. De a lelke mélyén megrendülne az emberi eltévelyedés miatt. Mert az ő istenes szavait és Istenbe olvadó lelkének szerelmi himnuszait pogány lélekkel, pogány eszmékre alkalmazzák. Ez az író sorsa, amelyet még a Szentírás ihletett szerzői sem kerültek el. így lett a jámbor Eckehart a vérvallás apostola. A német vér hitének megszólaltatója. A német nemzeti szocializmus valásalapítója.

CASTOR: No de ennek az ábrándnak is vége lesz.

POLLUX: AZ ilyen szellemi eltévelyedés nem tartthat soká! Az igazság kiderül. A vallás, ha erőszakot szenved, megerősödik. A katolikusok erősen ellenállanak. A protestánsok az evangéliumi szabadság nevében veszik föl a harcot. Mire jó ez az egész belső forradalom? Csak a vezérek tekintélyét ássa alá!

CASTOR: AZ ember sokféle zsarnokságot tűr el, de fellázad, ha lelkiismeretén akarnak zsarnokoskodni. A hit finom szövet, nem tűri a durva lelkek

belekötekedését. A hit eleven forrás, amelyet, ha piszkálnak, annál dúsabban buzog föl.

POLLUX: A megtámadott hit mindig diadalmasan lobban föl és erőt merít a zaklatásból. A hit a mindennapi élet nyugalmaiban eltompul, álmos lesz, de ha megsértik, fölhangolódik. A hit eleven lüktetése a hit fölhangolása. Szükségesek a botrányok és a hit elleni támadások, hogy megifjodjék és felfrissüljön.

A művészetről.

CASTOR: Olvastad Hitler beszédét? No ugyancsak neki megy a modern művészetnek!

POLLUX: Amilyen a lélek, olyan a látása. Ha a faji léleknek egyáltalán van jogosultsága, akkor elsősorban a művészet terén keres sikereket; ott érvényesül. Hiszen ha a tudomány sem nemzetközi, hogy lehetne akkor a művészet az?

CASTOR: Hát «a művészet a művészetért» már nem igaz tétel.

POLLUX: Bizony nem! Ezt a jelszót is a nemzetközi szellem találta ki. Nincs elvont művészet, ha pedig valaki ilyen művészetet ápol, az már elvesztette a talajt a lábai alól.

CASTOR: És mennyit szónokolták nekünk ezt az elvet.

POLLUX: Az ellenkezőjéről könnyen meggyőződhetsz. Menj el egy nagy múzeumba. Nézd meg az egyes népek művészetét. Vájjon azonosak-e azok?

CASTOR: Bizony nem!

POLLUX: Az angol, a francia, a belga, a hollandi, a német, a magyar művész mind a maga fajiságát, a maga népe lelkét, az ország hangulatát, tájképét, a népviseletet és szokásait rajzolja.

CASTOR: De hát az impresszionizmust mindenütt megtalálod!

POLLUX: Az impresszionizmus a művészetben az, ami a természettudományban az atomizmus. Ez a művészeti irány felbontotta elemeire a színeket, a

fényt, és az árnyékot, de új tartalmakkal, új lelki értékekkel nem gazdagította a művészetet. A művészét az élet kifejezése. Az élet pedig egyrészt mindig a régi, hisz az emberek lényegükben mindig egyformák, másrészt mindig új, mert a lényegében ugyanaz az emberiség tudományban, bölcséletben, világnézetben, technikai berendezésben, gazdasági törekvésben folyton gazdagodik, folyton tökéletesedik. Szemlélete finomul, esetleg durvul. Szemei élesebben látnak; elméje mélyebbre tekint; szóval fejlődik, gyarapodik. A művészet az ember lelkiségének a tükré. A lelkileg egyre meg-megújuló emberiségnek a képmása.

CASTOR: A művészet még több. A fővő hasonása és a múlt krónikása. A művészetben látja az ember, hogy mik voltak apái és előre sejtí, mik lesznek gyermekei.

POLLUX: Az új nemzedék még azt is elvárja a művészettől, hogy a fajiségában öntudatra ébredt emberiséget nevelje és a fajiség eszméjét a művészt eszközeivel megkedveltesse.

CASTOR: Azért sújt le tehát Hitler az impresszionistákra, az expresszionistákra, a kubistákra, a dadaistákra s az új tárgyilagosság híveire.

POLLUX: Mert ezek semmi, de semmi új és nemes, a nemzet lényiségének legmélyéről fakadó szemléletet, gondolatot vagy eszmét nem adtak és nem adnak.

CASTOR: Hát, csak az a művészet jogosult, amely a nép lényegének, reményeinek, küzdelmeinek a kifejezője.

POLLUX: Úgy van! Csak az a művészet értékes, amelyben az ember, a nép, a kor lelke szólal meg. Nem a lusta, a maradi ember, hanem az örök mozgásban, alakulásban és kibontakozásban élő ember.

CASTOR: es ez az ember nem elvont lényiség. Van szíve, jelleme. Vannak vágyai, képességei, ösztönei, testi és lelki készségei, amelyek születésre várnak.

POLLUX: És ez az ember a földön él! A tenger mellett vagy a szárazföld belsejében. Síkon vagy hegyek között. Meleg éghajlat alatt vagy zordon havasok között. És aszerint módosul beszéde, kis fejezése! Ahhoz alkalmazkodik életmódja!

CASTOR: És mégis mindig a föld gyermeke! A föld szellemének megszólaltatója.

POLLUX: Főleg, ha művész! Ha ért a jelképes beszédhez! A művészi ábrázoláshoz.

CASTOR: És mégis miért satnyul el a művészet? Miért szakad el gyökerétől, a néptől, a földtől?

POLLUX: Mert maga az ember is nemzetközivé torzul, ha elveszíti népies jellegét, színét és viselkedését. Nézz magad körül! Vájjon a nemzetköziség nem divat-e ma is? A demokrácia nem örli-e meg a népies élet szépségeit és jellegzetességeit? Nem kell-e ezeket a veszendőbe menő értékeket felfrissíteni napjainkban?

CASTOR: Ez igaz! Azután és azután a legnagyobb baj, hogy a nemzetek között él egy faj, amely nemzességi és ez a faj a maga fajiságával, erkölcsével, ízlésével ízlésével háttérbe szorítja a nemzeti elemeket. Vagy azt a művészi irányzatot támogatja, amelyben nincs fajiság, népiesség; nincs semmi nemzeti jelleg.

CASTOR: EZ így van. És Hitler és a hitleristák a másik mondásban már ezt a nemzetközi elemet támadják!

POLLUX: Egészen logikusan! Mert a jelszó: fölfalni vagy fölfalatni. Vagy ők falnak föl minket nemzetközi szellemükkel, vagy nekünk kell őket megsemmisítenünk a mi nemzeti szellemünkkel. A harc nehéz! Annyira benn élünk már a nemzetségiességben, hogy a nemzetiség, a népiesség már csak valami kuriózum! Megcsodálni való látványosság.

CASTOR: Hitler azonban más szempontból is szidja a modern művészetet. Hősiességet kíván a művészetben!

POLLUX: Jól van! Maradjunk Hitlernél. Tényleg

Hitler a hősies nép imádója. Hitler — mint láttuk — a különböző kubista, futurista, dadaista stb. művészeket bolondoknak vagy csalóknak nevezte, akiket a zsidó-bolsevik művészetrontók igyekeztek a német nép nyakába varrni. Majd megtámadta azokat is, akik a hülyéket és az agyalágyultakat tüntették föl a férfias erő és szellemi teljesítőképesség megtestesítői gyanánt.

CASTOR: Ily heves kirohanásba gyullad a faji eszméért való lelkesedés? Nem túlzás ez?

POLLUX: Meg kell vallani, a népi közösség rajongói a művészet terén új eszméket adtak. Megmagyarázták miért kell a művészetnek népinek és organikusnak lennie.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Főleg Rosenbergnek vannak e téren érdemei. Ő új német népi esztétikát adott. Alapgondolata az akarat természetéből folyik. Minden cselekedet akarat! A művészi alkotás a legtökéletesebb akaratkifejezés. Ha egy művészi alkotást nézünk, ne Kant szemén keresztül ítéljük meg, vájjon olyanse az, ami mindenkinek tetszik. A művészi alkotás akaratkifejezés. Az akarat pedig nem elvont valami, hanem alkotó erő, amely a népek szervezetéből sugárzik ki.

CASTOR: Ez igaz. A tudományos esztétika csak képeket, szobrokat lát és kívülről nézi, mi a szép? Ez az esztétika belülről, a születés és a kifejlődés lázában szemléli a műtárgyat.

POLLUX: A művész nem tudja, mit tanít Kant vagy Lipps a szépről, ő csak érzi, hogy alkotnia kell és napfényre kell hoznia azt, ami benne él.

CASTOR: És amilyen az egyes, olyan a nép is. Az egyesek alkotják a népet. Minden népnek lelke mélyén szunnyad az esztétikai akarat és művészetében ez nyilvánul meg. És aki a néphez tartozik, akiben a faj lelke él, az a faj szelleméből eredő műtárgyakat szépnek is találja. Mert van hozzá érzéke. A faj érzéke él benne és a faj ízlése irányítja.

POLLUX: A népi esztétikai akarat tárgyát a nép környezetéből vagy a népből meríti. Népalakító akarata, ereje pedig a nép szellemének megfelelő külsőbe, formába öltözteti a tárgyát. A szép megs határozása tehát nem egyetemes, hanem korlátolt. A fajra korlátolódik, amelyekben a mű születik és amely róla ítéletet mond.

CASTOR: Természetesen a mű megjelenése is a fajt jellemzi. Pl. a görög művészet szerette a nyugodt szépséget. A német már a mozgást, a szenvedélyt, az életet fejezi ki. Az előbbi inkább az alaki szépségben gyönyörködik, az utóbbi a tartalomba önt lelket. Az alak mintegy kívülről olvad össze a tárggyal. A tartalom, a tárgy belsejéből fénylik föl s belülről robban ki és lép elénk.

POLLUX: A szép tárgy csak szép alakkal ékeskedik. De a kívülről nem szép tárgy is belülről a kialakulás lázában megszépülhet. Ott a nyugodt szépséget bámulom. Itt pedig a mozgás szépségét csodálom.

CASTOR: De a tárgynak mindig a faj lelkéből kell sarjadzania s a fajt eszményítene. Azért fakad ki Hitler az együgyűek és hülyék megdicsőítése ellen.

POLLUX: Bizony az a szellemi irányzat, amely a gyengéket, az elmaradottakat terméketlenné akarja tenni, a művészetben is kiselejtezi az agyalágyultakat.

POLLUX: Szenvedélyes, túlfűtött, robbanásig megfeszülő világban élünk. A gyöngék értéktelenek. A hősök, az előrerohanok az értékesek. A művészetnek is ezt a nekilendülést, ezt a szárnyalást kell ábrázolnia. Rosenberg azért nem dicséri a mai építészetet, amely skatulyarendszerben inkább szétterpeszkedik, mint a magasba lendül.

CASTOR: NO az építészek ennek nem nagyon örülnek.

POLLUX: Rosenberg stílusa a gótikus stíl és a barokk. Mind a kettőben a túlfűtöttség, az extázis láza ég, a végtelenbe hatolás akarata él.

CASTOR: És mind a kettőnél az anyag anyagtalanná finomul; a durva széppé nemesül; a halott étellel telik meg. A kövek, a szobrok, a festmények élnek, átszellemülnek a szellem lehellete alatt.

POLLUX: A mindenség törvényeiben a szellem törvényeit ismered meg. S a szellem törvényeiben a mindenség törvényeit. A művészet az életet átszellemesíti; az élet pedig a művészetet új anyaggal és formákkal gazdagítja. S amilyen a szellem, olyan a művészete. S amilyen az anyag, olyan értékekkel tölti meg a szellemet.

CASTOR: ES ismét eljutottunk a faji művészethez. Mert az ember nem az egész világban él, hanem annak csak egy kis pontján. Ott élnie és halnia kell. Ott nyer benyomásokat a természetből és ott ad szépségeket a természetnek.

POLLUX: A művészetben a faji ember önmagát ismeri meg. Saját erőit teszi szemléletesekké; saját lelkét testesíti meg. A művészet a lélektannak nagy mestere. A művészetben a lélek önkénytesen, akaratlanul, mintegy önmagáról megfélelmezve nyilatkozik meg és testi alakot ölt. A letűnt népek és a még élő népek lelkét is művészetükön át ismerjük meg.

CASTOR: Azért kell a művészetet szeretni! A művészt szeretete a faj szeretete. A művészetben a faj nyer kifejezést és a faj felismeri saját erényeit és bűneit, gyengéit és tökéletességeit. A mai világban, mikor a népiség minden színét és árnyalatát megragadni és a jövő számára megőrizni akarják, a nemzetközi művészetnek semmi értelme nincs. A magyar lelkiséghez pl. annak semmi köze.

CASTOR: És mégis a művészek ma nagyon szegények!

POLLUX: Szegény az egész világ! De ők talán mégis segíthetnek magukon, ha a korszellem folyamába állanak és a folyam vonalában élnek, dolgoznak és a folyam lelkiségét ábrázolják.

CASTOR: Mikor jön el ennek az ideje? Az iro-

dalom, a színművészet még mindig nemzetközi. Nincs népi íze, színe és zamata. Nem is pártolja a közönség sem a színházat, sem az irodalmat.

POLLUX: Úgy látszik, nincs igazunk. Hiszen a színházak élnek. Könyv is van mindenki kezében. A villamosokon, az autóbuszokon, utcán és mezőn mindenki mohón olvas. Nagy a könyvek keleté és a színház iránti érdeklődés.

CASTOR: Örvendetes jelenség!

POLLUX: És mégsem örvendetes! Az emberek éhesek és falják a betűt. De okosabbak nem lesznek. Kultúrában, nemzeti érzésben nem gyarapodnak. Nem olyat olvasnak, ami lelküket emeli.

CASTOR: Hiányzik az az író is, aki a korszellemet megneemesíti. A költő, aki szíve a kornak. A muzsikus, aki fölemeli a lelket a magasabb régiókba.

POLLUX: Mondottuk, egyszer: az ember oly lény, aki magát folyton fölülmulja. Azonban ma nincsenek oly nagy lelkek, akik erre a népet rásegítik.

CASTOR: Pedig, ha az ember nem mulja fölül magát, lecsúszik.

POLLUX: Bizony lecsúszik. A művészetnek kel-
lene a mindig magasabb lelkiséget mint célpontot
kitűzni, de a művészet nagyon alul lézeng. Hiány-
zik belőle a fenkölt szellem.

CASTOR: A világháború után sem tudott semmi
magasabbat nyújtani.

POLLUX: Nem tudott oly eszményeket termelni,
amelyek a sanyarú kort megneemesítik.

CASTOR: Csak a politikusok: Hitler és Mussolini
szólaltatták meg népük lelkiségét. De egy költő,
zenész, drámaíró Hitler vagy Mussolini sem szü-
letett.

POLLUX: Te! Hallod! Nem Hitler és Mussolini-e
a kor költői?

CASTOR: A jövő megmutatja, hogy az új idők
lelke nem a toll-, ecsete és vésőforgatók közül került
ki, hanem azok közül, akik karddal vágta utat
a jövő titokzatos birodalmában.

POLLUX: És a jövő megmutatja, hogy az ő oldalukon nőnek ki az irodalom, a művészet, az erkölcs, a vallás és a kultúra színes virágai.

CASTOR: Trubadúrok és művészek gyűlnek udvaraikba és a szellemi életnek új irányt adnak.

POLLUX: Talán mindez már meg is valósult. Vagy a megvalósulás lassú folyamata megindult. A világ még nincs tisztában az európai ködben, ki is voltaképp Hitler és Mussolini?

CASTOR: Ma a régi idők nemzetközi érzésű kritikusi gúnyolódnak azon, hogy az új színház, az új művészet csak nem születik meg.

POLLUX: De meg fog születni, ha a világ lelke megtelt az ő lelkükkel, érzéseikkel és eszményeikkel.

CASTOR: AZ új világ nem születik meg tíz év alatt.

POLLUX: A kultúrák lassan bontakoznak és virágoznak ki.

CASTOR: FŐ a hit. A hegyeket mozgató nagy lelkes hit. A hitből fakad minden fönséges és minden szép.

POLLUX: A lelkesedés lángol, az érzések a forrponton hevülnek, az új szépségideál meg fog születni.

CASTOR: És el fog tűnni a nemzetietlen korszak. A tőke és a bank pénzén hizott nemzetközi lelkiség.

POLLUX: Ugyan értik-e mindezt nálunk? Gondol-e minderre a politikus, a népnevelés irányítója, a kultúra őre? Át van-e hatva attól, hogy ez az ország szétesett, atomokra morzsolt ország? És hogy azt lelkileg össze kell forrasztani?

CASTOR: Úgy látom és úgy olvasom, hogy már mi is feleszmélünk. Legalább is egyre fájóbb hangok hangzanak el, egyre jobban sírunk lelkiségünk teljes szétesése miatt.

POLLUX: Ugyalátszik a nagy válság és vihar szele megcsapja a mi arcunkat is.

CASTOR: De milyen az az eljövendő magyar élet? Ide minden eszme eljön és itt minden eszme

meghal. Míg végre csak eljön a mi nagyszerű halálunk is.

POLLUX: Föl a fejjel és a szívvel. A panasz, a bú csökkenti az energiákat. Hinni kell! Az összes energiát föl kell használni petyhüdségünk letörésére. Az irodalom, a művészet, a költészet harsogó lángnyelve rázzon föl és élünk, élni fogunk!

CASTOR: Éljük! Higyünk hát abban az ősi magyar erőben, amely mindig fölébredt és föllángolt a veszély idején és ugyanakkor a lélek legszebb alkotásait sugározta ki.

POLLUX: Higyünk művészetünkben! Nemzetünk sivár korszakaiban az irodalom és a művészet társ totta bennünk a lelket. A művészet álljon talpra, Legyen élharcos! Ilyen élharcosokra van az új nemzedéknek szüksége!

CASTOR: Vagy az új nemzedék lépjen a művészet élére és diktálja az új ritmust és taktust, hiszen ezzel oly sokszor dicsekszenek.

POLLUX: Tanuljanak művészeink a hősök *szkU* lemétől, a háborúban elesettek lelkétől. Nem haltak meg ők! Sőt halálukban a jövő legjobb mesterei.

CASTOR: A költők hajdan is ezt énekelték. És mi is tudjuk, hogy «az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért és keservben annyi hű kebel szakadt meg a honért».

POLLUX: A halál mögött a nagy tanúság és életbölcselet. Ezt kell zengeni, harsonázni és a világba belezúgni!

CASTOR: A művészet az élet mestere. Érte lelkesedni kell. A jövő útmutatója; tőle tanulni kell.

Kultúra.

CASTOR: Milyen kultúra sarjad majd az új nemzedék szelleméből? Mit remél? Mit vár? Miért küzd?

POLLUX: Az új nemzedék faji kultúráját, népies művelődést, a nép lelkéből fakadó kultúráját óhajt.

CASTOR: De mit értenek ők kultúra alatt?

POLLUX: Csak azt, amit mi. A kultúra a lélekből fakad és a lelket nemesíti. Az ember test és lélek. A kultúra úgy a test, mint a lélek fejlesztésén, nemesítésén és elfinomításán fáradozik. És a testnek és a léleknek erői egyre jobban kialakulnak, egyre szebb alakot öltenek, egyre szebb életet fejlesztenek. A kultúra csiráztatja, növeli, erősíti és teljes virágzásra hozza a vallást, az erkölcsöt, a művészetet, a tudományt és a bölceletet is. Ezen hatalmas és értékes szellemi alkotások fokától, minőségétől, erejétől függ a kultúra.

CASTOR: Lehet-e kultúra nélkül élni?

POLLUX: AZ igazi boldogság a kultúrától függ.

CASTOR: De voltak, akik minden rosszat a kultúrának tulajdonítottak.

POLLUX: A Rousseauk, a kultúrpezzsimisták. De ezek óriási tévedés áldozatai! A jó fa csak jó gyümölcsöt terem. A jó kultúra csak áldásos és boldogító lehet. Csak ne tévesszük össze a kultúrát az álkultúrával.

CASTOR: Hogyan különböztessük meg egymástói a kettőt?

POLLUX: AZ imént soroltam elő az igazi kultúra alkatrészeit. Melyikből fakadhat rossz? Melyiknek lényege a rossz? Mind jó! A jó tehát csak jót szülhet.

CASTOR: És akkor hogyan születik meg az álkultúra?

POLLUX: Mindennel lehet visszaélni. A vallás, az erkölcs, a művészet, a tudomány és a bölcelet mind bizonyos vonalban haladnak előre, bizonyos törvényeket tartanak szem előtt. Lépj ki a körből, tégy a törvény ellen s megszületik a rossz. A bűn. A tévedés. A vallásból babona, az erkölcsből erkölcs-telenség, a művészetből gics, a tudományból az igazság tagadása, a bölceletből pedig ostobaság jön létre.

CASTOR: ÉS hol a kultúra gyökere? Hol a bűné?

POLLUX: Ezt már többször mondtuk. A lélekben. Mint mindennek, a léleknek is van lényege, fénylő magja, teremtő központja. A lélek szép, nemes és színes erők boldog birtokosa. És ezek fölött rendelkezik és él velük. De a fő-főképességein kívül s a középpont körül egyéb, kevésbé értékes javak is elhelyezkednek. Ezek mind együtt a lélek! A lélek ezekkel az erőkkel éli életét. Ezek útján jelenik meg a külső világban. Amilyen a belső architektónikája, olyan a külső életépülete.

CASTOR: Honnan a lélek szerkezete?

POLLUX: EZ metafizikai kérdés. Különböző szavakkal felelhetek. A lélek belső szerkezetének mestere: Isten, a természet, a faj, a család. Egy bizonyos! Senki nem önmagának az oka. Senki sem köszöni lelki képességeit önmagának. A család a fajtól, a faj a természettől, a természet Istentől kapja lelki és testi javait.

CASTOR: Igaza van-e az új nemzedéknek? Igaz-e, hogy a kultúra forrása a faj?

POLLUX: Látod, mennyiben van igaza. Mindeu lélek faji jellegű és minden faj lelkes természetű. Minden faj kitenyészt magából valami nemes eszményt és minden nemes eszmény faji színezetű.

CASTOR: Látom már most, miért védik ők a faj tisztaságát!

POLLUX: Mert védeni akarják a faji lelkeség és eszménység tisztaságát!

CASTOR: Valamikor a borokat összeházasították.

POLLUX: Ma a borokat tisztán őrzik, más fajtákkai nem keverik.

CASTOR: Hát akkor a nemesítés hogy történik?

POLLUX: A fajon belül az egészségeseket házasítják össze.

CASTOR: A fajvédők is így gondolkodnak?

POLLUX: Így! Azt akarják, hogy a házasságok egészségesek legyenek.

CASTOR: Nehéz azt tudni, ki egészséges és ki beteg.

POLLUX: Főleg nehéz előrelátni, hogyan sikerül nek a gyermekek?

CASTOR: Bizony erős emberek gyöngé és buta gyermekeket nemzhetnek.

POLLUX: És megfordítva! Fő azonban, hogy a faj értékei érvényesüljenek.

CASTOR: Ez az új nemzedék eszméje is!

POLLUX: Kár, hogy túloznak. Ez mindig eszmény volt. A zsidó törvények tiltották a pogányokkal való házasságot. A keresztények is így gondolkodtak a zsidókkal szemben, mint a zsidók velük. Csodálatos, miért jajgatnak most a zsidó lapok Hitler törvénye miatt, amely a zsidó-áriai házasságot tiltja.

CASTOR: A zsidók azért jajgatnak, mert őket kisebb értékű fajnak tekintik.

POLLUX: Ugyanígy gondolkodik az orthodox-zsidó is a kereszténnyel szemben.

CASTOR: Ah! Most már értem, miért elégedettek a cionisták!

POLLUX: Mert az ősi zsidó akarat és törvény érvényesül Hitler törvényében.

CASTOR: Szóval az orthodox-zsidó és a fajvédő egy húron pendülnek!

POLLUX: Teljesen! Mind a kettő a fajtisztaságát védi. És harcosa a faji kultúrának.

CASTOR: Olvastam is, milyen boldogok! Lesznek faji, tehát zsidó iskoláik, színházaik és zsidó kultúrájukat és lelkiségüket a törvény oltalma alatt fejlesztik ki.

POLLUX: Mert ők is rájöttek arra, hogy amilyen a faj *eszménymagja*, olyan a kultúrája. Amilyen a mag jelleme és szerkezete, olyan életformát, olyan vallás-, erkölcs- és művészet-típust virágoztat ki. Mennél inkább óvjuk, ápoljuk ezt a fajmagot, annál jobban feslenek ki a többi erők is.

CASTOR: És ha ez a mag megromlik?

POLLUX: Akkor vele romlanak az összes többi erők és képességek is.

CASTOR: És nincs is többé javulás?

POLLUX: Oh igen! Az ember oly lény, aki folyton ellenőrzi magát! Lelkiismeretvizsgálatot tart. A fajvédők nagy lelkivizsgálatot folytattak le és ennek az eredménye az új kultúra követelése.

CASTOR A tiszta faji kultúráé?

POLLUX: Igen! Mindent ki akarnak irtani, ami a faj lényegéhez, mint idegen elem, hozzátapadt. A faj életét akarják hamisítatlanul megélni. Meggyőződésük, hogy a faj ösztönösen szüli kultúráját, csak hagyják őt működni. A faj úgy szüli kultúráját, mint a növény a virágát; az állat a testi és lelki ösztönös életét. Nem a logika, nem a bölcselet; nem logikai vagy bölcseleti elgondolások nemzik a kultúrát. A kultúra a lélek magjában feszülő és születésre váró csiráknak és képességeknek teljesen ösztönös és akaratlan megnyilatkozása. Így jön létre a vallás, az erkölcs, a művészet, a tudás és a világszemlélet is. Némely népben ez az elem a túlnyomó; a másikban amaz. Az egyik vallásos és erkölcsös lángelméket szül; a másik művészeket; a harmadik tudományt és bölcseletet.

CASTOR: A kultúrák tehát a népek lelkében szunysnyadó álmok és álmoképek beteljesedései.

POLLUX: A kultúrák álmoképek, de az álmoképek megvalósítása a faj élete és komoly munkája.

CASTOR: Csak a dolgozó népek kultúrnépek?

POLLUX: Úgy van! Az életben is milyen sokan álmodoznak, de tovább nem viszik. A kultúrához elszánt, erős akarat és jellem szükséges.

CASTOR: Annál is inkább, mert az álmokat gonosz álmok is megzavarhatják!

POLLUX: Bizony meg. Akadhatnak olyanok, akik a kultúra folyamát medréből kizökkentik és téves útra vezetik. Így születnek az álkultúrák. Például az áltermészettudományos szemlélet; az álgazdasági szemlélet; az álbölcséleti világnézetek. A marxizmus is, a bolsevizmus is pusztító kultúrák. A lélek legszébb értékeit irtották és irtják. Mennyi vallásos, erkölcsi és nemzeti erőket pusztított el a szocializ-

mus. Mennyi szépséget és igazságot irtott ki a bolsevizmus.

CASTOR: És most mennyi új értéket termel az új nemzeti szocializmus? És mit fog az az áramlat még létesíteni, amely a bolsevizmust törli le?

POLLUX: A nemzeti szocializmus legyűrte az osztály gyűlöletet és helyébe a faj szeretetét ébresztette föl. Kiirtja a proletárság utálatos szavát és helyébe a polgár szép nevét illeszti. A munka szomorúsága helyett a munka örömét énekeli. Az élet céltudatossága helyett a nemzeti dicsőség és boldogulás eszméjét ünnepli.

CASTOR: Ebből a lelkes lázból új föld, új szellem, új nép születik.

POLLUX: A hősöknek a népe! A Niebelungok népe! A régi római világ és dicsőség népe! Az elposhadt emberi eszmények helyébe új remények és új vágyak gyúlnak ki s szebb, nemesebb és erősebb emberiség lép a régi helyébe.

CASTOR: Eljön az idő, amikor a hősi emlékek eszményekké tisztulnak és új hitnek és új jövőnek válnak emlékeztetőivé.

POLLUX: Az iskolák szelleme is átalakul és meg-nemesül. A tudás helyébe a jellemképzés, akarata fejlesztés lép. Arra törekednek, hogy a faji lényiségében szunnyadó erőket ápolják és fejlesszék. Sajnos, sok a túlzás is az iskola terén. Az állam ma mindenható úr az iskolában. A fasiszta és új nemzeti szocialista iskola kizárólag az új világ és új nemzedék célját szolgálja. Összeütközésbe kerül a családdal és az egyházakkal is, de nem enged. A jövőt forgatja szeme előtt. Háborús és harcias szellemet szít és gyújt lángra.

CASTOR: Milyenné fejlődik az a kultúra, ahol a fiatalság egyszerre tollat és kardot forgat? Milyenné alakul ki az a jövő, ahol a félelem egyszerre épít és rombolásra kész?

POLLUX: Tagadhatatlan, hogy a jövő kultúráját még nem látjuk előre. Ki tudja, milyen nagy szeren-

esetlenségek szülője ez a harcra készség. Hitler is, Mussolini is Európa és a Föld képét igyekeznek megváltoztatni. Ez a szellem sokat alkot, sok új felfedezést tesz, de inkább mindent a halál, mint az élet szolgálatában.

CASTOR: AZ 1914-es háború nem fejeződött be. Fegyverszünet és harcra készülés mindenütt. Az egész kultúra harcias színezetű.

POLLUX: Mennél inkább igyekeztek kiváló egyéniségek a népeket egy gondolat és egy eszmény szolgálatába összehozni, mennél inkább igyekeztek az általános béke (pacifizmus) tanát népszerűsíteni, annál inkább szétmorzsolódik a földön minden. Ki gondol ma egyesült államokra? Senki nem akar egy más eszmekörben, kultúrában beolvadni, sőt a legkisebb néptöredékek (a normannok, a bretagneok) is igyekeznek népi jellegüket még jobban felfényesíteni; ősi népi nyelvüket kiásni és szokásaikat pedig napfényre hozni.

CASTOR: A jövő Isten kezében! Talán még egy roppant csapásnak kell az emberiségre nehezednie és akkor vagy új élet sarjad ki, vagy a halál árnya borul Európára.

POLLUX: A romokból éled majd az új világ! Mert talán még nem elég a rom! Talán még többet kell lerombolni, hogy az új eszmék, amelyek részint a levegőben élnek, részint a tudat alatt bizsergnek, teljes diadalt arassanak. Új földrajzi elhelyezkedések, új átértékelések után a népek esetleg megnyugodnak és a villámokból békés eszközöket kovácsolnak.

CASTOR: De akár mint alakuljon az élet, kultúra lesz. A vallás, az erkölcs, a művészet, a tudomány és a bölcselkedés tovább fogják idomítani és felhansgolni a szakadatlanul előre, a magasságokba törő embert.

V. FEJEZET. ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK.

Magyar jövő.

CASTOR: Milyen lélekkel nézhetünk mi a magyar jövő felé. Vidám lélekkel dolgozzunk-e, vagy eltelve szomorúsággal? Az Európán végigzúgó áramlatok, roppant nagy feszültségek és nyugtalanságok megtermékenyítik-e a magyar életet, a magyar szellemet, a magyar akarást? Tudunk-e a kor vívódásaiból tanulni? Tudunk-e a kor eszményeiből magyar eszményszeretet és magyar jövőt kovácsolni?

POLLUX: Szomorú sors a mi sorsunk! Hol vannak a jövőbe látó politikusaink; hol vannak a jövőt néző lángelméink; hol vannak a múltból fellángoló réményeink? *Nincsenek életfakasztó eszményeink.*

CASTOR: Hát mi a mi életünk?

POLLUX: Tespedés és utánzás.

CASTOR: Miért tespedés?

POLLUX: Mert a múlt értékei befagytak. A magyar történelem szelleme megdermedt. S nincs, aki azt feltámassza. A múlttal szakítottunk, a múlt helyébe értékes új jelent nem illesztünk, azért tespedünk. Mi királyság vagyunk király nélkül; mi alkotmányos életet élünk igaz alkotmányszeretet nélkül; mi magyar kultúrát hirdetünk magyar jelleg nélkül; mi szabadságimádó nép vagyunk szabadság nélkül; mi tekintély tisztelő nép vagyunk nagy élő tekintélyek nélkül; mi népi kormányzást óhajtunk a népi igaz megbecsülése nélkül. Mi *tele* vagyunk ellenmondással!

CASTOR: Mi ennek *az* oka?

POLLUX: Mondottam! A tespedés, a kifáradás s végül a turáni átok, a *végzet* uralkodik rajtunk. Ha mi igazán jövőteremtő nép lennénk, a nemzet véréből, hagyományaiból, szelleméből és eszményeiből

fakasztanánk új életet. De mi csodaváró nép vagyunk! Mi délibábos álmok népe vagyunk. S végül nincsenek nagy magyar értékeink.

CASTOR: Hát nem vagyunk mi mind magyarok?

POLLUX: Magyarok vagyunk, de nem ősmagyarok. UÚjmagyarok a mi vezetőink is. Nincs nekik gyökerük a magyar történelemben!

CASTOR: Nem értem ezt!

POLLUX: Olvasd el a kiegyezés utáni idők történetét. Figyeld meg, milyen nevek és milyen erők irányították akkor az ország sorsát. És vedd elő a háború utáni idők naplóját s látni fogod, hogy a nagy történelmi nevek és kiváló tudós erők a nemzet életéből kiestek.

CASTOR: Ez igaz és megdöbbentő!

POLLUX: Sőt tapasztalható, hogy mennél inkább közeledünk napjaink életéhez, a mához és a holnaphoz, annál erősebb a törekvés, hogy a történelmi neveket háttérbe szorítsák, az igazi tehetségeket pedig kisemmizzék.

CASTOR: Mi lappang itt a háttérben?

POLLUX: Szomorú bűnök. Ezek a bűnök bénítják meg a nemzet életét és ezek a bűnök ássák meg a sírját.

CASTOR: Mégis mire gondolsz?

POLLUX: Mi úgy-e királyság vagyunk a törvény értelmében. A királyság ellenségei azonban minden erejükkel a királyság gondolata ellen harcolnak. Nem arról van szó, időszerű-e ma -királyról- beszélni? Ez lehet vita tárgya. De ha a törvény törvény, mindig időszerű a királyságról beszélni és a királyság eszményét az új nemzedék szívébe és lelkébe oltani. A királyság ellenségeinek szellemét azonban a hideg rázza a királyság gondolatára. Mert aki komolyan akarja a királyságot, annak komolyan keresnie kell a királyt is. Nem lehetünk örökké a világ bohócai és kacajának tárgya: íme létezik egy ország, amely királyság király nélkül!

CASTOR: Mennyit kellett nekem is pirulnom kül-

földön, mikor ezt röhögve arcomba vágták s hozzátették: hisz ez fából vaskarika.

POLLUX: Ma az igaz magyar lelkek mélyén ez a kérdés él: a mai szellem maradjon-e mindvégig, vagy a királyság jöjjön? Nem akarok keményebb kifejezést használni, bár az a jelent jobban jellemezné. De hagyjuk ezt a politikusoknak.

CASTOR: Azt hiszem, tévedsz.

POLLUX: Nem tévedhetek. Ma nincsen a magyar nemzet életében nemzetiségi ellentét. A nemzetiségeket lekapcsolták. Nincsen világnézeti ellentét, legalább nyíltan. A kommunizmus után a világnézeti széthúzás már nem sorsdöntő. És mégis úgy élünk e kis földdarabkán, mint ellenségek. Állandó belháború a mi életünk. A királyság ellenségei harcolnak a királysághoz hűek és az alkotmányt védők ellen.

CASTOR: A felekezeti kérdés is elég robbantó elemet hordoz magában.

POLLUX: Igaz, és mégis megtudnánk mi őrizni a békét, hiszen a felekezetek főpapjai is folyton a békét hirdetik. De hidd el, a felekezeti kérdést nem a felekezeti szítja, hanem az a másik.

CASTOR: Melyik?

POLLUX: Húzódózás a királytól és a királyságtól. A királyelleniség uralkodni akar és mindent feláldoz vakságában.

CASTOR: Mi a mi másik szerencsétlenségünk?

POLLUX: Az Örökös majmolás.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: A királyság ellenei majmolással igyekeznek rendszerüket megerősíteni és talán megörökíteni.

CASTOR: ES mit utánozunk?

POLLUX: Sok mindent, és mindezek nálunk ma már mindenütt «gyűlöletet és széthúzást» eredményeznek.

CASTOR: Gyűlöletet és széthúzást?

POLLUX: Igen! Gyűlöletet és széthúzást. Gyűlöletet, mert a magyar népben lángol még annyi sza-

badságszellem, hogy inkább a puszta szabad levegőjében él, mint kaszárnnyában. Széthúzást, mert a politikai jelszógyártás ma már csak jobb- és baloldalt ismer. Jó hogy nem mondja: «Kékeket és vöröseket».

CASTOR: EZ valóban széthúzás!

POLLUX: Belső villongásokra is vezethet! Máris ép elég méreganyag halmozódik föl az országban. Kossuth népe kitör, ha az ősi hagyományokhoz nyúlnak.

CASTOR: De folytasd a majmolást!

POLLUX: Folytatom! Mindig kíváncsi voltam, mi a reformnemzedék igazi programja nálunk. Nemrégén öt pontban szedték össze a magyar reformnemzedék követeléseit és feladatait. Ez az öt pont csekély eltéréssel bennvan a német nemzeti szocializmus 13 pontjában. De abból az időből, amikor ők még nem voltak hatalmon. Most már mérsékiik magukat. Amit ők még ma is óhajtanak, az sok tekintetben egyezik a mi öt pontunkhoz.

CASTOR: Mi ez az öt pont?

POLLUX: Halld.

1. Igazságossá és egységessé kell tenni a nemzeti jövedelem eloszlását.

2. Helyessé és egészségessé kell tenni a magyar föld és a magyar nép viszonyát abból a két nagy principiumból kiindulva, hogy egyrészt nem közömbös számunkra, kinek kezére jut a magyar föld, másrészt annak a kezére kell jutnia, legyen az kis-, nagy- vagy középbirtokos, aki azt nem hasznothajtó objektumnak, de szent élethivatásnak tekinti.

j. Az állam közigazgatási és miniszteriális struktúrájának alkalmazkodnia kell a nemzet meggyengült teherviselőkéességéhez, megvalósítván a kormány közigazgatási, középosztályi, miniszteriális és pénzügyi politikájának gyakorlati célkitűzéseit és az itt keresztülviendő érdemleges reformokat, melyeknek vezetőelve, hogy «a hivatal van a népért és nem a nép a hivatalért».

4. Céltudatos, nagyvonalú nemzetnevelés útján kell arra törekednünk, hogy ősi, faji sajátosságunkon felépülő, de európai színvonalú kultúránk áldásait szélesebb körben tudjuk szétsugározni és a nemzet összes fiainak közkincsévé tenni.

5. Mindezek betetőzéseként a nemzet alkotmányos vezetését az ezeréves tradíciók szellemében olyként építeni át, hogy lehetővé tegye a nemzeti közvélemény szabadon megnyilvánuló bizalmán felépülő céltudatos és alkotmányos központi kormányzást.

Ez a reformprogram, mondják, amelyet meg akarunk valósítani és amelynek jegyében egyesíteni kívánjuk a nemzet minden konstruktív erejét és kiküszöbölni a közéletből mindazokat az akadályokat és zavaró mozzanatokat, amelyek a nemzeti erők összefogásának útját állják.

CASTOR: Mindebből sokat sejtethsz és keveset értesz. Főleg az ötödik pont az, amelyik érthetetlen! Teljesen homályos.

POLLUX: Most már legalább megértjük az öreg Zichy János aggódó lelkét, mikor az ötödik pontot, illetőleg a nemzet alkotmányos vezetésének megváltoztatása ellen nyilatkozik.

CASTOR: Jól mondtad: tespedés és majmolás a magyar élete.

POLLUX: AZ élet nagy áramai elfutnak mellettünk. A nemzet nem ébred föl! Nem áll a talpára és nem követeli, hogy éljük a magunk életét! Ne utánozzunk másokat, hanem a magyar történelem szellemében és hagyományaiban gondolkodjunk.

CASTOR: Es kiáltuk mindenekelőtt: Éljen a király!

POLLUX: De ha nem jöhet a király.

CASTOR: De gondolkozzunk a királyság szellemében.

POLLUX: Úgy van. Az országért kellene minden gondolatot, teremtő eszmét kitermelni és akkor ismét bekapcsolódnánk Szent István szellemébe, a tör-

ténelem hagyományába és megindulna a magyar élet megakadt folyama.

CASTOR: Megakadt folyama? Távoztasd el Uram Isten ezeket az akadékokat.

POLLUX: Mert ha nem távolítod el, mocsárrá dagad a megposhasztott életáram és gyilkoló miazmákat terem a megrontott lelkeség.

CASTOR: ÉS sohasem lángol föl itt már új nemzeti élet, új nemzeti, szentistváni akarat.

POLLUX: És idegen jelszavakba és törekvésekbe fullad bele a szegény magyar élet.

CASTOR: És akkor elveszíti életjogosultságát. Mert mit ér egy nép, amely nem tudja mit akar és miért él?

POLLUX: És mi nem tudjuk, mert akkor nem élőködnénk idegen szellemből!

CASTOR: De talán mégsem olyan sötét ez a jelen, mint gondoljuk.

POLLUX: Hát lássuk, mit is akarunk mi ma? Milyen a mi vallásunk? erkölcsünk? tudományunk? művészetünk és kultúránk?

CASTOR: Vegyük sorba úgy, amint a külföld új nemzedékénél tettük.

POLLUX: Ha nem is olyan eredeti a mi lelkeségünk, talán mégis érdemes azt megismerni és tudatossá tenni.

CASTOR: De mikor nyílt programot senki fia nem ad?

POLLUX: De cikkek és beszédek elárulják, milyen az eszmemenetük a fiataloknak.

CASTOR: Félek, kár a fáradságért.

Vallás.

CASTOR: Hála Istennek, nálunk nincs nézeteltérés az Állam és az Egyház közötti

POLLUX: Hála Istennek! Az állam legjobb barátja az Egyház. Az állam érdekeit az Egyház előmozdítja. Az állam segíti az egyházakat, az egyházak pedig az államot.

CASTOR: De ellentét van a katolikus Egyház és a protestánsok között.

POLLUX: EZ meg is lesz mindig. A két fél között áthidalhatatlan a nézeteltérés — örökre.

CASTOR: Miért?

POLLUX: A katolikus Egyház szilárdan dogmatikus. Kitart rendületlenül és maradék nélkül alap-tanai mellett. A protestánsok elszakadtak tőlünk és letértek a dogmatikus alapról is. Ok tehát a hit dolgában alkudozhatnak.

CASTOR: Ezt nem egészen értem.

POLLUX: Pedig egyszerű. Pl. Luther még kéve-sebb tant vetett el, mint a mai lutheránusok. És hajlandók folyton lemondani még egy és más tan-ról. Náluk egyszóval nincs dogma. Mi ellenben a dogma terén nem alkudozunk. Kitartunk a dogma-tikus tan mellett.

CASTOR: Fontos ez!

POLLUX: ÉS mennyire. Mikor a protestánsok vezetői felekezeti békétlenségről panaszkodnak, akkor mindig arról van szó, hogy mi valamelyik tanunkat, dogmánkat, pl. a házasságról, vessük el! Ez pedig lehetetlen. Nekünk eszünkbe sincs őket támadni, mi egyszerűen annak a dogmának zászlója alatt állunk, amelyet Krisztus óta vallunk.

CASTOR: De hisz ez csak természetes!

POLLUX: Természetes előttünk, de ők örökké zúgolódnak és ellenünk állást foglalnak. Pl. az Actio Catholica kívánja a polgári házasság eltörlését, mert az a kat. dogma ellen vét. Ők nem állanak mellénk, hanem helyeslik azt. Kívánják annak fönntartását.

CASTOR: Csodálatos, hogy a katolikus tábor velük sohasem foglalkozik érdemlegesen, ők meg mindig jajgatnak.

POLLUX: Természetesen. Mi élünk a hitünk sze-rint, de ők azt akarnák, hogy éljünk az ő hitük szerint. Az ezeréves magyar katolikus Egyházat ki-túrnák egy nap alatt minden állásából, ha lehetne!

CASTOR: Elég szomorú ez!

POLLUX Bizony nagyon szomorú! Mert így soha e hazában lelki béke és lelki összhang nem jöhet létre. Mi haladunk a vallás útján, ők pedig folyton nyomunkban vannak és gáncsolnak bennünket.

CASTOR: És mi nem ugyanezt tesszük velük?

POLLUX: Nekünk ilyen soha eszünkbe nem jön. Sajnáljuk, hogy nem vagyunk együtt, egyébként örülünk, ha vallásukat buzgón gyakorolják. Hiszen ez a vallás feladata. Isten imádása és nem leskelődés más udvarába.

CASTOR: AZ igaz, hogy van mit látni nálunk!

POLLUX: Mire gondolsz?

CASTOR: AZ Actio Catholica működésére.

POLLUX: AZ Actio Catholica nagyon szép intézmény. A katolikus élet kollektív gyakorlása és kollektív küzdelem a kor hibái és bűnei ellen.

CASTOR: Csak meg kell erősödnie!

POLLUX: Es az élet minden viszonylatába be kell hatolnia. A vallás az egész életet áthatja. S ha az Actio Catholica célt ér, akkor a magyar élet valóban katolikus képet mutat.

CASTOR: De az Actio Catholica is szemet szűrt már a protestánsoknak.

POLLUX: Minden szemetszúr nekik és gyanakodóvá teszi őket, ami nálunk nagy lendülettel tör előre. Nézik mi az? Mi a célja? Milyen hátránnyal jár rájuk nézve? Most politikusnak látják, máskor támadó élűnek kiáltják ki. Versenyezni akarnak velünk, vagy szeretnék, ha nem volna.

CASTOR: EZ utóbbit a leginkább óhajtják!

POLLUX: Pedig a mai élet lázában csak dinamikus szellemmel lehet győzni. A katolicizmus pedig nem poshadhat meg, azért új lendülettel halad a lendületes élet vonalában. Halad a maga útján és a maga tanítása szerint, de nem azért, hogy támadjon más felekezeteket, hanem, hogy a saját benső erőit kiélje és érvényesítse!

CASTOR: Vajha sikerülne ez a rohanás!

POLLUX: Aki tüzet jött bocsátani a földre, az ad

nekünk is szent lángjából és mi reméljük, hogy a mai technika lendületes áramvonalában mi sem maradunk el és a nagy életlendületnek belülről éltető lelke lehetünk.

CASTOR: Bár úgy volna!

POLLUX: Úgyis kell lennie. Hát kezdjük a serény munkát már a gyermekeknél.

CASTOR: Pedig milyen nehéz ez a munka.

POLLUX: Bizony nehéz. Ma már a gyermek is valami izgatott légkörben születik és él. Játékai a mai kor technikai vívmányainak, vasút, autó, repülőgép stb. utáinzatai. Ez a légkör nem a régi gyerek játékaiknak nyugalmas légköre. Ez tele van izgalommal, versennyel, lázzal, aggodalommal, a küzdelem és a győzelem szellemével. Tele gyakorlatisággal. A mai gyerek az életbe hamar bekapcsolódik, a rohanó élettel hamar együtt érez, együtt fut és együtt lángol. Érdeklődik a meccsek, a versenyek iránt. Beleéli magát a sport minden ágába és szenvedélyébe, és a mozik izgalmas és szerelemtől fűtött világába.

CASTOR: Mily nehéz ezeknek a gyerekeknek vallási kérdésekről érdekfeszítően beszélni! A vallásra őket megtanítani! A vallás nem a mai élet! Az a jövő élet. Tanai, hittitkai szögesen ellentétes szelleműek az élet szellemével, törekvéseivel és távoli céljaival.

POLLUX: Bizony ez így van! És mégis a vallás a rohanó életnek is kell, hogy olaja, feszítő erejeként hasson.

CASTOR: Mily nagyszerű hitoktatóknak kell ma a papoknak lenniök!

POLLUX: Úgy van! Néhány évtized előtt a nagy Prohászka körül alakult ki az a papi és hitoktatói gárda, amely a főváros és az ország képét megváltoztattá. Az ő szellemében haladt Glattfelder püspök is és egy egész sor intézmény keletkezett.

CASTOR: Melyek?

POLLUX: A Regnum Marianum, a hittanárok és hitoktatók egyesülete és a Mária Kongregációk, bölcsője, és sok nemes kiindulás fészke. A Szent Imre

Kollégiumok, az új magyar katolikus^ intelligencia anyaháza. Folyóiratok: a Zászlónk, az Élet az ifjúság és a katolikus családok lapja.

CASTOR: És most?

POLLUX: Az intézmények állnak, élnek is és doU goznak, de új eszmék nem lánognak föl.

CASTOR: Mi kívánatos elsősorban?

POLLUX: Művelt, hitből élő, korát ismerő és a gyermekeket, az ifjúságot nevelő főpapság, papság és hitoktatói testület.

CASTOR: Egy szóval művelt papság!

POLLUX: Igen! Ma a papnak még tudományom sabban képzettnek kell lennie, mint valaha. A szellem ereje legyen a hódító erő. S a szellem erőit kell tudnia közölni is. Ma a paraszt is művelt óhajt lenni. Parasztpapok ma nem boldogulnak.

CASTOR: Az iskolában a legkevésbé.

POLLUX: Bizony ott a legkevésbé! Pedig a hitoktatáson is a hitoktató buzgóságán fordul meg minden! Jó hitoktatók apostolok. Rossz hitoktatók az ördög ügynökei. De a jó hitoktató tudásból él és tudást közöl. S mennyi igénye van a mai embernek! A mai gyereknek! A mai gyerek lelke tele van világi benyomásokkal, földi életet ébresztő ismeretekkel, fölfedezésekkel. Ezt a lelket csak lelkes hitoktatók tudják Isten országa számára lekötöni és azért lel? kesülni.

CASTOR: Bizony művelt hitoktatók kellene!

POLLUX: Azaz olyanok, akik a hit igazságait a mai ember nyelven és formáival tudják közölni.

CASTOR: A kort ismerő hitoktatókra van szükség.

POLLUX: Mennyi mindent lát, hall, tapasztal és tud a mai gyermek! A hitoktátónak a gyerek világában kell élnie és onnan merítenie példáit és oktatásait.

CASTOR: Bizony csak így taníthat és így nevelhet. Neveletlen korban így fejlesztheti ki a vallásos és a művelt lelket.

POLLUX: Hát még a felnőttek oktatása mily fáradtágos! Mi mindent olvasnak, tapasztalnak és tanul-

nak ők! Milyen magasfokú vallásos igényeik vannak nekik!

CASTOR: És élhet-e az Actio Catholica, ha művelt katolikusok közül nem sorozhatunk működő, odaadó és lelkes tagokat!

POLLUX: És mit tegyünk a mai nővel! Az annyira megváltozott nővel! Női lélekkel! A logikátlan és szeszélyein felépülő asszonylélekkel?

CASTOR: A férfi sohasem változott lényegében. De a nő bizony minden ízében megfordult és megváltozott. Hol látod a Madonnákat? Hol rejtőznek a szende leányok, akikkel valaha virágnyelven beszélünk? Kinevetnének, ha régi módon foglalkoznál velük.

POLLUX: Hiszen ma a fiúknál is durvább szavakai illetik egymást.

CASTOR: Szinte a fügefalevélig mezítelenek...

POLLUX: És a veséikig nyíltak!

CASTOR: A nő volt egykor az egyház, a vallás legfőbb támasza.

POLLUX: Ma egy részüknek *élete* a vallás kigunyolója.

CASTOR: A férfiak lelkükbe mélyednek.

POLLUX: A mai najados lelkületek meg levetkőznek.

CASTOR: Tán az Actio Catholica is azért fordul a férfiakhoz és nem a divatbáb nőkhöz?

POLLUX: Inkább azért, mert csak a férfiak bátorsága szállhat szembe a nő meggondolatlansággaival.

CASTOR: És mit tehet itt a hitoktató?

POLLUX: Hogyan kezdhet szólni ehhez a nőhöz, hogy ki ne nevesse és meg ne gyanúsítsa?

CASTOR: Mert a mai nő a hitoktatóban sem látja Isten emberét, Krisztus szolgáját!

POLLUX: És Krisztus szigorú tanaiban a maga ellenségét érzi.

CASTOR: De a hitet tanítani kell. A vallást nekik is ismerniök kell!

POLLUX: Világos tehát, hogy nem csak tanult, művelt, hanem bölcs és jámbor hitoktatókra nagy szükség van.

CASTOR: A vallásos nevelés eredménye az ő lelki-ségüktől és művelt egyéniségüktől függ. Ki ad nékünk ma ily tanítókat? Ki nevel ilyen mestereket?

POLLUX: És ők nemcsak életükkel, tudományuk-kai művelhetnek csodát, hanem jó könyvekkel és kiváló szépirodalmi művekkel is oktathatnak. A jó újságokat is ők mutathatják meg és ők lelkesíthetnek a lélekemelő irodalom pártolására.

CASTOR: De ehhez irodalom is kell. És milyen a mai irodalom?

POLLUX: Bizony ma a klasszikus műveket, a jó hírnevű költők regény- és színműerők alkotásait sem igen vásárolják.

CASTOR: De annál inkább a filléres és pengős külföldi írók idegölő és érzékies műveit.

POLLUX: Soha még oly nagy olvasási lázban nem égett az emberiség, mint ma. A nép fiai és leányai is épúgy olvassák a regényeket, mint a művelt vagy félművelt közönség. Sajnos! ezekkel a művekkel a vallásos irodalom nem versenyezhet. Azt a stílust és olyan tartalmat nem adhat!

CASTOR: A felekezeteknek talán legalább ezen a téren lehetne találkozniuk? Mennyit lendítenének a vallásos szellemen, ha jó, nemes és lélekemelő könyvekkel árasztanák el a könyvpiacot!

POLLUX: De a felekezetiesség ezekben is feltámadhatna és az egyik harcolna a másik ellen!

CASTOR: Ilyen könyvek bizony nem kívánatosak. A rosszat szaporítanák.

POLLUX: Legyünk hát jó katolikusok és jó hazafiak! A vallást kapcsoljuk össze hazafiságunkkal és a hazafiságot a vallással.

CASTOR: Ört kell állani ezen eszme mellett!

POLLUX: Bizony! Mert a vallást és a hazafiságot: a kereszténységet és az állameszmét is kezdik szétválasztani.

CASTOR: És hol tartanak már e téren a németek? A hazafiság a vallás ellenségévé torzult.

POLLUX: A vallást úgy állítják be, mint az állam-eszme ellenségét. Hála Istennek! mi ettől távol es-tünk! Az állameszme és a vallásosság nálunk még egybefűződik. A vallásos öntudat és a magyar haza-fias öntudat még összecsendülnek. Tartsunk ki emellett.

CASTOR: Szent István szelleme éljen közöttünk! Az vezesse népünk lelkét!

CASTOR: Maradjunk az ősgyökérben! Szent Ist-ván a nemzet gyökere; ő tartja fõnn a nemzetet.

POLLUX: AZ Úr Jézus pedig áldásával erősíti karunkat, reményeinket és jövőnket.

CASTOR: Hála a Gondviselésnek, hogy e földön a sok zsörtölődés dacára is békében élünk, a testvéri-ség szellemét ápoljuk és a gyűlölködést kiirtani tö-rekszünk.

POLLUX: Addig vagyunk boldogok, amíg az ősi rendet fõnntartjuk. Ha ez a rend egyszer megbomlik, az egész nemzet szétesik. Ettõl óvjon Isten!

CASTOR: ES adja kegyelmét a magyar lelkekbe és a kormány vezetõi lelkébe.

Erkölc.

CASTOR: Hála az Égnek, hogy nekünk nincsenek erkölcsbölcseleti nehézségeink!

POLLUX: Sajnos, vannak erkölcsi hibáink.

CASTOR: AZ egész világ a piszokban fetreng.

POLLUX: Ahol kevés az életöröm, ott annál több az erkölcsi eltévelyedés.

CASTOR: A szegénység is az erkölcstelenség me-legágya!

POLLUX: A nyomor nyomorult kielégítést követel.

CASTOR: És hol a főhiba?

POLLUX: A családban! A családi életet támadta meg a korszellem! A szegénység a léhaság és a mohó-ság szelleme.

CASTOR: De ma a boldogok is bűnösök.

POLLUX: A boldogok is nyomorultak.

CASTOR: Miért?

POLLUX: AZ ember igazán akkor boldog, ha mindenki boldog. De ma örökös izgalomban és nyugtalanságban élünk. A szegény jobb sorsot akar. A gazdag a rossz sorstól fél. A szegénység minden életöröm elrontója. A gazdagé is. Nézz körül! Nem borszad-e meg a gazdag boldog a nyomor látására? Nem ijed-e meg és nem retteg-e a jövőtől? Csak az örök mámorban élő, az eszeveszett boldog.

CASTOR: ES ez kihat erkölcsainkre?

POLLUX: Kihat az egész társadalom erkölcsére.

CASTOR: A családra is?

POLLUX: Elsősorban a családra.

CASTOR: Hogyan?

POLLUX: Nem házasodnak. A házasság nyűg. Szerelemből nem lehet megélni. De hiszen te is tudod, mennyi jeles fiatal ember sétál az utcán. Nem kap állást. Nem kap hivatalt. Munkanélküli. Cél néÜkuli.

CASTOR: És ha mégis összeházasodnak?

POLLUX: Nyomorognak és félnek a gyermektől. Ma a gyermek nem áldás! Hiába mondod: áldás! Az élet bizonyítja, hogy nem áldás! örökös fájdalom, gond és sírás!

CASTOR: Miért?

POLLUX: A gyermeket a szülő szereti! De a gyermeknevelés ma nagy áldozat! Ha van pénzed, akkor minden jó! De ha nincs pénzed és látod, hogy nincs módodban a gyermeket ellátni; ha látod, hogy a halálé, ha nem gondolhatod és ha ki nem elégited, van-e ennél nagyobb fájdalom! De magadnak is vannak szükségleteid és azokat sem tudod fedezni. Mit csinálsz? Nyomorogsz, senyvedsz nem egyedül, hanem egy ifjú élettel karjaid között és a feleségeddel oldaladon!

CASTOR: A legborzasztóbb a haldokló látása.

POLLUX: A szegénység pedig lassú haldoklás!

CASTOR: De talán idővel a szülők sorsa javul!

POLLUX: De a gyermek is fejlődik és egyre többbe kerül.

CASTOR: És az iskola! Az egyetem! Mennyi pénzt igényelnek.

POLLUX: ÉS a tanulás vége diploma állás nélkül. Ismerek apát, három nagy fia ül otthon. Élet ez?

CASTOR: ÉS ma a jövedelem sehol sincs arányban a szükségletekkel.

POLLUX: De az erősebbek annál nagyobb zsarnokok! Többet akarnak keresni. Több állást foglalnak el. Pedig minden többlet egy egyént dönt nyomorba!

CASTOR: Szóval a jelszó: fölfalni vagy fölfaladni.

POLLUX: A jelszó: küzdj a létért! Az erősebb győz. A gyenge elpusztul.

CASTOR: S a családok meg elpusztulnak!

POLLUX: ÉS gyermekek nem születnek!

CASTOR: Sőt a házasfelek állandóan veszekesznek!

POLLUX: És elválnak! Soha annyi válás még nem volt, mint napjainkban.

CASTOR: ES lehet-e mindezen segíteni?

POLLUX: Amíg a nyomor tart, nehezen! A szegénység sok-sok pörpatvar és elhidegülés forrása. A szegénység sok-sok házasságtörés oka. A ruházkodni és élni szerető nő úgy keresi meg a pénzt, amint tudja. A szegény, de nagyravágyó nő könnyen elszédül!

CASTOR: És a szegény férfi feje is könnyebben elcsavarható, ha gazdag nő akad útjába.

POLLUX: A nő megunja szegény férjét.

CASTOR: S a szegény férfi a divatszerető nőjét és kész a válás.

POLLUX: Szomorú ma a házaselet!

CASTOR: Es a törvények?

POLLUX: Törvényekkel az erkölcsöket nem javítjuk meg; házasságokat nem békítünk ki; rossz házasságokat nem drótozunk össze. A törvény a társadalmát inkább felizgatja, mint lecsendesíti.

CASTOR: És az Egyház?

POLLUX AZ Egyház természetfölötti erővel dol-

gozik és ezek az erők hatékonyak is, de csak az Egyház körében és ott is ritkán!

CASTOR: Miért?

POLLUX: AZ elkeseredett lelkek az Isten ígését nehezen fogadják be és a jámbor társulatok is, amelyek a házastársakat békítik, csak akkor érnek el sikert, ha anyagilag is segítségül jönnek vagy állást biztosítanak.

CASTOR: Essünk hát kétségbe?

POLLUX: Isten ments! A járványok jönnek és mennek. Tombolnak és kiélik magukat. Az Egyháznak és az Államnak közben mindent meg kell tenniük, hogy a lelkeket megnyugtassák és anyagilag talpraállítsák.

CASTOR: De nemcsak a szegénység bűnös e téren!

POLLUX: Bizony a korszellem is sokat ront. Elmúltak azok az idők, amikor az emberek szegyek ték és megvetették a bűnt. A bűnözők ma olyan nyilvános tiszteletben részesülnek, mint az ártatlanok. Megszoktuk a bűnt s a bűn elvesztette utálatosságát. A bűn mindenütt trónra lépett és ledöntötte a tiszta erkölcs fenségét és magasztosságát. Azért a vétkező ma már az igazán érdekes, ünnepezt és irigyelt lény! Az a kívánatos valaki! Az életfelfogás teljesen átalakult! Valaha pl. a művészpálya szégyen volt. Színész vagy színésznő alsóbbrendű lények voltak, ha még úgy kiváltak is. Talán ez túlzás is volt, bár érthető túlzás akkor. Az emberek nem a szép művészetet szegyeitek, hanem az életet, amely belőle fakadt.

CASTOR: EZ teljesen igaz!

POLLUX: Ma már a legelőkelőbb családok örülnek, ha sarjaik a művészi pályán ragyoghatnak. Pedig életük sokszor ma époly sikamlós, mint valaha! De már nem szégyenlik! Sőt természetesnek találják!

CASTOR: A felfogás olyan, mint a divat.

POLLUX: Teljesen helyes! Mindig volt divat, de

csak ruhadivat. Ma már az életforma is a divattól függ. Az emberek a divat szerint vétkeznek vagy gyakorolnak erényt.

CASTOR: Főleg a nők!

POLLUX: De a nők meg a férfiak szájízét követik.

CASTOR: Ki tudná megmondani, a nő hibásse vagy a férfi?

POLLUX: Mind a kettő! Ha a férfi utálná a nő szokásait, a nő elhagyná azokat. De a férfi izgul és gyönyörét leli az izgalomban! A nő ezt megérzi és még izgatóbb módszereket és eszközöket keres! Aki e bűvös és mámoros körben táncol, az mind bűnös és mind gyönyört hajhász.

CASTOR: De a körön kívül állók undorodnak-e?

POLLUX: Kik azok? Nézd meg őket! Akiket elhagyott az élet, vagy akik elhagyták az életet.

CASTOR: És így lesz a világ Babylon!

POLLUX: Babylon, amely elpusztult. Vagy Moszkva, ahol a gyönyör elvesztette már ingerét, mint a nikotex a nikotint. Ha a gyönyörök világából kiszáll az izgalom, megszűnik a gyönyör is.

CASTOR: És mi marad meg?

POLLUX: A megszokás és a fásultság, mint a primitív népeknél.

CASTOR: Talán a gyönyört másképp is lehet fokozni.

POLLUX: A gyönyör annál több gyönyör, mennél több benne az izgalom. Ha elszáll az izgalom, elpárolog a gyönyör is. Az emberek azonban mennél műveltebbek, annál leleményesebbek az izgalmak kikutatásában! De eljön az idő, amikor az idegek már elfásultak és képtelenek az izgalomra. Vagy amikor az izgalom megszokott és többé nincs benne semmi új. Ilyenkor az emberek már nem vétkeznek. Babylonban és Moszkvában nincs sem gyönyör, sem erkölcs. Elhagyta őket a bűn.

CASTOR: Nincs erkölcs sem?

POLLUX: Nincs erkölcs sem. Mert nem erkölcsös-

ségből hagyják abba a gyönyörök keresését, hanem megszokásbók

CASTOR: ES szükséges-e a gyönyör?

POLLUX: A gyönyör is Isten ajándéka! A gyönyör e siralom völgyében életet fokozó erő. Csak célja nemes legyen és mérsékletet tartson! A gyönyör hozza össze a házasságokat és táplálja a házások boldogságát. A gyönyör az élet forrása, csak erkölcsös legyen. Az erkölcs határain belül lelkesítsen és elevenítsen.

CASTOR: De a túlzás megrontja a gyönyört!

POLLUX: Ha a vallás és az erkölcs nem nemesítik. Azért kell a vallásnak minden lépésünket kísérelnie! A vallásos ember gyönyörét nem kíséri a kiábrándulás. Mert mértéktartó. A kiábrándulás a vallástalant gyötri és oly sokszor halálra is sebzi.

CASTOR: De csoda-e, ha a gyönyör oly mértéktelén, mikor az irodalom, a művészet is a gyönyört fokozza és ferdíti.

POLLUX: Irodalom és művészet! Mily gyönyörűen hangzanak! Minden igaz, jó és szép forrásai! Viszont minden hamisság, gonoszság és rútság gyökerei is! Sajnos, itt is az emberek ízlése a rontó. Irodalom és művészet nemcsak ízlést teremtenek, hanem az ízlést követik is. Sőt sokkal inkább követik, mint teremtik. Mert nehéz és fáradságos és nem is hasznos hajtó új ízlést teremteni. De követni azt, kész siker!

CASTOR: ES az ifjú nemzedék nem tehet semmit az erkölcsök ápolása terén?

POLLUX: Fiatalság bolondság! A fiatalság akar, de gyöngé. A vezérek azonban többet tehetnek! Mennyi mértelyt irtott ki Hitler a német életből, irodalomból és művészetből!

CASTOR: Azért maradt ott ép elég még.

POLLUX: AZ igaz. De nem is lehet a rosszat egyszerűen kigyomlálni. Ha a régi élet, a régi keresetek, a régi életlehetőségek visszatérnek, az erkölcsök is megjavulnak. A férfi keres és megnősül. A nő a

háztűzhelyhez tér vissza. A nős férfi nem gyönyörhajhászó. A házas asszony nem hajszoja az élvezetet. Sok bűnforrás kiapad és sok erényforrás megnyílik. Az izgató szórakozások is kimennek a divatból. Az élet szürkébb és józanabb útra tér.

CASTOR: Akkor a házasságvédelemnek is több lesz a súlya és eredménye. A házasok ismét boldogabbak és komolyabbak. A házasság majd ismét életcél és nem próba lesz.

POLLUX: Akkor majd mindazok a törvények, amelyeket a bűn ellen hoztunk, fölöslegesek.

CASTOR: Szóval gyökerében kell megtámadni az erkölcstelenséget és az magától kiszárad.

POLLUX: De mikor jön el ennek az ideje. A világ képe egyre komorabb és sötétebb. A világ helyzete egyre szomorúbb. Haláltáncot járunk, ördögök korbácsolják ezt a világot és nem engedik gondolkodni és helyes megértésre jutni. A gyönyör is az ördög eszköze. Elkábítja és elbutítja a mértéktelen és agyonhajsolt embert.

CASTOR: Mikor jön el ismét Isten Igéje!

POLLUX: Isten Igéje köztünk él! De az agyonzaklatott ember nem hallja meg szavát! A világot meg kell gyógyítani, akkor lelke is meggyógyul. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma! Ha van kenyér, a lélek is egészségesebb és erkölcsösebb. Az élet színei újra felfényesednek.

CASTOR: Bár jönne az idő, mikor orcáink felsragyognak és lelkeink újra harsonáznak! Bár jönne az idő, amikor nemcsak a mi életünk, hanem a természet élete is felhangolódnék! Bár tudnók ismét az öröm és a szeretet szimfóniáit zengeni!

A megtisztult test és a megmeredett lélek húrjain szálljanak új dalok a világba! Lelkesítő, vidámító, vért és velőt megfiatalító énekek. Allehíják!

POLLUX: Szeretet, szeretet hiányzik belőlünk. S mert nincs szeretet, nincs megértés. S mert nincs megértés, van gyűlölködés. S mert van gyűlölködés,

nincs erkölcs! Az erkölcsi megújulás alapja a szeretet. A szeretet mindent megad, ami az életet ismét széppé teszi.

Művészet.

CASTOR: Vájjon azok a célkitűzések, amelyeket a fajelvűek hangsúlyoznak, érdekelnek-e bennünket is?

POLLUX: Nem olvastad Hóman beszédét a Nemzeti Színház megnyitása alkalmából?

CASTOR: Olvastam!

POLLUX: De olvastál-e a sorok között? Tudod-e, hogy Hóman beszéde nemcsak a Nemzeti Színház életében rendkívüli esemény, hanem a művészet életében is?

CASTOR: Ezt nem tudom.

POLLUX: A faji, a népi elmélet zeng ki Hóman lelkéből. Hivatalosan azt kiáltja a művészet világába, hogy a művészet, a magyar művészet a magyar faj, a magyar nemzet műveltségének fejlesztője.

CASTOR: De ezt a Nemzeti Színházról mondja csak.

POLLUX: A magánszínházakról is. És e szavak áthangzanak minden művészeti ág berkeibe.

CASTOR: Szóval Hóman a nemzetietlen művészetnek, a nemzetközi művészi törekvéseknek beharangoz?

POLLUX: Úgy van! A nemzetköziség ellen tört. Az iskolákban is a tanítás és a nevelés a faji, a népi elgondolás és világszemlélet alapján indult meg. A művészeteknek is ezt az irányt kell követniök.

CASTOR: Bele kell illeszkedniük a nemzeti kultúrpolitika céljaiba és szándékaiba!

POLLUX: Úgy van! Új életnek kell fakadnia a régi helyén.

CASTOR: Új jövő felé haladunk és a művészet is ennek a jövőnek az ábrázolója.

POLLUX: A művészet örök! De csak akkor, ha a haladó, a teremtő élet élén és csúcán lovagol.

A régi élet regősei a kályhánál ülnek, álmodoznak és feledésbe merülnek. Hadd andalogjanak!

CASTOR: Ma pedig minden nap a nép győzelmét ünnepli. Mussolini harcosaiban az erejére ébredt olasz láng lobog! A húszmillió ember egy ember, egy érzés, egy akarat, egy nagy gondolat!

POLLUX: Lehetne-e ezt a történelmet a múlt művészi szemén megörökíteni? Lehetne-e ezt a nagy nemzeti fellángolást nemzetközi nyelven kifejezni?

CASTOR: Érttem már most, miért kell a művészetnek nemzetinek lennie.

POLLUX: Ha nem nemzeti, akkor mehet egy más országba és ott is, kinek kell?

CASTOR: De megérti-e ezt nálunk minden magyar?

POLLUX: Sajnos, nem! A faji eszme és a faji eszmében feszülő erő még nem öntudatos az egész nemzetben. De föltétlenül útban vagyunk a nagy föleszmélés felé! És egy szép nap mindenki úgy fogja érezni magyar lelkét, mint a német a német lelket.

CASTOR: Azért követeli dr. Béli Béla, hogy a nemzetet átalakító reformmunkához «reformlelkiséget» kell kitermelní a nemzetben!

POLLUX: A reformlelkiség a faji lelkiség. Csak a faji lelkiségben él a «szolidáris kollektív korszellem».

CASTOR: Milyen szellem?

POLLUX: Szolidáris szellem. Vagyis olyan, amely nem kívülről kovácsolja össze a nemzet tagjait, hanem belülről, a vér jogán. Azután kollektív! Mert ez a szellem családdá fűzi össze a vérben egy népet. Családdá, ahol a szeretet és nem a féltékenység és az irigység uralkodik.

CASTOR: Ahol ilyen a szellem, ott a művészet is a vér, a faj szelleméből táplálkozik és virágzik.

POLLUX: De mi lassan haladunk. Nálunk, félő, hogy ez a nagy összeforrasztó láng is kialszik. S minden marad a régiben.

CASTOR: Miért e lemondó hang?

POLLUX: Ha a múlt példáin akarok okulni, csak lemondó lehetek. Mindenféle áramlat eljött ide, Nyugatról és Délről, de mire ideért, már elgyöngült és nagyot nem alkotott.

CASTOR: És akkor mi lesz művészetünkkel?

POLLUX: Ne félj, nem maradunk a régi világ ölében. Művészetünkben is az új idők lelke éled föl, csak nem a kezdő lelkesedés elemi erejében.

CASTOR: EZ igaz. A mi irodalmunk és művészetünk is a kor gyermekei, de a kor nálunk halványabb színű, tehát irodalmunk és művészetünk is!

POLLUX: Talán jó is ez így! Isten tudja. Mert csak Ő tudja, hogy a tüzes láng, mely Nyugaton fölpiroslott, nem rombolt volna-e nálunk le mindent.

CASTOR: Ez úgy van! A mi lelkesedésünk szalma-lángja fölégette volna a múltat és nem alkotott volna új jelent.

POLLUX: Azért művészeink sohasem voltak túlzók. A csöndes magyar élet hű képét ábrázolták. Ez az élet nem lángol föl forradalmakban, tehát forradalmi ízű művészetekben sem.

CASTOR: ES Hómannak igaza van-e?

POLLUX: Hómannak igaza van! A művészetnek nemzetinek kell lennie még akkor is, ha kívülről idetorlódo eszméket ábrázol, vázol vagy ír le! Minden a lelken keresztül jut napfényre. Amilyen a lélek, olyan az ábrázolása. A faji lélek a forradalom eszméit is nemzeti lelken keresztül vetíti ki. A lélekben élő fajiság jut minden szellemi alkotásban kifejezésre.

CASTOR: Tehát hinni kell a magyar lélek művészetében!

POLLUX: Úgy van, hinni kell. És művészeink nagyszerű szellemisségét bámulni fogja a külföld. Meg fogja szeretni! Mert minden magyar művészet szeretetreméltó. De a külföld szolgálai utánzása, tehet-ségtelen másolása majomság.

CASTOR: Tehát higyjünk. Higyjünk abban az ősi

magyar erőben, amely ha igazán a lelke mélyéről merít, a lélek legszebb alkotásait sugározza ki.

POLLUX: Higyjünk művészeink magyar lelkiségében. Ok legyenek a magyar élet élharcosai. A magyar műveltség útmutatói. A jövő harsonásai!

CASTOR: Új ritmus és új taktus a reformnemzedék jelszava! Ez harsonázzon ki a magyar művészetből is.

POLLUX: Hiszen a legendás magyar hősök szobraikat ők vésik, képeiket ők festik, dalokban ők énekliek. Új hősi korszak küszöbén állunk mi is! A hősök világát kell az élet elé rajzolni, ábrázolni, dalolni, dramatizálni és szép regényekben és eposzokban életrekelteni és az élet felszínén tartani.

CASTOR: De erre csak igaz magyar lélek, regős lélek képes. Nem a szerkesztőségekben mindenféle nemzetközi mételytől és miazmától megfertőzött lélek, nem a judaizmus nemzetközi bűneivel átítított lélek, hanem az a lélek, amely a magyar földön, és a magyar föld tiszta levegőjében énekel, álmodik és lát szebbnél-szebb látomásokat; ez a lélek a jövő alapítója.

POLLUX: A magyar lelket fel kell ébreszteni, fel kell rázni, fel kell támasztani.

CASTOR: így támad föl a német, az olasz lélek és így fog feltámadni Szent István lelke is.

POLLUX: Tehát hinni kell, hogy a magyar lélek sírjából kitör és életet kér!

CASTOR: Hát higyjunk, bár oly sokszor csalódtunk.

POLLUX: Bizony csalódtunk! A három legnagyobb magyar költő: Vörösmarty, Petőfi, Arany sem tudták a nemzet lelkét, a magyar lelket diadalra juttatni. Vörösmarty a dicső, a hősie magyar életet énekelte, Petőfi a magyar lélek és a magyar föld szépségeit zengte, Arany művészete a kettőt betetőzte. Hatásuk alatt a magyar élet külsőleg, ruhában, divatban mutatkozott is, de azután lassan elpetyhüdt.

CASTOR: Nem vagyunk kitartók. Nem szeretjük igazán a magunkét. Mások bámulói vagyunk akkor, amikor mások minket csodálnak.

POLLUX: Pedig inkább legyünk maradiak, mint mások utánzóí. Szidjon bennünket Ady Endre, de franciák ne legyünk. Magunk legyünk! A magunk természetét éljük és ne másokét.

CASTOR: Úgy van! Éljük a magunk faji életét. A világon mindennek van helye és szerepe. Minden nép töltse hát be hivatását. Mi is a magunkét a magunk vére szerint. Ez a faj felhangolása új életre!

Kultúra.

CASTOR: Fáj az ember lelke, ha a magyar kultúra jövőjére gondol. Kis nemzet vagyunk és mégis mennyi szép értéket termelt a tudomány, az erkölcsiség, a szépség és a vallásosság területén. Mindig a józan úton haladt. Lélektipró áltudományos rendszerek, szörnyűséges erkölcsi kilengések, észbontó művészi irányok és istentagadó rendszerek nálunk nem születtek. A külföldet majmolok hoztak ide be a bölcelet, a természettudomány területére a művészeti iskolákból és a vallásos újítások hónaiból idegen eszméket. Kár értük! Mert bölcselők jönnek, bölcselők mennek; természettudományos rendszerek születnek, azután meghalnak; művészetek sarjadjanak és kimúlnak, de sok-sok ember lelki kárt szenved, megzavarodik, sőt esetleg az ország szellemét is megrontja.

POLLUX: Igazad van! Igaz, hogy az élet mozgás és hullámozás és mozgás és hullámozás nélkül az igazság is megkozmásodik. De tény, hogy az álszemléletek sok ember lelki kárát okozzák.

CASTOR: De a gazdasági élet területén is *ugyanaz* az eset!

POLLUX: Teljesen ugyanaz! A gazdasági élet és annak mozgatói is folyton erjedésben vannak és új formákat mutatnak. Az ember tulajdonsága — mon-

dottuk —, hogy folyton fölülmúlja magát. Ez az ösztön az ember lényegéből folyik és ép azért minden társadalmi osztályt áthat. Szegényt és gazdagot; ipari munkást és parasztot; tisztviselőt és kereskedőt; katonát és papot. Mindenki feljebb igyekszik emelkedni tudásban, jóságban, a szépség ápolásában és Isten dicsőítésében. A szellemi mozgalmakon kívül átéljük a gazdasági élet vajúdasait, mert éhesek vagyunk nemcsak az igazságra, hanem a kenyérre, a jólétre nézve is.

CASTOR: AZ ember tehát ösztönösen lánkol a műveltség és a kenyér után?

POLLUX: Mind a kettő után egyszerre. Ép azért törekszik a neki, a hivatásának megfelelő tudás után és ha tudása gyarapszik, akkor tudásának megfelelő jólét, életkénelem után is.

CASTOR: A kettő nélkül nincs boldogság?

POLLUX: E kettőtől függ boldogságunk.

CASTOR: A társadalmi osztályok közötti aránytalanság tehát nyugtalanító?

POLLUX: Sőt az örökös elégedetlenség forrása.

CASTOR: Tehát nem a természet rendje, hogy legyenek szegények és gazdagok. Urak és szolgák. Okosak és buták.

POLLUX: A természet rendje, hogy az emberek eredetüknél fogva egyenlők, de hivatásukra nézve különbözök.

CASTOR: Hogyan egyenlők?

POLLUX: Mindenki Isten teremtménye, tehát Isten előtt egyenlők vagyunk. Mindenki hivatást tölt be a földön, tehát a törvény előtt is mindenki egyenlő.

CASTOR: Miért és honnan tehát az emberek között a nagy különbség?

POLLUX: A különbséget az önzés és a gőg okozák. Az ember nem Isten szemével nézi embertársait, hanem saját gonosz ösztönein keresztül s az ember az embert lenézi, megveti.

POLLUX: Mert a hivatás magában csak hivatás.

Az egyik olyan fontos, mint a másik. A társadalom szerkezetében minden hivatás szükséges és hasznos. Az óra megáll, hacsak egy srófot is kiszedsz belőle. A társadalom szerkezete sem működik, ha csak egy hivatást is elhanyagolsz.

CASTOR: S a kultúra is visszaesik, ha a fejlődés folyamatában minden réteg feljebb nem halad?

POLLUX: Úgy van! A nemzet feladata tehát, hogy mindenkit felkaroljon és magasabbra emeljen. Mindenkinek szellemi és anyagi jóléte gyarapodjék.

CASTOR: Hogyan írnád le most már a kultúra célját és jövőjét nálunk?

POLLUX: A mi fiatal nemzedékünk mindenekelőtt a gazdasági téren óhajt újításokat. És igaza van. A mi gazdasági életünk szerkezete roppant elavult. A háború előtt a népfölösleget Amerikába és más világrészekbe szállítottuk és nem gondoltunk arra, hogy a vagyonokat, főleg a földet arányosan megosszuk, a tőkét a munka szolgálatába állítsuk, a kereskedelmet hazafias szellemben virágoztassuk, a kisipart a gyáriparral szemben megvédjük. Ma a helyzet az, hogy egy négyzetkilométerre kilencvenhárom lélek esik, a fölösleges emberanyagot itthon kell eltartani és jövőjükről gondoskodni.

CASTOR: De hogyan lehet három millió nyomorogóról gondoskodni? Hogyan lehet ily tenger embert ellátni?

POLLUX: Új gazdasági berendezést kell teremteni.

CASTOR: De lehetséges ez?

POLLUX: Lehetséges, de új elgondolások alapján.

CASTOR És ezek?

POLLUX: AZ egymásután ez: A szabadelvű államhatalom lassan mindenütt kimúlik. Nálunk is! Az államhatalom a nemzet hatalmává módosul. Alatts valók és felsőbbségek együtt a nemzet. Az egyének a nemzethez tartoznak, a nemzet pedig az egyének összessége. Az individualista életfelfogás megszűnik és helyébe lép a népies elgondolás. Az egy minden-

kiért és mindenki az egyért. Ez a kollektív élet-szemlélet.

CASTOR: De hogyan ment ez meg három millió embert?

POLLUX: A nemzet gondoskodik a gazdasági javak megfelelő termeléséről és igazságos elosztásáról és a nemzet gondoskodik a művelődési javak helyes termeléséről és elosztásáról is. A kétféle jó igazságos elosztásától függ a társadalom egyensúlya.

CASTOR: És az eredmény?

POLLUX: AZ eredmény, hogy mindenkinek lesz egy darab kenyere és mindenki részesül a neki szükséges tudásban. A tudás fokozza a termelőképességet. Az anyagi jólét pedig fokozza a szellemi haladást. A tudás biztosítja az egyénben és a kollektív nemzeti lélekben a szunnyadó erők kibontakozását, az erők kibontakozása pedig az anyagi, a gazdasági életben új értékeket, új termelési módokat, új munkalehetőséget biztosít.

CASTOR: Tehát vége már annak a szemléletnek, hogy legjobb, ha a paraszt semmit se tud.

POLLUX: Bizony ennek vége. Mert az anyagi jólétét is voltaképp a szellem teremti, mozgatja és élteni. A fejlettebb értelem, az élénkebb képzelet és a kitartó akarat gazdaságosabbá teszi a munkát; megnyitja az új energiaforrásokat és új anyagokat is hoz létre. Az a földműves, aki több iskolát végez és az a munkás, aki iparát a tudomány szempontjából is ismeri, másképp dolgozik, jobban dolgozik, helyesebben termel, mint a tudatlan társa.

CASTOR: De ez még nem az egész kultúra!

POLLUX: Bizony ez még nem is az igazi kultúra!

CASTOR: Hogyan alakul ki az igazi kultúra?

POLLUX: AZ igazi kultúrközösségbe minden egyén tudja, hogy ő egy nemzethez és fajhoz tartozik. A kultúrállamot a nacionalizmus benső meleg lelki áramlata teremti. A nemzeti állam őrzi a múlt hagyományait és közli a múlt értékeit. A nemzeti eszme az a

legtermészetesebb erő, amely az egyedeket szilárd egységbe kapcsolja. A nemzeti eszme teszi a lakóhelyet édes hazává; az embereket polgárokká és testvérekké. A fajiságot, a nemzethez és a hazához való tartozást ápolni kötelesség.

CASTOR: AZ osztályharc tehát kimúlik.

POLLUX: A nemzeti államban nincsenek osztályok, csak fajtestvérek; vértestvérek, vérrokonok és nem elvtársak. Az osztályharcon nyugvó népbontó szervezeteket ki kell irtani. A fajtestvérek között a tőke és a munka nem lehetnek ellenlábások. A tőke a munkát táplálja, a munka pedig a tőkét gyarapítja. De egyik sem él a másik rovására. A magántulajdon sem többé a régi magántulajdon. A népi nemzeti életközösségben a magántulajdon mint termelőszköz nem az egyén abszolút tulajdona; szociálisan kell működnie és társadalmi kötelezettségeket kell teljesítenie. A magántulajdonnak a társadalom közérdekével kell összhangban lennie.

CASTOR: AZ új hitbizományi törvény talán azért követeli meg annak birtokosától, hogy rendes ember legyen!

POLLUX: Mondjuk így, hogy rendes ember legyen; nem pedig olyan, aki táncosnőkre parazolja a közszolgálatára rendelt javakat.

CASTOR: De nem csak kenyérral él az ember!

POLLUX: Világos; hiszen erről már eddig is beszéltünk. Az embernek felsőbbrendű szellemi javakra is szüksége van. A szaktudás kibővítése a világnézet. Tudnia kell mindenkinek, milyen nemzethez tartozik? Mi annak az értéke és feladata a népek közösségében? Ismernie kell nemzete történetét is. Múltját, jelenét és jövő elhivatottságát. Ez a világa nézet.

CASTOR: A hősök korát és hősei emlékét kell-e ápolni?

POLLUX: Még Amerikában is igyekeznek az iskolákban az amerikai hősi kort megismertetni. Még ebben az üzleti világban is arra törekesznek, hogy

a sokféle népelemet legendás idők emlékével forrasz-
szak össze és legendás jövőbe tereljük a figyelmét.
De ennél is fontosabb a nép erkölcsi szintjét emelni.
A jóság, kötelességtudás, az igazságosság eszményét
ápolni.

CASTOR: És mily fontos a népet a szép birodal-
mába vezetni.

POLLUX: A szép szeretete ránevel a jóság és az
igazság szeretetére is. Aki a virágot szereti, mondja
a közmondás, rossz ember nem lehet. Aki pedig a
jóságot szereti, az hamis ember nem lehet. A műves-
szét tehát jóságra és igazságra is nevel. Azért hasznos
a népet a szép szeretetében, a szépművészet ápolás
sában, a dal megbecsülésében, a népies ünnepek ren-
dezésében támogatni és őket buzdítani. De talán legs
fontosabb a vallásosság gyakorlása és megbecsülése.
Isten a legfőbb igazság, jóság, szépség. Ő a legfőbb
tekintély. Az Istenben hívő oly eszményi magaslaton
él, ahová semmiféle világias jelszó, vagy eszmény föl
nem ér. Aki Istent szereti, az lélekben átalakul, megs-
nemesül és feltökéletesedik. Aki Istent nem ismeri,
az az életben igen törékeny jellemű, hitű és akarátú.
A vallásos ember jó ember. Rossz ember nem lehet
vallásos. Ez az igazság egyedül is bizonyítja, hogy
a vallásosság a legjobb kultúrtényező.

CASTOR: Vanse öröm a mi jövőnkben?

POLLUX: Nagyon sok a mi örömünk. Mi hagyos
mányainkhoz ragaszkodunk. A mi népünk szegénye
sége dacára is jó, és egészséges nép. Lángolón szereti
hazáját, földjét, rokonságát és fajtestvéreit. A mi
népünk megtanult küzdeni és a küzdelemben meg-
acélosodott és a hitben megerősödött, hogy Isten a
benne bízokat megsegíti. A mi népünk szereti az
igazságot és jussát senkinek oda nem adja, de másét
sem bántja. A mi népünk jószívű; a szegénynek még
az ingét is odaadja. A mi népünk kedveli a szépet,
a népiest, ruhában, bútorban, zenében. Végül a mi
népünk Istent félő. Csak ily kultúrált nép tud sokat
szenvedni, de még többet hinni és bízni.

CASTOR: AZ új nemzedék is bízhat e szépben és remélheti, hogy a nép az új idők dalát megérti.

POLLUX: A mi népünk várja, epedve várja a szebb és jobb időket. Lelke a feszülésig felhangolt. Sóvárog a felszabadító, léleknemesítő gondolatok, a sorsát javító intézkedések után. De egyúttal követeli, hogy az állami élet szent hagyományai sértetlenek maradjanak. Mert a mi népünk évezredes belső élete az alkotmánytisztelet, a szabadságszeretet és a felebaráti szeretet hármasszögletén épül föl. Ezek a pillérek pedig Istenen, mint kősziklán nyugosznak.